

11.5.2009

Jakelussa mainituille

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä

Valtiovarainministeriö pyytää lausuntoanne luonnoksesta hallituksen esitykseen sidottua pitkäaikaissäästämistä koskevaksi lainsäädännöksi.

Lausunto pyydetään toimittamaan **8.6.2009 mennessä sähköpostilla** osoitteeseen valtiovarainministerio@vm.fi. Lisätietoja antavat finanssineuvos Urpo Hautala, puh. (09) 1603 4703 ja lainsäädäntöneuvos Erkki Sarsa, puh. (09) 1603 3064.

Peter Nyberg
osastopäällikkö, ylijohtaja

Erkki Sarsa
lainsäädäntöneuvos

Liite luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi sidotusta pitkäaikaissäästämisestä ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Jakelu

Oikeusministeriö
Sosiaali- ja terveysministeriö
Suomen Pankki
Finanssivalvonta
Eläketurvakeskus
Kansaneläkelaitos
Kilpailuvirasto
Kuluttajavirasto
Valtion taloudellinen tutkimuskeskus
Verohallitus

Akava ry
Elinkeinoelämän Keskusliitto EK ry
Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos - ETLA
Eläkesäätiöyhdistys - ESY ry
Finanssialan Keskusliitto FK ry
Keskuskauppakamari
KHT-yhdistys ry
Kuluttajat - Konsumenterna ry
Maatalousyrittäjien eläkelaitos
Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
NASDAQ OMX Helsinki Oy
Osakesäästäjien Keskusliitto ry
Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
Suomen Kuluttajaliitto ry
Suomen Pörssisäätiö
Suomen Taloushallintoliitto ry
Suomen Vakuutusmeklariliitto ry
Suomen Veroasiantuntijat ry
Suomen Yrittäjät ry
Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry,
Työeläkevakuuttajat TELA – Arbetspensionsförsäkrarna TELA ry
Vakuutus- ja rahoitusneuvonta
Valtakunnallisten eläkejärjestöjen neuvottelukunta
Veronmaksajien keskusliitto ry

LUONNOS

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi sidotusta pitkäaikaissäästämisestä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki sidotusta pitkäaikaissäästämisestä. Laissa säädettäisiin oikeudesta tarjota laissa tarkoitettuja pitkäaikaissäästämissopimuksia, sopimusten sisällöstä, asiakkaan ja palveluntarjoajan oikeuksista ja velvollisuuksista säästämissopimusta tehtäessä ja sen voimassaoloaikana sekä säästövarojen sijoittamisesta ja niiden oikeudellisesta asemasta.

Laki olisi luonteeltaan elinkeino- ja sopimusoikeudellinen. Laissa tarkoitettun pitkäaikaissäästämisen verokohtelusta ja mahdollisista verokannusteista säädettäisiin erikseen verolaeissa.

Ehdotettu uusi laki ei koskisi vakuutussäästämistä, vaan siitä säädettäisiin edelleen yksinomaan vakuutussopimuslaissa ja vakuutusyhtiölaissa. Esityksessä ehdotetaan kuitenkin muutettavaksi myös vakuutussopimuslaissa olevia eläkevakuutusten siirrettävyyttä koskevia säännöksiä.

Laissa tarkoitettulle pitkäaikaissäästämissopimukselle, josta laissa käytettäisiin nimitystä säästämissopimus, olisi ominaista, että säästövarat saataisiin nostaa vasta, kun säästövaroihin oikeutettu saavuttaa määrätyn iän tai kun muu ehdoissa mainittu säästövaroihin oikeutetun elämäntilanteeseen liittyvä erityinen nostoperuste täyttyy. Nostoperusteita ei määriteltäisi laissa tarkemmin, vaan ne jäisivät käytännössä riippumaan siitä, mitä pitkäaikaissäästämisen verokannusteista säädetään verolaeissa. Säästämissopimuksen voisi tehdä sekä luonnollinen että oikeushenkilö. Säästämissopimusta koskevat säännökset olisivat pääosin pakottavia siten, että niistä ei voitaisi poiketa säästämissopimuksen ehdoissa.

Laissa tarkoitettuja säästämissopimuksia saisivat tarjota talletuspankit, sijoituspalveluyritykset ja rahastoyhtiöt sekä niihin rinnastettavat Suomessa toimivat ulkomaiset palveluntarjoajat.

Säästövarat olisi aina vastaanotettava rahana erilliselle palveluntarjoajan nimissä olevalle pankkitilille, josta laissa käytettäisiin nimitystä säästämistili. Laissa ei säädettäisi tarkemmin siitä, kuinka usein ja kuinka suurina erinä säästäjän olisi tehtävä säästösuorituksia säästämistilille, eikä myöskään siitä, kuinka suurina erinä ja kuinka usein säästäjä saisi vastaavasti nostoperusteen täytyttyä nostaa tililtä varoja. Kaikki säästämissopimukseen perustuva maksuliikenne menisi säästämistilin kautta. Säästämistilillä ei olisi talletussuojaa. Palveluntarjoajalla olisi yksinomainen käyttöoikeus säästämistilillä oleviin varoihin mutta ne olisivat säästäjän omaisuutta eivätkä siten kuuluisi palveluntarjoajan konkurssipesään.

Palveluntarjoajan olisi sijoitettava säästämistilillä olevat varat säästämissopimuksessa sovitulla tavalla yhteen tai useampaan laissa sallituista sijoituskohteista. Sallittuja sijoituskohteita olisivat pankkitilit sekä laissa tarkemmin säädettyin edellytyksin arvopaperit ja rahasto-osuudet. Laki sallisi myös säästövarojen jättämisen säästämistilille. Laissa ei säädettäisi yksityiskohtaisesti varojen hajauttamisesta, vaan varat olisi sijoitettava säästämissopimuksessa sovitun sijoitusstrategian ja riskitason mukaisesti. Siltä osin kuin palveluntarjoaja itse tarjoaa säästövarojen sijoittamiseksi sijoituskohteita, kuten pankkitiliä tai rahasto-osuuksia taikka säästövarojen sijoittamiseen liittyviä sijoituspalveluja, palveluntarjoajaan olisi lisäksi sovellettava, mitä oikeudesta tarjota tällaisia sijoituskohteita tai sijoituspalvelua sekä sijoituskohteiden tai sijoituspalvelun tarjoamisessa noudatettavasta menettelystä on säädetty. Sijoituskohteet olisi hankittava palveluntarjoajan nimissä asiakkaan lukuun. Ne olisivat siten asiakkaan omaisuutta eivätkä kuuluisi palveluntarjoajan konkurssipesään.

Lakiin sisällytettäisiin säännökset palveluntarjoajan velvollisuudesta antaa säästäjälle sopimusta tehtäessä ja sopimuksen voimassaoloaikana laissa tarkoitetut säästämissopimusta koskevat tiedot, mukaan lukien sopimuksesta säästäjälle aiheutuvat kulut. Tarkemmat säännökset ilmoitettavista tiedoista annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

Säästäjällä olisi oikeus vuoden kuluttua säästämissopimuksen tekemisestä tai aiemmasta irtisanomisesta irtisanoa säästämissopimus ja siirtää varat toiselle palveluntarjoajalle. Sitä vastoin säästäjä ei voisi säästämissopimuksen voimassaoloaikana irtisanoa varoja takaisin itselleen. Samoja periaatteita ehdotetaan sovellettavaksi eläkevakuutuksiin, lukuun ottamatta vakuutusopimusta, jonka ehtojen mukaan suoritetut vakuutusmaksut jäävät vakuutusyhtiön hyväksi, jos vakuutuksenottaja kuolee ennen sopimuksen päättymistä.

Esityksessä ehdotetaan uuden sidottua pitkäaikaissäästämistä koskevan lain lisäksi uudesta laista johtuvia vähäisiä teknisiä muutoksia luottolaitostoiminnasta annettuun lakiin ja sijoitusrahastolakiin. Lisäksi vakuutusopimuslakiin ehdotetaan lisättäväksi edellä mainittu säännös vakuutuksenottajan oikeudesta vaihtaa vakuutuksenantajaa muiden kuin niin sanottujen kuolemanvaravakuutusten osalta.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2010 samanaikaisesti sidottua pitkäaikaissäästämistä koskevien verolakien muutosten kanssa.

YLEISPERUSTELUT

1. Nykytila

1.1 Nykyinen lainsäädäntö

Lakiin ei nykyisin sisälly pitkäaikaissäästämistä koskevia säännöksiä lukuun ottamatta, mitä vakuutus- ja vakuutuslaitosten laissa (543/1994) säädetään henkivakuutuksesta ja vakuutusyhtiölaissa (521/2008) oikeudesta tarjota henkivakuutusta. Nykyisin ainoastaan tällaiselle vakuutussäästämismuodolle on verolaeissa säädetty verokannusteita. Vakuutus- ja vakuutuslaitosten laissa säädetään muun muassa sääntöjen pakottavuudesta, ennen vakuutus- ja vakuutuslaitoksen tekemistä ja sopimuksen aikana annettavista tiedoista, palveluntarjoajan vastuusta virheellisistä ja puutteellisista tiedoista, vakuutuksen ottajan oikeudesta peruuttaa eläkevakuutus tai säästöhenkivakuutus sekä oikeudesta keskeyttää vakuutusmaksujen tekeminen ja saada vapaakirja tai takaisinostoarvo, vakuutus- ja vakuutuslaitoksen irtisanomisoikeudesta, vakuutusmaksuista, edunsaajamääräyksestä, vakuutukseen perustuvan oikeuden luovutuksesta ja panttauksesta sekä ulosmittauksesta ja takaisinsaannista.

Voimassa olevan vakuutus- ja vakuutuslaitosten lain mukaan vakuutuksenottajalla on oikeus keskeyttää maksujen tekeminen ja saada vapaakirja tai takaisinostoarvo, jollei tästä oikeudesta ole sopimusehdoissa luovuttu.

Luottolaitostoiminnasta annetussa laissa (121/2007) tarkoitetuilla talletuspankeilla ja niihin rinnastuvalla ulkomaisilla luottolaitoksilla on oikeus vastaanottaa säästövaroja talletustilille. Talletukset voivat olla määräaikaistalletuksia tai vaadittaessa takaisin maksettavia. Tilillä olevat varat ovat talletussuojan alaisia ja niihin kohdistuu laissa tarkemmin säädetyllä tavalla kuittausrajoitus. Laissa ei erikseen säännellä varojen vastaanottamista pitkäaikaissäästämistarkoituksessa.

Sijoituspalveluyritys voi sijoituspalveluyrityksistä annetun lain (922/2007) mukaan tarjota toimilupansa puitteissa yleisölle laissa tarkoitettuja sijoituspalveluita. Sijoituspalveluyritys voi tämän mukaisesti tarjota joko niin sanottua täyden valtakirjan omaisuudenhoitopalvelua, jossa sijoituspalveluyritys oman harkintansa perusteella sijoittaa asiakkaan sijoituspalveluyrityksen hallinnoitavaksi antamia varoja, taikka pelkästään arvopaperinvälitystä, jossa sijoituspalveluyritys ainoastaan välittää asiakkaalle arvopapereita tämän yksittäisten toimeksiantojen perusteella. Sijoituspalveluyrityksen on pidettävä asiakkaiden rahavarat erillisellä talletuspankissa olevalla asiakasvarojen tilillä. Arvopaperimarkkinalakiin (495/1989) sisältyy lisäksi yksityiskohtaisia sijoituspalvelun tarjontaa koskevia menettelytapasäännöksiä. Säännökset koskevat muun muassa velvollisuutta ottaa ennen sijoituspalvelun tarjoamista selko asiakkaan taloudellisesta asemasta, sijoituskokemuksesta ja sijoittamisen tavoitteista sekä velvollisuutta antaa asiakkaalle laissa säädetty tiedot muun muassa sijoittamiseen liittyvistä riskeistä. Myöskään sijoituspalvelujen osalta ei ole erikseen säännelty pitkäaikaissäästämistarkoituksessa tapahtuvaa arvopaperisäästämistä.

Sijoitusrahastolain (48/1999) mukaan rahastoyhtiö voi tarjota yleisölle laissa tarkoitettuja rahasto-osuuksia noudattaen, mitä mainitussa laissa säädetään. Sijoitusrahaston varat on säilytettävä erillisessä säilytysyhteisössä ja rahasto-osuuksien tarjontaan sovelletaan vastaavan tyyppistä tietojenantovelvollisuutta kuin sijoituspalvelujen tarjontaan. Myöskään sijoitusrahastotoimintaa koskevassa sääntelyssä ei ole tehty eroa lyhyt- ja pitkäaikaissäästämistarkoituksessa tapahtuvan rahastosäästämisen välillä.

Toisessa Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa toimiluvan saaneella ulkomaisella luottolaitoksella, sijoituspalveluyrityksellä ja rahastoyhtiöllä on lisäksi oikeus EU-lainsäädännön perusteella tarjota toimilupansa mukaisia palveluja Suomessa samoin edellytyksin kuin vastaavalla suomalaisella yritysllä.

Lisäksi Finanssivalvonta voi myöntää muussa kuin toisessa Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa toimiluvan saaneen ulkomaisen luottolaitoksen, sijoituspalveluyrityksen tai rahastoyhtiön Suomessa olevalle sivuliikkeelle toimiluvan tarjota Suomessa samoja palveluja kuin vastaavat suomalaiset yritykset.

Näiden ulkomaisten palveluntarjoajien oikeudesta tarjota palveluita Suomessa säädetään ulkomaisen luotto- ja rahoituslaitoksen toiminnasta Suomessa annetussa laissa (1608/1993), ulkomaisen sijoituspalveluyrityksen oikeudesta tarjota sijoituspalvelua Suomessa annetussa laissa (580/1996) ja ulkomaisen rahastoyhtiön toiminnasta Suomessa annetussa laissa (225/2004).

1.2. Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU-lainsäädäntö

1.2.1 Kehitys Euroopan unionissa

EU-lainsäädännössä ei vakuutusdirektiivejä lukuun ottamatta säännellä erikseen sidottua pitkäaikaissäätämistä. EU:ssa on kuitenkin pyritty koordinoimaan jäsenvaltioiden eläkepolitiikkaa ja edistämään pitkäaikaissäätämistuotteiden asiakkaansuojaa osana vakuutustoiminnan ja vähittäisrahoituspalvelujen asiakkaansuojan kehittämistä.

Väestörakenteen epäedullisen kehittymisen vuoksi useat Euroopan unionin jäsenvaltiot ovat uudistaneet eläkejärjestelmiään karsimalla etuuksia ja lisäämällä kansalaisten omaa vastuuta eläketurvastaan. Tutkijoiden mukaan parhaillaan on meneillään niin kutsuttu hiljainen siirtymä, jossa kansalaiset ottavat huomioon pakollisen eläketurvansa heikentymisen ja täydentävät sitä vapaaehtoisella pitkäaikaissäätämisellä. Valtiot ovat kehittäneet kansalaisten varautumismahdollisuuksia muun muassa parantamalla pitkäaikaissäätämisen vaihtoehtoja ja kuluttajansuojaa. Yleinen suuntaus on ollut maksupestäisen eli pääsääntöisesti sijoitussidonnaisen eläkesäästämisen suosimisessa. Verotuki on vakuutus- tuotteiden lisäksi laajennettu myös puhtaisiin säästötuotteisiin kuten sijoitusrahastoihin, ja tuotteiden läpinäkyvyyttä on parannettu. Tarjottaville tuotteille on saatettu asettaa myös kulukattoja.

Eläkejärjestelmien kehittäminen

Ensimmäinen kattava kansallisten eläkejärjestelmien ja eläkepolitiikkojen arviointi EU:n tasolla tapahtui, kun Euroopan yhteisöjen komissio ja neuvosto laativat *riittävästä ja kestävästä eläketurvasta* yhteisen selvityksen vuosina 2002 - 2003. Kolme vuotta myöhemmin komissio julkaisi uuden päivitetyn raportin '*Adequate and Sustainable Pensions. Synthesis Report 2006*', jossa analysoidaan jäsenvaltioiden vuonna 2005 valmistuneita kansallisia eläkestrategiaraportteja sekä otetaan huomioon *sosiaalista suojelua ja sosiaalista osallisuutta koskevan yhteisen raportin* (Euroopan unionin neuvosto 7294/06) johtopäätökset.

Yleisinä päätelminä raporteissa todetaan muun muassa, että useissa jäsenvaltioissa on otettu tai ollaan ottamassa käyttöön kattavia strategioita, joiden avulla varmistetaan eläkejärjestelmien ja koko julkisen talouden kestävyys talouspolitiikan laajoihin suuntaviivoihin sisältyvän kolmivaiheisen strategian - työllisyysasteen nostaminen, julkisen velan vähentäminen ja eläkejärjestelmien uudistaminen - mukaisesti. Kiinteämääräisestä tai ansiosidonnaisesta ensimmäisen pilarin järjestelmästä, yksityisistä ammatillisista lisäeläkejärjestelmistä (toinen pilari) ja yksilöllisestä eläketurvasta (kolmas pilari) muodostuvat eläkejärjestelmät tarjoavat useimmille eurooppalaisille hyvän mahdollisuuden säilyttää elintaso eläkkeelle siirtymisen jälkeen. Valtaosa näistä eläketuloista tulee ensimmäisen pilarin järjestelmästä, joiden voidaan arvioida pysyvän ikääntyvien tärkeimpänä tulonlähteenä useimmissa jäsenvaltioissa.

Kansallisissa eläkestrategiaraporteissa esitetään monenlaisia tähän asti toteutettuja eläkeuudistuksia, joiden tavoitteena on ollut hillitä tulevien eläkemenojen kasvua ja lisätä yksityisen eläketurvan osuutta. Myös ammatillinen ja henkilökohtainen lisäeläketurva on kehittymässä monessa jäsenvaltiossa, mikä mahdollistaa ensimmäisen pilarin järjestelmien alempien korvaustasojen täydentämisen yksityis-

ten järjestelmien paremmilla etuuksilla. Rahastoivaa eläketurvaa koskevassa sääntelyjärjestelmässä on edistytty merkittävästi koko EU:ssa; tältä osin ammatillisia lisäeläkkeitä tarjoavien laitosten toiminnasta ja valvonnasta annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivillä (2003/41/EY) on suuri merkitys. Lisäksi on onnistuttu vähentämään yksityisten järjestelmien hoitokustannuksia, jotka ovat yleensä selvästi julkisten järjestelmien hoitokustannuksia suuremmat. Tästä voi olla merkittävää hyötyä yksityisen eläketurvan edullisuuden ja samalla sen saatavuuden parantamisen kannalta. Yksityisen eläketurvan vaikutus julkisen talouden kestävyYTEEN on epäsuora, mutta se voi olla merkittävä monessa jäsenvaltiossa.

Ecofin-neuvosto hyväksyi helmikuussa 2007 *sosiaalista suojelua ja sosiaalista osallisuutta koskevan yhteisen raportin* (Euroopan unionin neuvosto 6694/07), jossa todetaan muun muassa, että kestämat-
tömät eläkejärjestelmät vaarantavat eläkkeet ja toisaalta riittämättömät eläkkeet synnyttävät odotta-
mattomia tarpeita eläkeläisten köyhyyden estämiseksi. Maissa, joissa lisäeläkkeillä on merkittävä roo-
li, on oleellisen tärkeää turvata yksityiset eläkejärjestelmät ja laajentaa niiden kattavuutta.

Myös komission tiedonannossa ”*Euroopan väestökehitys – haasteista mahdollisuuksiin*” (KOM(2006) 571 lopullinen) kansalaisia kannustetaan päättämään oma-aloitteisemmin sekä eläke-
säästöjen määristä että eläkkeelle jäämisen ajankohdasta. Tiedonannon mukaan on ratkaisevan tärkeää
edistää tehokkaita rahoitusmarkkinoita sekä henkilökohtaisen säästämisen ja investoinnin mahdollis-
tavia vakaita ja turvallisia olosuhteita. Valtioiden on myös edistettävä erilaisten rahoitusvälineiden
riittävää ja monipuolista valikoimaa. Yksityisten säästöjen ja pääoman kartuttamista on edistettävä,
jotta ihmiset voisivat määrätä itsenäisemmin tulevien eläketulojensa tason. Lisäksi ihmisille on väli-
tettävä tietoa ja annettava rahoitusneuvontaa, jotta he pystyisivät mukautumaan uusiin olosuhteisiin.

Rahoituspalvelupolitiikkaa (2005–2010) koskevasta komission valkoisesta kirjasta 5 päivänä touko-
kuuta 2006 antamissaan päätelmissä Ecofin-neuvosto kehotti rahoituspalvelukomiteaa ”tarkastele-
maan ikääntymiseen ja rahoitusmarkkinoihin liittyviä poliittisia kysymyksiä”. EU:n Talous- ja rahoi-
tuskomitea hyväksyi kokouksessaan 26 päivänä huhtikuuta 2007 rahoituspalvelukomitean alaryhmän
laatiman tiivistelmän ja raportin kokonaisuudessaan sekä siitä laaditut päätelmäehdotukset (”Report
on the implications of ageing populations for financial markets - *draft Council conclusions*” (FSC
4162/1/07 REV 1) ja ”Executive Summary for the FSC report on the implications of ageing popula-
tions for financial markets” (FSC 4164/07) sekä ”Report on the implications of ageing populations for
financial markets” (FSC 4164/07 ADD 1). Raportissa on keskitytty antamaan toimintapoliittisia suosi-
tuksia, jotka koskevat rahoituspalvelujen mukauttamista väestörakenteen muutoksiin.

Raportin mukaan kotitalouksien yksityisen eläkesäästämisen osuuden kasvu suhteessa muihin säästä-
mismuotoihin kasvattaa entisestään pitkäaikaisten säästöjen osuutta. Tällaisia säästömuotoja ovat lä-
hinnä henkivakuutukset, sijoitusrahastot ja ammatilliset lisäeläkejärjestelmät. Institutionaalisten sijoit-
tajien merkitys kasvaisi, sillä jo nykyään noin puolet kaikista eläkesäästöistä on henkivakuutustuot-
teissa tai eläkerahastoissa. Samalla kotitalouksien kysynnän painopisteen voidaan odottaa siirtyvän
säästämisestä ja varojen kartuttamisesta varallisuuden suojaamiseen ja myöhemmin eläkkeelle siirryt-
täessä säästöjen purkamiseen.

Jäsenvaltioiden välisistä eroista huolimatta yleinen kehityssuuntaus on, että vastuuta tulevien eläketu-
lojen rahoittamisesta siirretään yhä enemmän julkiselta ja yksityiseltä sektorilta kotitalouksille. Eläke-
järjestelmän perinteisten pilareiden väliset taloudelliset erot ovat samalla hämärtyneet. Kotitaloudet
joutuvatkin kantamaan entistä enemmän taloudellisia riskejä, jotka liittyvät markkinoihin, inflaatioon,
elinajanodotteeseen ja sijoituksiin sekä työllisyyteen ja kotitalouksien olosuhteisiin. Valitseminen tar-
jolla olevista tuotteista on yleensä monimutkaista. Ammatillisissa lisäeläkejärjestelmissä voidaan ha-
vaita selkeä siirtyminen etuusperusteisista järjestelmistä maksuperusteisiin järjestelmiin. Vakuutus-
toiminnassa myös yhteistakuuta vailla olevien sijoitussidonnaisten tuotteiden merkitys kasvaa. Myös
yksittäisten tuotteiden valinnan riskit korostuvat.

Erityisesti yksinkertaistetut, kustannuksiltaan edulliset eläkesäästötuotteet (yhdistettynä yksinkertaistettuun verotusjärjestelmään) edistäisivät raportin mukaan massamarkkinoilla tarjottaviin eläketuotteisiin liittyvää asianmukaista neuvontaa ja valinnan tekoa. Eläkkeenmaksuvaiheessa voidaan odottaa annuiteettien ja joustavien tulonjakotuotteiden kysynnän kasvavan. Raportin mukaan joidenkin markkinatoimijoiden esittämä näkemys, että markkinaepätasapainoja tulisi kompensoida valtion erityisillä pitkäaikaisilla indeksisidonnaisilla obligaatioilla, on kiistanalainen. Sen sijaan tietuustyypisten suojausinstrumenttien puute markkinoilla antaisi mahdollisuuksia yksityisen sektorin innovaatioille. Niiden toteutuminen edellyttäisi kuitenkin mahdollisten pullonkaulojen poistamista. Ensinnäkin olisi poistettava potentiaalisia sääntelyesteitä, jotka koskevat rahoituslaitosten liikkeeseen laskemia, elinai-
kariskin hajauttamiseen tarkoitettuja rahoitusvälineitä. Toiseksi myös säästäjien tiedon puute voi h-
dastaa joidenkin markkinoiden kehitystä erityisesti annuiteettien hinnoittelussa. Rahoituksen välittäji-
en roolia hinnanmuodostuksessa ja indeksien laatimisessa ja julkaisemisessa olisi tuettava. Tarjolla
olevat tuotteet eivät vastaa kotitalouksien tarpeita määrän, laadun, joustavuuden eikä tiettyjen keskeis-
ten ominaisuuksien (kuten esimerkiksi pääomatakuu) osalta.

Kysynnän osalta keskeinen haaste on tiedottaa kotitalouksille ja kouluttaa niitä rahoituskysymyksissä. Ongelma on monitahoinen: Kotitalouksien tietoisuus eläke-eduista ja sen mahdollisesta täydennystarpeesta, ottaen huomioon elinajanodote, on puutteellinen. Rahoituskysymysten riittämättömän tuntemuksen vaikutukset ovat kuitenkin vakavat ja pitkäkestoiset. Tarvitaan puolueetonta, kattavaa ja ymmärrettävää - joko viranomaisten tai rahoituslaitosten - tarjoamaa tietoa.

Raportissa eritellään kolme pääsuuntausta mahdollisille toimintapoliittisille suosituksille:

(1) Kotitalouksien osallistumisastetta ja maksuosuuksien määrää muissa kuin lakisääteisissä eläkejärjestelmissä on tarpeellista lisätä. Tämä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita niiden yleisen säästämisasteen nostamista.

Kotitalouksien eläkesäästämisen lisääminen ja parantaminen edellyttää nykyistä parempaa informaatiota eläkesäästämisen tarpeesta ja siihen liittyvistä rahoitustuotteista että jakelutasolla laadukkaampia neuvonta- ja myyntipalveluja yksittäisille säästäjille. Tätä edistävät selkeät säästösuunnitelmat, oikea tasapaino muutamien standardisijoitusvaihtoehtojen välillä ja tarvittaessa sijoitusjoustavuuden lisääminen.

(2) Eläkesäästötuotteiden tarjontaa on kehitettävä edelleen kilpailukykyisessä ja vakavaraisuusvalvonnan kannalta järkevässä ympäristössä. Tätä kehitystä olisi ainakin osittain tuettava alan vapaaehtoisin sitoumuksin, ja politiikkatoimenpiteissä olisi samalla keskityttävä vain muutamaa keskeiseen tavoitteeseen.

Institutionaalisten sijoittajien merkityksen kasvaessa tulisi huomiota kiinnittää erityisesti vakavaraisuusvalvontaan, jotta rahoitusalan vakaus ja kotitalouksien eläkesäästöt voidaan turvata. Samalla olisi mahdollistettava sijoittaminen arvopapereihin, jotka tarjoavat edullisimman riskin ja tuoton välisen suhteen.

Tasavertaisten kilpailuolosuhteiden takaaminen markkinoilla kilpailua edistäen ja tarvittaessa uusien yrittäjien toiminnan käynnistämistä helpottaen on keskeisiä politiikkatavoitteita. Tukemalla markkinoiden kehittämistä voidaan rajoittaa rahoituslaitosten taloudellisten riskien siirtämistä kotitalouksille.

*(3) Viranomaisten olisi pyrittävä lisäämään kuluttajien valmiustasoa ja pitämään samalla yllä kuluttajansuojaa. Alalla on kuitenkin keskeinen rooli asianmukaisen kuluttajatiedon ja -neuvonnan tehok-
kaassa tarjoamisessa kaikilla tasoilla eläketurvan tarjoajista rahoitusneuvojiin ja myyntihenkilöstöön.*

Komissio katsoo, että nykyisen informaation perusteella ei ole mahdollista lähteä suoraan laatimaan lainsäädäntömuutoksia. Ne jäsenvaltiot, jotka ovat havainneet puutteita ja kehittämistarpeita, eivät

myöskään ole edellyttäneet kokonaisvaltaista muutosta lainsäädäntöön. Toisaalta komissio katsoo, että tilanne ei kuitenkaan ole kunnossa. Tämän vuoksi on tarpeellista lähteä arvioimaan erilaisin esimerkkitapauksin sitä, kuinka sijoitustuotteet on rakennettu ja millaisten jakelukanavien kautta niitä myydään.

Komission tuleva tiedonanto annettiin 29 päivänä huhtikuuta 2009, ja se pyrkii ottamaan huomioon eri näkökulmat ja luomaan yleisiä käytäntöjä, jotka ohjaisivat EU-tasoisista sijoitustuotteiden kehittämistä sekä kiinnittämään huomiota keskipitkään ja pitkän aikaväliin.

Maaliskuussa 2009 Ecofin-neuvosto hyväksyi sosiaalista suojelua ja sosiaalista osallisuutta koskevan yhteisen raportin (Euroopan unionin neuvosto 7503/09). Raportin mukaan mm. rahastovien järjestelmien suunnittelua on tarkistettava, jotta voidaan vahvistaa niiden kykyä selviytyä sijoitus- ja maksatusvaiheisiin liittyvästä riskistä ja parantaa kattavuutta, jotta ne voivat toimia mahdollisimman vahvoina ikääntymishaasteesta selviämiseksi. Vuoden 2008 kansallisissa strategiaraporteissa maat raportoivat pienestä edistymisestä riittävien eläkkeiden tarjoamisessa ilman, että vaarannetaan taloudellista kestävyyttä ja työnteon kannustimia. Uudet talouden näkymät tekevät vaaditusta hienovaraisesta tasapainotuksesta vieläkin haastavampaa.

Avoimen koordinoitimenetelmän mukaisessa työssä on vuonna 2008 keskitytty yksityisten eläkkeiden tarjontaan. Useat jäsenvaltiot ovat ryhtyneet toimenpiteisiin varmistaakseen rahastovien eläkejärjestelmien tarjonnan ja puuttuneet muun muassa kattavuuteen ja maksuihin sekä kulujen tasoon ja laatineet sääntelykehyksiä elinkorkoja (pitkäikäisyyden riski) ja sijoituksia (rahoitusriski) varten. Vapaaehtoisissa järjestelmissä on runsaasti näyttöä vahvasta sosioekonomisesta korrelaatiosta kattavuus- ja maksutasoissa. Jos yksityiset järjestelmät ovat keskeinen tulevan eläketulon lähde, on kattavuus- ja maksutasot asetettava sen mukaisesti.

Kuluttajansuojan kehittäminen

Komission Valkoisen kirjan *"Rahoituspalvelupolitiikka 2005–2010"* (KOM(2005) 629 lopullinen (1.12.2005)) mukaan kansalaisten on oltava paremmin tietoisia rahoitusalan toiminnasta ja osallistuttava siihen suoraan. Läpinäkyvyyttä ja vertailtavuutta on lisättävä, ja kuluttajia on autettava ymmärtämään rahoituspalvelujen sisältöä, jotta voidaan vahvistaa kysyntäpuolta ja edistää hyviä sijoitusvalintoja esimerkiksi eläkejärjestelmissä. Vaikka jäsenvaltiot ovat päävastuussa kuluttajien valistamisesta, komissio voi edistää rahoitusalan koulutusta, kuluttajien tietämystä ja parhaita käytänteitä koskevaa yleiseurooppalaista näkemysten vaihtoa sekä tukea yhteishankkeita.

Komission 30 päivänä huhtikuuta 2007 julkaisemassa Vihreässä kirjassa *"Vähittäisrahoituspalveluista yhtenäismarkkinoilla"* (KOM(2007) 226 lopullinen) esitetään, että väestön ikääntyminen ja julkisen talouden kasvavat paineet tuovat selkeitä haasteita kuluttajille ja sijoittajille sekä luovat rahoitusosalalle uudet markkinat. EU:n sääntelyjärjestelmässä on luotava vankka perusta, jotta kuluttajien tarpeita vastaaville pitkäaikaisille säästämisen- ja eläketuotteille luodaan kilpailukykyiset, avoimet ja tehokkaat markkinat.

Komissio kiinnittää yhä enemmän huomiota rahoituksenvälittäjien asemaan. Myynnin ja jakelun markkinainfrastruktuuri ei aina ole paras mahdollinen, jotta siitä olisi kuluttajille apua luotettavien ja sopivien rahoitustuotteiden valinnassa. Eläkkeiden välityksessä on esimerkiksi tuotekohtaisia ja eläkepilariiluokitteluun perustuvia eroja, vaikka osassa tarjottuja palveluita on samankaltaisia piirteitä.

Vihreässä kirjassa esitellään toimia, joita parhaillaan toteutetaan EU:n yhdentyneiden rahoitusmarkkinoiden etujen siirtämisessä käyttäjille, ja pyydetään sidosryhmiltä palautetta etenemisen suunnasta. Tähän mennessä toteutettujen toimien pohjalta komissio uskoo, että lisätoimia kaivataan sen varmistamiseksi, että eurooppalaiset vähittäisrahoitusmarkkinat saavuttavat koko potentiaalinsa ja kansalaiset saavat kaiken hyödyn irti yhtenäismarkkinoista. Komissio uskoo, että sillä on tärkeä rooli luotaes-

sa kilpailukykyiset, avoimet ja tehokkaat markkinat kuluttajien tarpeita vastaaville pitkäaikaisille säästämisen- ja eläkejärjestelmille.

Komissio toteaa, että mm. sijoitusrahastojen, maksujen, vakuutusten, asuntoluottojen, pankkitilien ja luotonvälittäjien aloilla EU:n tason aloitteita on käynnissä tai käynnistymässä. Toisilla aloilla, esimerkiksi eläkesäästäminen ja talouslukutaito, työ on kuitenkin vasta alkuvaiheessa.

Myös komission hanke kuluttajien tiedon lisäämisestä eli talousvalistus (*Education*) liittyy kilpailevien säästötuotteiden lainsäädännön kehittämiseen. Informaation lisääminen tuotteiden ominaisuuksista on keskeistä ja parantaa tehokkaasti kuluttajan mahdollisuuksia tehdä itsensä kannalta hyödyllisiä päätöksiä.

Komissio antoi 18 päivänä joulukuuta 2007 tiedonannon talousvalistuksesta COM (2007) 808. Komission mukaan talousvalistus antaa kuluttajille valmiudet parantaa tietämystään rahoitusalan tuotteista ja talouden käsitteistä sekä kehittää taitoja, jotka ovat tarpeen heidän talouslukutaitonsa parantamiseksi. Toisin sanoen talousvalistuksen myötä kuluttajat tulevat tietoisiksi taloudellisista riskeistä ja mahdollisuuksista sekä osaavat tehdä perusteltuja päätöksiä rahoituspalveluista. Kyseessä on elinikäinen prosessi. Talousvalistus täydentää niitä toimia, joilla pyritään varmistamaan asianmukainen kuluttajansuoja sekä kuluttajatiedotus ja -neuvonta. Kaikilla näillä toimilla edistetään kuluttajien valmiuksia tehdä taloudellisen tilanteensa kannalta parhaita mahdollisia päätöksiä. Komissio julkaisi usean kohdan toimintaohjelman asian edistämiseksi. Yhtenä osana ohjelmaa komissio julkisti vuoden 2009 tammikuussa sähköisen tietokannan talousvalistusohjelmista ja -tutkimuksesta EU:ssa.

1.2.2 Ulkomaiden lainsäädäntö

Eläkejärjestelmien perinteinen jako kolmeen pilariin on 2000-luvulla hämärtynyt eri maissa tehtyjen uudistusten seurauksena. Pakollisissa ja ansiosidonnaisissa eläkejärjestelmissä on lisätty rahastointia sekä yksilöiden ja työntekijöiden valinnanmahdollisuutta, mutta samalla eläke-edut on sidottu eläkemaksuihin. Vapaaehtoisten eläkesäästötuotteiden tarjoajina on vakuutusyhtiöiden lisäksi myös muita tahoja, kuten sijoitusrahastoja tai muut rahoituslaitoksia, yleisimmin pankkeja. Tilanne on ollut perinteisesti tällainen Tanskassa, Isossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa. Ruotsissa otettiin vuonna 1994 käyttöön ns. IPS-järjestelmä (*Individuellt pensionssparande*), joka mahdollisti verotuetun yksilöllisen eläkesäästämisen ilman vakuutusta.

Ruotsi on 2000-luvun alussa uudistanut pakollista eläkejärjestelmäänsä ja ottanut käyttöön yksilölliset, maksuperusteiset eläketilit ensimmäisen pilarin eläkkeisiin. Italiassa on vuonna 2005 kehitetty lakisääteisen eläkejärjestelmän rinnalle yksilöllistä rahastoeläkejärjestelyä ja Iso-Britannia, Irlanti ja Tanska ovat ottaneet käyttöön vapaaehtoisia henkilökohtaisia eläketilejä lakisääteisen eläkejärjestelmän täydentäjänä. Samankaltainen järjestelmä otettiin käyttöön myös Saksassa vuodesta 2001 alkaen. Saksassa verotuen edellytykset täyttäviä yksityisiä vapaaehtoisia eläkejärjestelyjä ovat yksilölliset eläkevakuutukset sekä yksilölliset eläkesäästötilit (*Altersvorsorgevertrag / Individual Pensions Account, IPA*). Tällaisen yksilöllisen vapaaehtoisen eläkejärjestelyn voi ottaa vakuutusyhtiöstä, pankista, eräänlaisesta pääomasijoitusyhtiöstä ja rahoituspalveluyhtiöstä.

Isossa-Britanniassa yksilöllisillä eläketileillä samoin kuin muilla lisäeläkejärjestelyillä on mahdollista korvata osa lakisääteistä eläkejärjestelmää. Lisäksi vapaaehtoisia eläkejärjestelmiä on kehitetty muun muassa Portugalissa, Ranskassa ja Norjassa. Käyttöön on otettu Ruotsin uudistuksen tapaisia yksilöllisiä eläkesäästötilejä, joiden maksut ovat verovähenteisiä ja palvelujen tarjoaminen laajasti kilpailutettua.

Uudet EU-maat ovat ottaneet laajamittaisesti käyttöön täysin rahastoituja rahastoeläkejärjestelmiä osana lakisääteistä kokonaiseläketurvaa. Unkarissa laki pakollisista rahastoeläkkeistä tuli voimaan vuonna 1998, Puolassa 1999, Latviassa 2001, Virossa 2002 ja Slovakiassa 2005. Liettuassa laki tuli

voimaan vuonna 2002, mutta edellä mainituista poiketen järjestelmä on vapaaehtoinen. EU:n ulkopuolisista maista Yhdysvalloissa on suunniteltu pitkään uusia yksilöllisiä eläketilejä osaksi lakisääteistä eläkejärjestelmää.

Ruotsi

Ruotsissa yksilölliset vapaaehtoiset eläkejärjestelyt jakautuvat kolmeen eri päälajiin: perinteiset eläkevakuutukset (*traditionell pensionsförsäkring*), sijoitussidonnaiset eläkevakuutukset eli rahastoeläkevakuutus (*fondförsäkring*) ja IPS. Näistä kaksi ensimmäistä vastaavat Suomen markkinoilla tarjolla olevia eläkevakuutuksia.

Perinteinen säästömuoto tarkoittaa, että tuotto on korkoon sidottu ja turvattu, mutta myös alhaisempi. Rahastomuotoisten eläkesäästötuotteiden tuotto puolestaan perustuu osake- ja korkomarkkinoiden kehitykseen, ja riippuu siten muun muassa säästäjän omista valinnoista. Lisäksi tuotteet edellyttävät varojen sitomista joksikin tietyksi ajaksi. Esimerkiksi perinteiset eläkevakuutukset, rahastoeläkevakuutus ja IPS-säästöt ovat sidottuja 55 ikävuoteen asti.

IPS on vuonna 1994 käyttöön tullut vaihtoehto eläkevakuutuksille ja on pelkkää säästämistä samoin ehdoin kuin eläkevakuutussäästämässä. IPS muistuttaa vakuutusyhtiöiden tarjoamia sijoitussidonnaisia eläkevakuutuksia. Säästövarat sijoitetaan rahastoyhtiön kautta sijoitustileille, joista rahat ohjautuvat säästäjän valinnan mukaan osakkeisiin, joukkovelkakirjoihin, erilaisiin sijoitusrahastoihin tai talletustilille. Sijoituskohteen valinnalla säästäjä voi vaikuttaa sijoituksensa riskin ja tuoton suhteeseen.

Eläkesäästäjillä on oikeus vapaasti siirtää varojaan sijoituspalvelun tarjoajien välillä. Eläkeyhtiötä vaihdettaessa säästämissuhteen lopettavalla eläkeyhtiöllä on oikeus periä siirrosta kohtuullinen maksu. Sijoittajalla on myös mahdollisuus muuttaa käyttämänsä sijoitusrahasto toiseen sijoitusrahastoon saman yhtiön sisällä kustannuksitta. Tämä voi kuitenkin tapahtua enintään neljä kertaa vuodessa. Eläkesäästämisyrityksen tulee kirjallisesti, jos muuta ei ole sovittu, tiedottaa varojen uudelleen sijoittamisesta tiliasiakkaalle, sekä vuosittain ilmoittaa tiliasiakkaalle rahavarojen menoista.

Säästämissopimuksessa sovitaan säästämisajan pituus, takaisinmaksujen alkamisajankohta sekä takaisinmaksuvuosien lukumäärä. IPS-eläkesäästöjen takaisinmaksaminen voi yleensä alkaa aikaisintaan henkilön täytettyä 55 vuotta sekä säästöjen takaisinmaksuajan on oltava vähintään 5 vuotta. Eläkkeen takaisinmaksuja on rajoitettu siten, että ensimmäisen viiden vuoden aikana eläke ei saa laskea. Myös ensimmäisen ja viimeisen maksettavan eläkkeen suuruus on rajoitettu. Rajoituksilla on pyritty estämään IPS-järjestelmän käyttö pelkästään sijoitustarkoitukseen.

Tavallisen eläkevakuutuksen tavoin IPS-säästöjen nostaminen eläkesäästötililtä on mahdollista ainoastaan pesänjaon, ulosoton tai maksukyvyttömyyden tapauksessa. Eläkevakuutuksen luovutus toiselle henkilölle vakuutuksenottajan elinaikana ei ole mahdollista. Kuolemantapauksessa eläkesäästäjän säästöt siirtyvät tämän kuolinpesään ja ovat jaettavissa edunsaajille.

IPS- ja eläkevakuutustuotteita verotetaan ETT-järjestelmän mukaisesti. Eläkejärjestelystä aikanaan kertyvät tulot verotetaan ansiotulona. Verovuodesta 2008 lähtien IPS-järjestelmään tehtyjä talletuksia voi vähentää verotuksessa enintään 12 000 kruunua. Vähennysoikeus on sidottu joko verovuoden tai sitä edeltävän vuoden ansiotulotasoon. Mikäli eläkemaksut jonakin vuonna ylittävät sallitun maksimivähennyksen, voi verovelvollinen vähentää ylijäämän seuraavana verovuotena sen vuoden vähennysten jälkeen.

Tuottoja verotetaan säästöaikana 15 prosentin tuottoverolla. Vero täytyy maksaa riippumatta siitä, onko säästöjen arvo pienentynyt vai kasvanut. IPS-järjestelmässä eläkesäästämisyritystä voidaan vaihtaa tai varoja uudelleen sijoittaa ilman verotusseuraamuksia. Myöskään omaisuusveroa ei peritä säästöti-

lillä olevista rahoista vaihdon yhteydessä. Poikkeuksena vakuutusmuotoiseen säästämiseen IPS-järjestelmän kautta säästettyjen varojen edunsaajana voivat olla kuolemantapauksessa myös muut kuin lähiomaiset.

Eläkesäästämisen suosio on kasvanut Ruotsissa. Suosion kasvu on ollut osaltaan IPS-säästämisen ansiota. Vuoden 2007 lopussa IPS-järjestelmään säästäneiden lukumäärä oli noin 1,5 miljoonaa henkilöä eli noin 73 prosenttia niistä noin 2 miljoonasta henkilöstä, jotka säästivät vapaaehtoisin yksilöllisiin eläkesäästämisjärjestelmiin. IPS-säästäjien määrä on lähes kahdeksankertaistunut sen perustamisesta. Samalla eläkevakuutukseen säästäneiden määrä kääntyi laskuun.

IPS-säästäjien määrän nousun myötä on myös IPS-säästämisen maksutulo kasvanut. Vuonna 2008 IPS:n maksutulo oli noussut 4,751 miljardiin kruunuun ja keskimääräisen IPS-tilin arvo oli 31 000 kruunua. IPS-säästäjät ovat vuonna 2008 sijoittaneet tililleen keskimäärin noin 250 kruunua per kuukausi.

IPS-säästäjien määrän kasvun perusteella voidaan päätellä, että kuluttajat ovat tietoisia IPS-säästämisestä ja pitävät sitä sopivana säästämismuotona. Syynä IPS-vähennysten matalaan tasoon verrattuna yksilölliseen eläkevakuutukseen saattaa olla IPS-järjestelmän nuoruus. Henkilöille, jotka aloittivat eläkesäästämisen esimerkiksi runsas 15 vuotta sitten, oli tarjolla ainoastaan eläkevakuutus-tuotteita. IPS-järjestelmän asiakkaat puolestaan saattavat olla nuorempia, jotka elämänvaiheensa takia kuuluvat matalampiin tuloluokkiin ja säästävät sen vuoksi vähemmän. IPS ei siis kilpaile säästöjen suuruudella, vaan pikemminkin säästäjien määrällä.

IPS-säästäjä voi valita, ohjautuvatko säästetyt varat rahastoyhtiön kautta sijoitustileille vai pankkitalletustilille. Pankkitalletusten määrä on pysynyt matalana verrattuna rahasto-osuuksiin, joiden osuus on selkeästi suurin (83 prosenttia kokonaisarvosta vuoden 2008 lopulla). Pankkitalletusten osuus IPS-sijoituksista on noin 11 prosenttia ja muiden sijoituskohteiden osuus noin 6 prosenttia. IPS-järjestelmän varallisuuden arvo oli 2008 lopulla 49 miljardia kruunua. Varallisuuden arvo oli korkeimmillaan 66 miljardissa kruunussa kesällä 2007.

Iso-Britannia

Vapaaehtoisia eläkejärjestelyjä eli yksityisiä työeläkkeitä ja eläkerahastoja voidaan käyttää *Second State Pension* (S2P)-järjestelmästä irtautumiseen (ns. *contracting out* -menettely) ja/tai pakollisen ansiosidonnaisen eläkkeen ylittävään vapaaehtoiseen eläkesäästämiseen. Julkinen toisen tason lisäeläketurva voidaan korvata työnantajakohtaisella yksityisellä eläkejärjestelyllä (*Occupational Pension Scheme*), yksilöllisellä eläkejärjestelyllä (*Personal Pension Scheme*) tai osuuseläkejärjestelyllä (*Stakeholder Pension Scheme*). Korvaavat järjestelmät voivat olla myös työmarkkinasopimuksiin perustuvia ja koko toimialaa tai ammattiryhmää koskevia. Julkisen sektorin työntekijöillä on oma S2P-turvaa koskeva lisäeläkejärjestelmänsä. Noin puolet Ison-Britannian palkansaajista kuuluu työnantajakohtaisen lisäeläketurvan piiriin ja näistä järjestelyistä 90 prosenttia korvaa samalla lakisääteisen lisäeläkkeen.

Valtion lisäeläkejärjestelyn korvaavan järjestelyn tulee periaatteessa kyetä tarjoamaan vähintään lakisääteisen lisäeläkejärjestelmän tason eläketurva. Lisäeläkejärjestelyyn siirretään S2P-järjestelmään suoritettut sosiaalivakuutusmaksut ja oikeudet (*protected rights*), jotka on pidettävä erillään muista järjestelyyn suoritettavista maksuista ja käytettävä myöhemmin kokonaisuudessaan korvaavan eläkkeen ostamiseen. Valtion lisäeläkejärjestelmästä irrottautumisen mielekkyys riippuu jokaisen verovelvollisen yksilöllisistä olosuhteista sekä jäljellä olevista työvuosista. Yleensä kaikkein pienituloisimpien ja hyvin lähellä eläkeikää olevien on kannattavampaa pysytellä valtion lisäeläkejärjestelyssä kuin irrottautua siitä.

Yksityiset työeläkkeet ovat työnantajien itse ylläpitämiä tai rahoituspalvelujen tarjoajilta ostamia eläkejärjestelyjä, jotka voivat toimia joko etuusperusteisesti (*defined benefit*, DB) tai maksuperusteisesti (*defined contribution*, DC). Etuusperusteiset järjestelyt ovat vallitsevia, mutta trendi on kohti maksuperusteisia. Yksityisiä eläkerahastoja tarjoavat vakuutusyhtiöiden lisäksi muun muassa pankit ja sijoitusrahastot ja niissä eläke määräytyy aina maksuperusteisesti.

Osuuseläke (*Stakeholder Pension Scheme*) otettiin käyttöön Isossa-Britanniassa vuonna 2001. Se on yksi keskeinen väline pyrkimyksissä lisätä eläkesäästämistä. Se on vapaaehtoinen, henkilökohtainen, maksuperusteinen lisäeläke, joka on pyritty tekemään kustannuksiltaan matalaksi ja joustavaksi eläkeratkaisuksi. Se on suunnattu erityisesti pieni- ja keskituloisille ja niille, joilla ei ole mahdollisuutta liittyä työnantajakohtaiseen eläkejärjestelmään tai joille muut henkilökohtaiset lisäeläkkeet ovat olleet liian kalliita ratkaisuja. Kohderyhmään kuuluvat pienten ja keskisuurten yhtiöiden työntekijät, yrittäjät, osa-aikatyöntekijät sekä lyhytaikaisissa työsuhteissa olevat.

Osuuseläkkeellä voi korvata lakisääteisen S2P-lisäeläkkeen ja säästämistä tuetaan verotuksen kautta. Vuoden 2006 eläkeuudistuksen yhteydessä (ns. *A-day*) luovuttiin järjestelmään liittyvistä tulorajoista. Nykyisin myös työeläkejärjestelyyn kuuluva voi säästää tulorajoituksitta verotuetusti osuuseläkejärjestelyyn tai johonkin muuhun vapaaehtoiseen yksilölliseen eläkejärjestelyyn.

Työnantajat, joilla on vähintään viisi työntekijää, ja jotka eivät itse järjestä lisäeläketurvaa kaikille työntekijöilleen, ovat velvollisia järjestämään työntekijöilleen jonkin osuuseläkkeen tarjoajan. Työntekijä voi myös valita jonkin muun kuin työnantajan tarjoaman vaihtoehdon. Vakuutettu voi halutesaan itse valita sijoituskohteet. Työnantajan tulee myös huolehtia, että työntekijän maksut peritään suoraan tämän palkasta. Sen sijaan työnantajien ei täydy osallistua työntekijöidensä eläkkeiden maksumiin.

Osuuseläkkeen tarjoajana voi olla hyväksytty finanssipalveluja tarjoava instituutio. Kilpailun lisäämiseksi osuuseläkkeen tarjoajaa voi vaihtaa vakuutetulta perittäviä siirtokustannuksia vastaan. Kaikilla osuuseläkkeiden tarjoajilla tulee olla oletusinvestointimahdollisuus, johon säästöt sijoitetaan, mikäli asiakas ei ole nimennyt jotain toista vaihtoehtoa.

Vakuutusmaksuja voi maksaa haluamanaan ajankohtana ja maksujen suuruutta voi muuttaa. Maksuilla perustetaan eläkerahasto, jonka varoilla ostetaan eläkkeelle jäämisen yhteydessä eläke. Eläkerahastoon maksamisen voi vapaasti keskeyttää ja aloittaa uudelleen. Työpaikan vaihdon yhteydessä osuuseläkkeen voi siirtää toiselle tarjoajalle. Sen sijaan ennen eläkkeelle jäämistä rahastosta ei saa nostaa mitään.

Osuuseläkejärjestelyssä sijoitustuottoa ei veroteta. Maksut voidaan sijoittaa edelleen johonkin rahastoon tai rahastoyhdistelmään. Eläkesäästäjä voi halutessaan valita, mihin sijoituskohteisiin varat sijoitetaan. Palveluntarjoajilla on tarjottavanaan valmis sijoitussuunnitelma, jos säästäjä ei itse halua tehdä sijoituspäätöksiä.

Osuuseläkkeen voi siirtää säästöaikana johonkin toiseen henkilökohtaiseen eläkejärjestelyyn. Joissakin tapauksissa varat voidaan siirtää myös ulkomaiseen eläkejärjestelyyn. Edellytyksenä on tällöin, että siirron kohteena olevaa järjestelmää tulee pitää eläkejärjestelynä myös siirtovaltiossa ja sen tulee olla verohallinnon hyväksymä. Järjestelyn säännöissä tulee todeta, että vähintään 70 prosenttia siirrettyistä varoista käytetään tarjoamaan verovelvolliselle elinaikainen tulo eikä etuuksia voida maksaa verovelvollisille ennen tämän normaalia eläkeikää. Järjestelyn tulee myös olla avoin kaikille palveluntarjoajille, joiden tulee esittää verohallinnolle laissa tarkemmin säädetyt tiedot.

Osuuseläkkeen kohderyhmän jäsenet kuuluvat tuloryhmiin, joilla on usein vain vähän tai ei lainkaan säästöjä. Kohderyhmässä on lisäksi suhteessa muita enemmän työttömyyttä, joten ryhmän olemassa olevat säästöt ovat suurella todennäköisyydellä likvidissä muodossa eivätkä näin ollen sidottuja eläke-

ikää varten. Yksi mahdollinen ja likvidi säästömuoto on tällöin sijoittaa säästöt yksilölliselle säästötilille (*Individual Savings Account, ISA*).

Karttuneilla varoilla tulee ostaa eläke 50 - 75 ikävuoden välillä. Vuoden 2010 alusta alaikäraja nousee 55 vuoteen. Rahastoa voi myös halutessaan purkaa ennen eläkkeen ostamista veroviraston asettamien enimmäis- ja vähimmäisrajojen mukaisesti. Eläkkeelle jäämisen yhteydessä on mahdollista nostaa kerralla 25 prosenttia rahaston arvosta verovapaasti. Maksujen muutosmahdollisuus ja hallintokulujen prosentuaalinen osuus vakuutetun rahaston arvosta tehnee osuuseläkkeestä mielekkään vaihtoehdon kohderyhmälle, koska sen jäsenet halunnevat jossain vaiheessa muuttaa maksujensa suuruutta. Koska osuuseläkkeellä korvataan lakisääteistä eläkejärjestelmää, on eläkevaroilla hankittava elinikäinen annuiteettijärjestely viimeistään 75-vuotiaana. Annuiteettijärjestelyllä voi hankkia joko tasaisen eläkkeen, vuosittain kiinteällä määrällä nousevan eläkkeen, sijoitettujen varojen tuottoon sidotun eläkkeen tai indeksiin sidotun eläkkeen. Annuiteettijärjestelyn hankkimisen sijasta varat voidaan sijoittaa myös uudentyyppiseen ASP-järjestelyyn (*Alternatively Secured Pension*). Jos ASP-järjestelyyn jää varoja sijoittajan kuollessa, rahastossa olevilla varoilla maksetaan eläkettä perilliselle.

Osuuseläkkeen hallintokulujen kattamiseen saa periä palkkiota vain säädetyn enimmäismäärän, joka on ollut 1 päivästä huhtikuuta 2005 lähtien 1,5 prosenttia vakuutetun rahaston arvosta ensimmäisten kymmenen vuoden ajan, jonka jälkeen 1 prosentti. Aikaisemmin sai periä vain yhden prosentin hallinnollisiin kuluihin. Perittävien kulujen määrää jouduttiin korottamaan, koska tiukan rajoituksen takia palveluntarjoajat eivät olleet halukkaita myymään järjestelyjä. Rajoituksen merkitys korostui erityisesti arvioitua suuremman osuuseläkejärjestelyjen keskeyttämisprosentin takia: järjestelyjen kulut jäivät lähes yksinomaan palveluntarjoajien harteille. Sijoitusajan alkuvaiheessa perittävällä korkeammalla kuluprosentilla pyritäänkin varautumaan lisäkuluihin, joita aiheutuu järjestelyn keskeyttämisestä sijoittamisen alkuvaiheessa.

Kyseisen maksun tulee kattaa normaalit toimintakulut ja yleisneuvonnan. Yksilöllisestä neuvonnasta perittävästä maksusta on sovittava erikseen vakuutetun kanssa. Yksinkertaisella kulurakenteella pyritään helpottamaan osuuseläkkeitä tarjoavien instituutioiden suhteellisten kustannusten vertailua.

Vakuutusmaksuja voi maksaa haluamanaan ajankohtana, joko säännöllisesti tietyin aikavälein tai kertasummana. Minimimaksu on 20 puntaa. Vakuutusmaksun suuruutta voi muuttaa ja järjestelmää vaihtaa ilman siitä aiheutuvia lisäkustannuksia. Maksamisen voi myös keskeyttää ja aloittaa uudestaan ilman lisäkustannuksia. Mikäli työnantaja perii maksut, voi maksumäärää muuttaa vain puolen vuoden välein.

Vaikka osuuseläkejärjestelyt on pyritty kehittämään nimenomaan pieni- ja keskituloisille, ne eivät ole onnistuneet lisäämään eläkesäästämistä toivotulla tavalla. Eläkejärjestelmän monimutkaisuus on hämmäntänyt ihmisiä, eikä uusien eläkesäästämisinstrumenttien käyttöönotto ole helpottanut tilannetta.

Vuonna 2006 keskimääräinen vuotuinen maksu palkansaajan osuuseläketilille oli 1 840 puntaa vuodessa, sisältäen sekä työnantajan että palkansaajan maksut. Osuuseläkejärjestelmään osallistui 1,5 miljoonaa henkeä, joista noin puolet ansaitsee alle 20 000 puntaa vuodessa ja kolmannes on naisia.

Isossa-Britanniassa on yksilöllistä eläkesäästämistä pyritty edistämään myös kehittämällä pitkäaikais-säästämisvälineitä. Tällöin eläkejärjestelmään säästämisen ja muun säästämisen välinen ero saattaa olla epäselvä. Yksilöllisten säästötilien, kuten ISA-järjestelmän, säätämisen taustalla ovat kuitenkin eläkepoliittiset tavoitteet ja pienituloisten innostaminen pitkäaikaissäästämiseen. Järjestelyjen avulla on myös haluttu edistää talouskasvua ja monipuolistaa rahoitusmarkkinoita.

ISA on henkilökohtaisista veroista (tulo- ja luovutusvoittoverotus) vapaa pitkäaikaissäästämisen muoto. ISA korvasi PEP:n (*Personal Equity Plan*) ja TESSAn (*Tax-Exempt Special Savings Account*) 6

päivästä huhtikuuta 1999 alkaen. Järjestelmän keskeisenä osana ovat yhdenvertaiset verokannusteet eri säästämismuodoille. Järjestelmässä sijoittaja saa vapaasti päättää rahojen sijoittamisesta ja näin vaikuttaa riski/tuotto suhteeseen. ISA-tileille suoritettavat maksut tapahtuvat verojen jälkeisistä tuloista, ja nostot ovat verovapaita (ns. TEE-periaate). ISA-rahastojen verokohtelu oli reilumpaa kuin osuuseläkerahastojen, koska henkilöverovapauksien lisäksi valtio maksoi ISA-rahastoille 10 prosentin verohyvityksen rahastossa oleville Isoon-Britanniaan rekisteröityjen varojen osingoille. Verohyvitys poistui 2004.

Edellytyksenä yksilöllisen säästötilin hankkimiselle on 18 vuoden ikä ja Ison-Britannian kansalaisuus. Tietyt valtion palveluksessa ulkomailla työskentelevät henkilöt (esim. diplomaatit, armeijan henkilökunta) voivat myös käyttää ISA-järjestelmää. ISA-järjestelmä jaettiin vuoteen 2008 saakka ns. maxi-ISA:han sekä mini-ISA:han. Huhtikuussa 2008 jako purettiin ja tilalle tuli jako käteisosaan (*cash ISA*) ja sijoitusosaan (*stocks and shares ISA*). Vuosittainen enimmäissijoitusmäärä käteisosaan on 3 600 puntaa ja sijoitusosaan 7 200 puntaa kuitenkin niin, että vuosittainen osien yhteenlaskettu sijoitusmäärä on enintään 7 200 puntaa.

Yksilölliset ISA-säästötilit mahdollistavat tehokkaan sijoittamisen joko käteiseen (*cash ISA*) tai osakkeisiin sekä muihin arvopapereihin (*stocks and shares ISA*). Jälkimmäisten kautta voidaan sijoittaa mm. osakkeisiin, yritysten liikkeeseen laskemiin joukkolainoihin, sijoitusrahastoihin ja valtion obligatioihin. Sijoittaja voi valita sijoituskohteet ja järjestelynsä riski/tuotto-suhteen. Laajalla sijoitusvalikoimalla on haluttu vähentää järjestelmän perustamisesta rahoituslaitoksille aiheutuneita kustannuksia. Palveluntarjoajien suuri määrä alentaa kilpailun kautta kustannuksia ja tekee mahdolliseksi, että tarjolla on useita erilaisia pienituloiselle kohderyhmälle sopivia tuotteita.

Käteis-ISA-järjestelmään voivat sijoittaa 16-vuotiaat, mutta muutoin ikäraja on 18 vuotta. Sijoittajalle ei ole kuitenkaan säädetty yläikärajaa. Näin ollen myös ne 75 vuotta täyttäneet, jotka uskovat elävänsä pitkään mutta jotka eivät voi enää sijoittaa yksilöllisiin eläkejärjestelyihin, voivat hyötyä säästämisen veroeduista. Järjestelyyn sijoittavalta edellytetään lisäksi, että tämä asuu vakinaisesti Iso-Britanniassa tai on esimerkiksi valtion lähetettynä työntekijänä ulkomailla.

ISA-tiliä ei tarvitse ilmoittaa veroilmoituksessa. Käteisosan käteistalletusten korot ovat verovapaita mutta sijoitusosan käteistalletusten koroista peritään 20 prosentin vero. Osakkeiden ja osuuksien arvonnoususta ei tarvitse maksaa pääomatuloveroa (*Capital Gains Tax*, CGT). ISA:n aiheuttamia tappioita ei ole sallittua vähentää muista voitoista.

Yksilölliselle säästötilille sijoitetut varat voidaan tietyin edellytyksin siirtää ilman veroseuraamuksia toiseen viranomaisten hyväksymään järjestelyyn. Vanha käteisosa voidaan siirrossa muuntaa sijoitusosaksi, mutta sijoitusosan tyyppiä ei voida siirrossa muuntaa käteisosaksi. Siirto on myös aina suoritettava suoraan palveluntarjoajien välillä. Siirtoon liittyvien kulujen perimistä ei ole rajoitettu.

Kuluttajansuojan parantamiseksi on luotu ns. CAT-standardi ISA-tilien eri välineille. CAT-lyhennys seuraa sanayhdistelmistä reilu veloitus (*fair charge*), helppo pääsy (*easy access*) sekä kunnolliset säännöt (*decent terms*). Standardit helpottavat ISA-järjestelmän käyttöä ja identifioimista. CAT standardoitu ISA takaa kuluttajalle sen, että ehdot eivät yllättäen muutu ainakaan epäedulliseen suuntaan. ISA tarjoaa yksinkertaisen tavan sijoittaa veroedin osakkeisiin, sekä mahdollisuuden sijoittaa myös käteiseen tai henkivakuutukseen.

Likviditeetin suhteen ISA-tilit ovat edullisemmassa asemassa osuuseläkkeisiin verrattuna, koska ISA-tileihin kertyneet varat ovat nostettavissa milloin tahansa ilman verotuksellisia kustannuksia. Osuuseläkkeeseen verrattuna ISA on edullisempi vaihtoehto (kun tuottoasteet on oletettu samoiksi), koska ISA:n osalta ei täydy luopua mahdollisuudesta käyttää tarpeen tullen säästetyt varat aikaisemmin, kuten osuuseläkkeen kohdalla.

Sijoittaja voi nostaa etuudet rahastosta haluamallaan tavalla. Koko rahasto voidaan esimerkiksi nostaa kerralla tai vaihtoehtoisesti voidaan ostaa annuiteetti säännöllisine kuukausituloineen. ISA-tilit ovat myös täysin likvidejä: sijoitetuille varoille ei ole säädetty vähimmäissäästöaikaa eikä varojen nostamista tililtä ole sidottu määräikään. Varat voidaan siten nostaa tililtä milloin tahansa verotuksetta.

Sijoitettujen varojen likvidiys houkuttelee säästäjiä valitsemaan ISA-tilin osuuseläkejärjestelmän sijaan. Pitkäaikaisen sijoitusstrategian kannalta likvidiys ei kuitenkaan ole merkittävä asia.

Isossa-Britanniassa suunnitellaan eläkejärjestelmän uudistamista vuodesta 2012 alkaen. Hallitus on esittänyt mataliin kustannuksiin perustuvaa yksityistä eläketilimallia, Personal Accounts (vanhalta työnimeltään *National Pension Savings Scheme* (NPSS)). Kaikki vähintään 22-vuotiaat työntekijät, jotka eivät kuuluisi sopivaan työnantajakohtaiseen eläkejärjestelmään, siirtyisivät automaattisesti uuteen tilijärjestelmään. Työntekijöiden täytyy maksaa tilimallissa 4 prosenttia tulokynnyksen (5 035 puntaa) ja ylemmän tuloajan (33 540 puntaa) välisestä bruttoansiosta. Työnantaja maksaisi tilille 3 prosenttia samasta palkkasummasta kuin työntekijä, jonka lisäksi valtion myöntämä veroetu kartuttaisi tiliä 1 prosentilla. Järjestelmään ei tarvitsisi liittyä tai siitä voisi erota, mikäli työnantaja liittäisi kaikki työntekijänsä vähintään vastaavan tasoiseen työnantajakohtaiseen eläkejärjestelmään. Myös yrittäjät ja henkilöt, jotka eivät ole työelämässä, voisivat liittyä tilijärjestelmään.

Irlanti

Irlannissa verotuettuja ovat *Retirement Annuity Contract* (RAC) ja *Personal Retirement Savings Account* (PRSA) –järjestelyihin tehdyt sijoitukset. RAC-järjestelyihin, joiden tarjoamisoikeus on vakuutus-yhtiöllä, voivat liittyä ne verovelvolliset, jotka eivät kuulu mihinkään työnantajan tarjoamaan järjestelyyn.

PRSA-järjestely on yksilöllinen eläkesäästötili, joka on mahdollista ottaa muun muassa vakuutusyhtiöstä, luottolaitoksesta tai sijoitustoimintaa harjoittavasta yhtiöstä. Sen tarkoituksena on kannustaa ihmisiä säästämään eläkkeellä oloaan varten. PRSA kuuluu niin sanottuihin maksuperusteisiin eläkejärjestelmiin, ja sen tarkoituksena on tarjota joustavaa henkilökohtaista lisäeläketurvaa, joka ei ole riippuvainen työmarkkina-asemasta. Järjestelmä otettiin Irlannissa käyttöön tekemällä vuonna 2002 lisäys eläkelakiin (*Pensions Amendment Act*) yksilöllisestä eläkesäästötilistä. Vuodesta 2003 lähtien työnantajat on velvoitettu tarjoamaan työntekijöilleen mahdollisuutta saada PRSA työpaikan kautta. Työnantajilla on välitysvelvollisuus PRSA-tilin hankkimiseksi, mutta heidän ei tarvitse hankkia tiliä työntekijöillensä. Työnantaja voi kuitenkin vapaaehtoisesti hankkia työntekijälleen PRSA-tilin ja maksaa eläkemaksuja, joista se voi saada verohelpotuksia.

PRSA-säästämisen verovähennyksen ylärajaksi on määritelty prosenttiosuus säästäjän verovuoden tuloista. Prosenttiosuus kasvaa iän myöten. Esimerkiksi alle 30-vuotiaalle se on 15 prosenttia ja yli 50-vuotiaalle 30 prosenttia. PRSA-säästämiseksi on määritelty 300 euron minimitalletusmäärä vuodessa, mutta talletusten ylärajaa ei ole rajoitettu.

Työntekijä voi valita myös jonkin toisen palveluntarjoajan kuin työnantajan välittämän PRSA-tilin. Tällöin työnantajalla ei ole velvoitetta vähentää työntekijän maksua heidän palkastaan ja maksaa sitä PRSA:n tarjoajalle. Työntekijät maksavat tällaisessa tapauksessa maksut suoraan valitsemalleen palveluntarjoajalle.

Tili perustuu henkilökohtaiseen sopimukseen yksilön ja valtuutetun palveluntarjoajan välillä. Työpaikkaa vaihdettaessa PRSA on vapaasti siirrettävissä ilman sanktiota. Maksuosuutta voi lisätä, vähentää tai lopettaa kokonaan ilman lisärangaistusta. PRSA:n välittäjän vaihtaminen on ilmaista ja tilillä olevat varat saa siirtää toiselle PRSA-tilille ilman veroseuraamuksia. Siirtokertojen määrää voidaan kuitenkin rajoittaa tai järjestelyjen tarjoaja voi vaatia, että järjestelyyn on säästetty jokin minimimäärä rahaa ennen kuin siirto on mahdollinen.

Muista työnantajakohtaisista eläkejärjestelyistä tai lakisääteisistä järjestelmistä voi siirtää varat PRSA:lle ilman veroseuraamuksia, jos henkilö on ollut järjestelmässä jäsenenä enintään 15 vuotta tai järjestelmä on lakkautettu tai henkilö on vaihtamassa työpaikkaa. PRSA-tilillä olevat varat voi siirtää työnantajakohtaiseen eläkejärjestelyyn tai lakisääteiseen järjestelmään järjestelmän sääntöjen mukaisesti.

Eläketileillä ei ole valtion takuuta. Säästöjen kehitys määräytyy valittujen sijoitusrahastojen tuoton mukaan, minkä vuoksi säästöt voi periaatteessa menettää. PRSA-tilin haltija voi maksaa tilille maksusuorituksia myös eläkkeellä ollessaan aina 75 vuoden ikään saakka.

PRSA-tililtä voi alkaa nostaa eläkettä normaalisti 60 - 75 vuoden iässä. Joissain tapauksissa on myös mahdollista alkaa nostaa sitä jo aikaisemminkin, esimerkiksi jos henkilö jää työstä eläkkeelle 50-vuotiaana tai vanhempana tai työelämä ei enää jatku vakavan sairauden tai työkyvyttömyyden vuoksi. Sopimuksessa on säännöt, joilla estetään hyötymästä epäsuorasti PRSA-varoista saatavista eduista ennen aikaisinta mahdollista nostopäivää.

Eläkkeelle jäädessään henkilö voi verovapaasti nostaa 25 prosenttia rahastojen arvosta kertasummana. Muut nostot rahastosta ovat normaalin tuloveromenettelyn (PAYE) mukaisia. Kuolemantapauksessa PRSA:n omistavan henkilön tilille kertynyt rahasto siirtyy suoraan edunsaajan omaisuudeksi. Tällöin tuloveroa ei peritä, mutta perintövero kylläkin normaalisti.

PRSA-sijoitustilejä on olemassa kahta erityyppistä: vakioitu PRSA (*standard PRSA*) ja vapaa PRSA (*non-standard PRSA*). Vakioitujen PRSA-järjestelyjen kautta tehtävät sijoitukset on rajoitettu sijoitusrahastoihin (*pooled funds*) ja väliaikaisiin käteisvaroihin. Vapaassa PRSA:ssa sijoitusmahdollisuudet ovat laajemmat. Vakioidussa PRSA:ssa hallinnoimiseen menevä osuus ei voi ylittää 1 prosenttia tilin varoista ja/tai 5 prosenttia maksuista. Vapaassa PRSA:ssa palveluntarjoajat voivat määritellä perittävän kulukorvauksen vapaasti. Käytännössä kaikista PRSA-järjestelyistä perittävät kulut ovat kuitenkin jääneet samalle tasolle. Kulujen suuruutta on siis onnistuttu rajoittamaan palveluntarjoajien välisen kilpailun kautta.

Yhdysvallat

Yhdysvalloissa eläkejärjestelmää voi kuvata kolmipilarimallilla. Ensimmäiseen pilariin kuuluu sosiaaliturvaeläke, toiseen pilariin työnantajien tukemat järjestelyt (ammattilliset eläkejärjestelmät) ja kolmanteen pilariin IRA (*Individual Retirement Arrangement*) -säästöt, jotka voidaan mieltää säästövaruuksiksi.

IRA-järjestelyt toimivat aina maksuperusteisesti ja niitä tarjoavat henkivakuutusyhtiöiden lisäksi myös rahoituslaitokset sekä jotkut työnantajat ja ammattiyhdistykset. IRA-järjestelyyn voi sijoittaa enintään 5 000 dollaria vuodessa ja varoja voi normaalisti alkaa nostaa 59,5 ikävuoden jälkeen.

Yhdysvaltain eläke-markkinoilla toimii tuhansia palveluntarjoajia. Eläkesäästöjen siirtäminen työnantajien tukemista IRA-järjestelyihin ja päinvastoin ei aiheuta veroseuraamuksia, vaan kyseiset *rollover*-suoritukset ovat verovapaita ja verot maksetaan vasta nostettaessa eläkettä uudesta järjestelmästä

IRA-järjestelyt ovat maksuperusteisia, veroetuuksia nauttivia ja useimmiten työnantajasta riippumattomia yksityisiä eläkejärjestelyjä, joihin työntekijät voivat itsenäisesti säästää osan tuloistaan eläkettään varten. IRA-järjestelyjen veroedut perustuvat siihen, että eläkesäästäjä on tiettyyn rajaan asti oikeutettu vähentämään IRA-sijoituksensa verotuksessaan ja verot maksetaan vasta eläkettä nostettaessa, kun säästöt ovat ensin kasvaneet verovapaasti IRA-järjestelyssä. IRA-säästämiseen ovat oikeutettuja kaikki henkilöt, joilla on verovuoden aikana ansio- tai elinkeinotuloja ja jotka eivät ole täyttäneet 70,5 vuotta vuoden loppuun mennessä. Normaalisti ainoastaan työntekijät osallistuvat IRA-

säästöjensä kartuttamiseen, mutta SEP-IRAssa ja SIMPLE-järjestelyissä myös työnantaja voi osallistua säästämiseen.

IRA-järjestelyt voivat toimia joko jossain rahoituslaitoksessa avattavan IRA-tilin (*Individual Retirement Account*) tai henkivakuutusyhtiöstä ostettavan IRA-annuiteettisopimuksen (*Individual Retirement Annuity*) muodossa. Myös työnantajat sekä ammattiyhdistykset voivat perustaa säätiöitä, jotka tarjoavat työntekijöille mahdollisuutta IRA-säästöihin (*Employer and Employee Association Trust Accounts*).

Pääsääntöisesti henkilö voi alkaa nostaa varoja IRA-järjestelystä ilman haitallisia veroseuraamuksia täytettyään 59,5 vuotta. Poikkeuksia tähän vähimmäisikään ovat muun muassa suoritukset IRA-säästöistä sairaskorvauksen maksamiseksi työttömyyden aikana ja sairaskulujen kattamiseksi, minkä lisäksi vuodesta 1997 alkaen varoja on voinut nostaa myös ensiasunnon ostoa varten.

Yleisin IRA-järjestely on ns. tavallinen IRA (*regular IRA*), johon ovat oikeutettuja kaikki alle 70,5-vuotiaat työssäkäyvät veronmaksajat. Vuosittainen sijoituskatto vuonna 2008 oli 5 000 dollaria ja sijoitusten vähennysoikeus tuloista ennen veroja määräytyy sen mukaan, osallistuuko henkilö työnantajan tukemaan eläkejärjestelyyn. Näiden järjestelmien ulkopuolella olevat yksineläjät ovat oikeutettuja täyteen 5 000 dollarin vähennykseen, kun taas avioparien, joista toinen tai molemmat osallistuvat, vähennysoikeus määräytyy korjattujen bruttotulojen perusteella.

Tavallinen IRA muuttaa verotuksen aikarakennetta siten, että verot kertyneistä varoista (mukaan lukien pääomavoitot sekä osinko- ja korkotulot) tulevat maksettaviksi tuloveroasteikon mukaisesti vasta karttuneiden varojen noston yhteydessä eli aikaisintaan 59,5 vuoden iässä, jota aikaisemmista nostoista veloitetaan 10 prosentin nostomaksu.

Tilinpitäjän on alettava nostaa karttuneita varoja viimeistään 70,5 vuoden iässä eikä tämän jälkeen voi tehdä enää lisäsijoituksia.

Vuoden 1997 *Taxpayer Relief Actilla* mahdollistettiin niin sanotut Roth IRA (*IRA Plus, IRA Super*) -järjestelyt. Niiden veroedut poikkeavat normaaleista IRA-järjestelyistä siten, että verovähennyksiä ei myönnetä eläkesijoituksia tehtäessä, mutta eläketulo on sen sijaan sitä aikanaan nostettaessa verovapaata. Toinen tärkeä ero normaaliin IRAan on siinä, että säästämistä voi jatkaa vielä 70,5 ikävuoden jälkeen, jolloin eläkettä ei myöskään ole pakko alkaa nostaa. Roth IRA on suunnattu pääasiassa keskituloisille työnantajan organisoimiin eläkejärjestelyihin (401(k), 403(b), 457) osallistuville veronmaksajille sekä alhaisessa veroluokassa oleville nuorille veronmaksajille. Roth IRA-järjestelyyn ovat oikeutettuja kaikki työssäkäyvät veronmaksajat. Vuosittainen sijoituskatto on tavallisesta IRA:sta poiketen riippuvainen tuloista.

Roth IRA-sijoitukset karttuvat rahastoissa verovapaasti. Roth IRA:n merkittävimpiä ominaisuuksia sijoittajan kannalta on nostojen verovapaus: tavallisesta IRA:sta ja työnantajien organisoimista järjestelyistä poiketen kertyneitä osinkotuloja ja pääomavoittoja ei veroteta. Vastapainona Roth IRA-sijoitukset eivät ole vähennyskelpoisia, vaan ne rahoitetaan verojen jälkeisillä tuloilla.

Tavallisesta IRA:sta poiketen lisäsijoituksia voi tehdä myös 70,5 ikävuoden jälkeen eikä tilinpitäjällä ole velvollisuutta alkaa nostaa kertyneitä varoja tässä iässä.

Muita IRA-järjestelyjä ovat *Spousal IRA* (aviopuolisoiden IRA-säästöt), *Educational IRA* (lasten koulutukseen tarkoitetut IRA-säästöt), SEP-IRA (*Simplified Employee Pensions*, pienyrityksille ja itse-työllistyneille tarkoitetut IRA-säästöt mahdollistavat työnantajan vähennyskelpoiset sijoitukset työntekijöille avatuille SEP-tilille suhteellisen pienellä hallinnoinnilla), SARSEP IRA (*Salary Reduction Simplified Employee Pension*, alle 25 työntekijän pienyrityksille suunnattu eläketurvasäästämisen muoto) ja SIMPLE IRA (*Savings Incentive Match Plans for Employees*, suunnattu pääasiassa vähem-

män kuin sata henkilöä työllistävälle yrityksille, jotka eivät osallistu mihinkään muuhun eläkeohjelmaan)

Kokoavia havaintoja ulkomaiden eläkesäästämisyjärjestelmistä

Hallintokustannukset

Vapaaehtoisten eläke- ja pitkäaikaissäästämisyjärjestelmien hallintokustannuksista ei ole vertailukelpoisia tietoja eri maiden välillä. Hallintokulujen käsite ei myöskään ole yksiselitteinen. Laajimmillaan hallintokuluiksi luokitellaan kaikki tuottoa vähentävät kulut. Tällöin hallintokuluihin liitetään varsinaisista hallinnollisista tehtävistä aiheutuvien kulujen lisäksi muun muassa markkinointikulut.

Hallinnointikustannukset vaihtelevat huomattavasti eri järjestelmien kesken. Suurissa kollektiivisissa lisäeläkejärjestelmissä hallinnointikustannukset ovat yleensä matalampia skaalaetujen takia. Hallintokustannukset ovat puolestaan korkeat järjestelmissä, joissa vakuutetut ovat suorassa yhteydessä rahastoyhtiöihin. Tällöin aiheutuu myös huomattavia kuluja muun muassa markkinoinnista. EU-maiden arvioiden mukaan pakollisten ja puolipakollisten lisäeläkejärjestelmien hallinnointikustannukset vaihtelevat 0,5 - 2,5 prosenttia eläkevaroista ja tyypillisin hallinnointikulu on noin 1 prosentti vuodessa (SPC 2005; COM (2006)62 final.).

Eläkesäästöjen hoitamisesta aiheutuvat kulut saattavat siis vaihdella eri palvelun tarjoajien välillä huomattavastikin. Eräissä vertailussa palvelun tarjoajien kokonaiskulut säästösummasta vaihtelivat 10 – 28 prosentin välillä. Esimerkiksi Ruotsissa kulut olivat noin 15 prosentin luokkaa ja Isossa-Britanniassa 20 – 25 prosenttia säästösummasta. Ruotsissa pakolliseen eläketilijärjestelmään osallistuvat sijoitusrahastot sitoutuvat perimään eläkesäästäjiltä niin sanottuja minimikuluja, jotka riippuvat muun muassa eläkemaksuista ja rahastojen koosta.

Saksan IPA-järjestelyn verotukseen liittyy edellytys, jonka mukaan lunastus- ja hallintopalkkiot tulee jakaa tasaisesti vähintään kymmenelle vuodelle tai vaihtoehtoisesti periä kiinteänä prosenttiosuutensa sijoittajan maksuista.

Asettamalla perittäville kuluille katto säästämisyjärjestelyistä on pyritty luomaan vaihtoehto myös matalatuloisille. Kustannusrakenteita on pyritty yhtenäistämään, jolloin erilaisten tuotteiden vertaileminen toisiinsa helpottuu.

Isossa-Britanniassa on asetettu eräiden tuettujen eläketuotteiden kuluille enimmäismääriä. Osuuseläkeissä hallinnointikustannusten yläraja on 1,5 prosenttia varannosta ensimmäisten kymmenen vuoden aikana ja 1 prosentti varannosta siitä eteenpäin. Muissa henkilökohtaisissa eläketuotteissa hallinnointikustannukset ovat laskeneet noin kolmanneksella vuoden 1999 jälkeen ja ovat tulleet lähelle osuuseläkkeiden tasoa. Ison-Britannian henkivakuutus-ISA:n vuosittainen maksu ei saa olla enempää kuin 3 prosenttia rahaston arvosta. Noston yhteydessä tulee saada takaisin vähintään maksetut palkkiot. Osake-ISA:n kohdalla vuosittainen hoitomaksu ei saa olla enempää kuin yhden prosentin. Käteis-ISA:ssa ei muodostu kuluja, mikäli henkilö ei ole liittännyt sijoitukseensa lisäpalveluja.

Irlannin vakio-PRSA –järjestely, jossa perittävät kulut on rajattu, on vaikuttanut kuluja rajoittavasti myös vapaissa PRSA-järjestelyissä. Vastaavanlaisia kattoja on asetettu myös joidenkin muiden maiden täysin uusissa tai uudistetuissa lisäeläkejärjestelmissä.

EU:n sosiaalipoliittisen komitean (SPC 2006) eläkkeiden korvaustasoa kuvaavissa laskelmissa oletetaan 0,5 prosentin hallinnointikuluerä. Hallinnointikustannukset vähentävät pitkällä aikavälillä merkittävästi yksityisiltä tileiltä karttuvan eläkkeen määrää. Yhden prosentin vuosittainen hallinnointikulu vähentää kertyvää eläkettä noin 20 prosentilla täyden työuran tapauksessa.

Eläkevarojen siirto-oikeus

Kansainvälisesti on hyvin yleistä, että vapaaehtoisten yksilöllisten pitkäaikaissäätämisen- ja eläkesäästötuotteiden tarjoajina on vakuutusyhtiöiden lisäksi myös muita tahoja, kuten sijoitusrahastojen hallinnointiyhtiöitä tai muita rahoituslaitoksia, yleisimmin pankkeja. Kun palveluntarjoaja on muu kuin vakuutusyhtiö, tavanomaista on, että varat sijoitetaan eläkevarojen sijoittamiseksi perustettavaan erityiseen tiliyhteisöön, joka yleensä on rinnastettavissa rahastoon.

Järjestelyjen piirissä olevat varat voidaan useimmissa jäsenvaltioissa siirtää veroseuraamuksitta toiseen järjestelyyn. Yksilöllisten eläke- ja pitkäaikaissäätämistilien siirto-oikeus on sallittu mm. Belgiassa, Irlannissa, Isossa-Britanniassa (osuuseläke), Puolassa, Ranskassa, Ruotsissa (IPS ja eläkevakuutukset), Saksassa (tuetut sijoitusmuodot), Tanskassa ja Yhdysvalloissa (401(k) ja IRA-järjestelyt). Yhdysvalloissa siirrot IRA-järjestelyjen sisällä sekä ns. *rollover*-suoritukset työnantajien tukemiin eläkejärjestelyihin ovat niin ikään verovapaita. Yhdestä IRA-järjestelystä saa kuitenkin tehdä vain yhden siirron tai *rollover*-suorituksen vuodessa. Isossa-Britanniassa osuuseläkkeestä ei saa periä siirtokustannuksia mikäli eläkesäästäjä haluaa vaihtaa osuuseläkkeen tarjoajaa.

Myös eläkevakuutusten osalta palvelun tarjoajien vaihtaminen ilman veroseuraamuksia on mahdollista Norjassa ja Ruotsissa. Tanskassa palvelun tarjoajan vaihtaminen on mahdollista työpaikan vaihdon yhteydessä, jos rahastoidut varat ovat työntekijäkohtaisia. Siirto voidaan toteuttaa joko siirtämällä itse järjestely toiselle palveluntarjoajalle tai, kuten esimerkiksi Ruotsin vapaaehtoisissa eläkevakuutuksissa, siirtämällä ainoastaan vakuutuksen arvo.

Siirrettävyyttä on myös rajoitettu lainsäädännössä eri tavoin. Näiden tarkoituksena on pienentää palveluntarjoajalle siirto-oikeudesta aiheutuvia haittoja. Itävallassa säästöt voidaan siirtää vasta kymmenen vuoden säästöajan jälkeen. Siirtoon liittyy usein maksu, jolla peitetään siirrosta aiheutuvia kustannuksia. Kaikissa järjestelyissä siirto-oikeutta ei ole kuitenkaan mahdollistettu lainkaan. Tällaisessa tapauksessa sijoittamispäätös on lopullinen ja elinikäinen, mikä voi estää verovelvollista sijoittamasta järjestelyyn. Tyypillisesti siirto-oikeus on vahvasti sanktioitu, kun kyse on elinikäisistä eläkkeistä.

Ruotsissa eläkesäästöjen siirtäminen ilman veroseuraamuksia palvelun tarjoajalta toiselle on ollut mahdollista IPS-säästämisen koko järjestelmän olemassaolon ajan eli vuodesta 1994 lähtien. Vaihtaoikeus ei kuitenkaan ulotu ulkomailla sijaitsevaan palvelun tarjoajaan. Lisäksi verolainsäädäntö on sallinut vuodesta 2000 lähtien siirto-oikeuden kotimaisten henkivakuutusyhtiöiden välillä ja myös henkivakuutusyhtiön ja IPS-laitoksen välillä ilman siirron yhteydessä realisoituvia veroseuraamuksia, jos vakuutuksenottaja ja vakuutusyhtiö ovat sopineet asiasta. Useat yhtiöt ovat myös sallineet vakuutusten siirron.

Ruotsin valtiovarainministeriön selvityksessä (*Finansmarknadsutredningen*, SOU 2000:11) on todettu, että vakuutuksenottajien rajoitetut mahdollisuudet siirtää vakuutussäästönsä luovat sellaisia negatiivisia vaikutuksia, jotka haittaavat kilpailun toteutumista. Siirto-oikeuden puuttumisella on haitallisia vaikutuksia viime kädessä vakuutuksenottajille. Ongelmat koskevat vakuutusyhtiöiden välisiä siirtoja sekä mahdollisuuksia vaihtaa eläkesäästämisen muotoa. Verotukselliset esteet vakuutusten siirroille poistettiin 1 tammikuuta 2000 (prop 1998/99:87, *försäkringsrörelsereformen*). Kriteerit on määritelty tuloverolain 58 luvun 4-16 §:ssä (*inkomstskattelagen* 1999:1229, IL). Ruotsin Finansdepartementet julkaisi joulukuussa 2005 muistion, jossa esitetään eläkesäästötuotteiden siirto-oikeuden laajentamista. Muistion mukaan sopimuspohjainen siirto-oikeuden käyttö poikkeaa merkittävästi eri yhtiöiden välillä. Siirtokustannukset ovat saattaneet olla niin korkeita, että ne estävät markkinoiden tehokkaan toiminnan.

Vakuutuksenottajien mahdollisuuksia siirtää vakuutuksensa laajennettiin lainsäädännöllisin toimenpitein vuonna 2006 annetussa hallituksen esityksessä (RP 2006/07:26; lag 2007:122 ja 2007:123). Hallituksen esityksen täydentävän lainsäädännön sisältö koskee henkivakuutuksia, joihin liittyy sellainen säästöelementti (säästösumma), että oikeus takaisinostoon tai siirtoon on olemassa yksityisoikeudellis-

ten säännösten mukaan. Näihin vakuutuksiin liittyen vakuutusyhtiön on aina huolehdittava siitä, että vakuutussopimuksesta ilmenee, onko vakuutuksen takaisinosto tai siirto mahdollinen (FAL 11:5.2). Lisäksi vakuutussopimuksesta on ilmentävä takaisinostoon tai siirtoon liittyvät tarkemmat ehdot (försäkringsrörelselagen 7:19 a, FRL). Siirto on tehtävä viipymättä (FRL 7:19 b). Pääsääntönä on, että vakuutuksen siirrossa arvo määräytyy samojen periaatteiden mukaan kuin vakuutustapahtumassa, jollei jäljellejäävän vakuutuskollektiivin oikeus ylijäämään heikkene tai vakuutusyhtiön vakavaraisuus vaarannu (FRL 12:6:2.1).

Vuoden 2007 heinäkuun alusta Ruotsissa tuli voimaan yksityisoikeudellinen sääntely, joka tekee mahdolliseksi takaisinostaa ja myöhemmin siirtää yksilöllisen vakuutuksen arvo toiseen henkivakuutusyhtiöön. Sääntely perustuu vakuutussopimuslakiin (försäkringsavtalslagen 2005:104, FAL), ja se varmistaa ehdottoman oikeuden takaisinostoon riippumatta vakuutussopimuksen sisällöstä, jollei muuta johdu vakuutuksen luonteesta tai verolainsäädännöstä. Siirto-oikeus koskee lain voimaantulon jälkeen solmittuja vakuutuksia sekä periaatteessa niitä vanhoja vakuutuksia, joissa on takaisinosto-oikeus. Siirto-oikeudesta on aina kerrottava vakuutuksenottajalle ennen sopimuksen solmimista. Näin pyritään laajentamaan kilpailua myös voimassa oleviin vakuutuksiin.

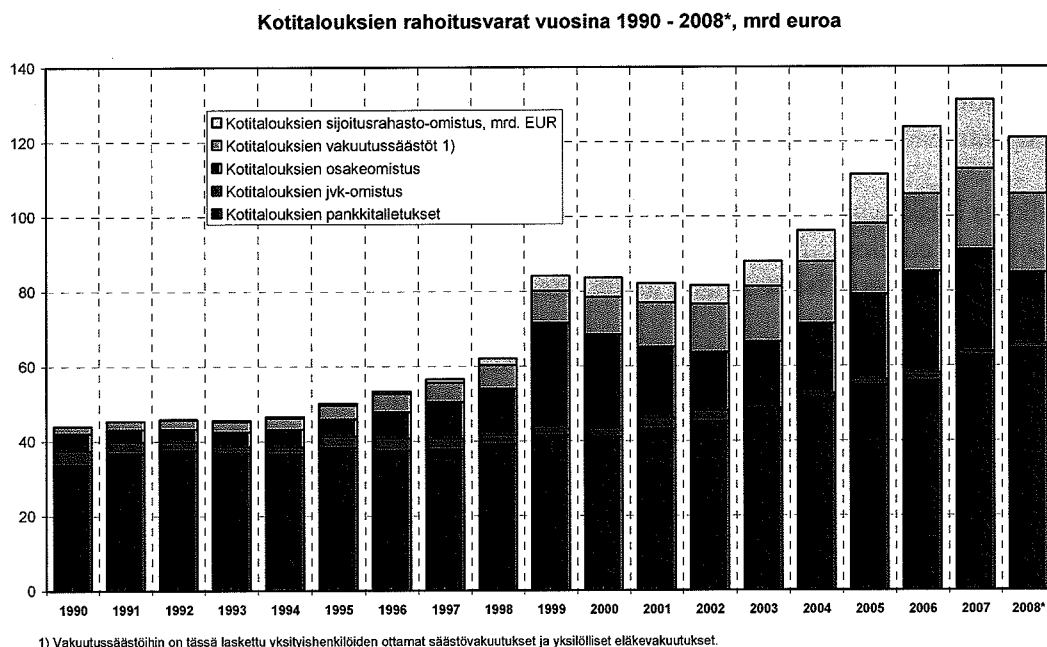
Takaisinosto-oikeus koskee myös tuloverolaissa tarkoitettuja eläkevakuutuksia, joskin puhtaat elämänvara-vakuutukset eivät edelleenkään pääsääntöisesti ole takaisinosto- tai siirtokelpoisia. Takaisinosto tai siirto on mahdollinen erityisistä syistä, mutta edellyttää täydellistä vakuutetun terveydentilaselvitystä.

Vakuutusten siirtokustannuksista sovitaan tavallisesti vakuutussopimuksessa. Siirrosta aiheutuneiden kulujen kuluttajalle tulee vastata vakuutusyhtiöille toimenpiteestä aiheutuneita kuluja ja kuolettamattomia vakuutusten hankintamenoja (FRL 12:6:2.2). Huomattavaa on, että siirto-oikeus koskee myös ammatillisia lisäeläkkeitä (*tjänstepensionsförsäkring*). Finanssivalvojana toimiva Finansinspektionen on voimakkaasti kannattanut siirtomahdollisuuden laajentamista.

Norjassa henkivakuutusten siirtäminen on ollut mahdollista vuodesta 1991. Siirto-oikeus koskee sekä yksilöllisiä että ryhmävakuutuksia. Se koskee myös vakuutuksia, jotka olivat voimassa, kun laki tuli voimaan. Siirto-oikeuden piirissä on vakuutusten taattu arvo, joka muodostuu laskuperustekorona mukaisista hyvityksistä ja ylimääräisistä asiakashyvityksistä. Käytännössä siirto-oikeutta on käytetty *Norjassa* rajoitetusti eikä sijoitusten realisoiminen siirtojen yhteydessä ole osoittautunut erityisen ongelmalliseksi.

1.3 Markkinat

Suomessa kotitalouksien rahoitusvarallisuuden määrä on kasvanut yhtäjaksoisesti vuosina 2003 – 2007, kunnes vuoden 2008 ensimmäisen neljänneksen aikana se kääntyi kansainvälisen finanssikriisin johdosta laskuun. Vuoden 2008 lopussa kotitalouksilla oli rahoitusvaroja ennakkotietojen perusteella yhteensä noin 120 miljardia euroa, kun määrä vuoden 2007 lopussa oli 10 miljardia euroa enemmän (kuvio 1). Tähän on ollut vaikuttamassa yleinen epävarmuus sijoitusmarkkinoilla ja osakkeiden markkina-arvojen lasku. Kotitaloudet ovat myös siirtäneet varoja riskialttiimmista kohteista turvallisempiin kohteisiin.

Lähde: Finanssialan Keskusliitto, Suomen Pankki, Tilastokeskus

Kuvio 1

Kotitalouksien rahoitusvarallisuuteen luetaan mukaan kotitalouksien talletukset, pörssiosakkeet, sijoitusrahastosijoitukset, joukkovelkakirjat sekä vakuutussäästöt. Osakkeiden arvostuksella on suuri vaikutus rahoitusvarojen kokonaisarvoon. Vakuutussäästöihin on laskettu mukaan yksityishenkilöiden itse ottamat säästöhenkivakuutukset ja yksilölliset eläkevakuutukset.

Kotitalouksien kiinnostus talletusten ohella myös muita säästö- ja sijoituskohteita, kuten rahastosijoittamista, osakkeita ja vakuutussäättämistä kohtaan, on kasvanut. Tähän on ollut vaikuttamassa uusien sijoitustuotteiden tarjonnan lisääntyminen sekä varallisuuden ja tulojen kasvu. Myös huoli eläketurvan riittävydestä kannustaa yksilölliseen eläkesäättämiseen. Perintöjen koot ovat myös kasvaneet, jolloin kertynyttä varallisuutta sijoitetaan usein myös erilaisiin arvopapereihin.

Suomessa talletusten osuus kotitalouksien rahoitusvaroista on edelleen keskeinen ja talletusten määrä on noussut finanssimarkkinoiden epävarmuuksien vuoksi noin 65 miljardiin euroon. Kotitalouksien sijoitusrahastosijoitusten määrä oli vuoden lopussa noin 15 miljardia euroa. Tämä on johtunut sekä kurssilaskusta mutta myös sijoittajien kiinnostuksen lisääntymisestä muihin säästö- ja sijoituskohteisiin kuten talletuksiin. Varsin pieni osa kotitalouksien rahoitusvaroista, alle 2 miljardia euroa, on sijoitettu suoraan joukkovelkakirjoihin.

Osakevarallisuuden määrän kasvu pysähtyi useamman vuoden nousun jälkeen jo vuoden 2007 syksyllä osakekurssien laskun myötä ja lasku jatkui koko vuoden 2008. Kotitalouksilla oli pörssiosakkeissa varoja vuoden 2008 lopussa arviolta vajaat 20 miljardia euroa. Yksityisten osakkeenomistajien määrä

on vuoden 2004 puolivälin jälkeen hienokseltaan vähitellen laskenut. Tämän vuoden maaliskuun lopussa yksityisiä osakkeenomistajia oli 771 931.

Kotitalouksien vakuutussäästöt ovat kasvaneet tasaisesti 1990-luvun alusta lähtien mutta kääntyivät hienoiseen laskuun vuonna 2008. Osakkeiden markkina-arvon lasku näkyy erityisesti sijoitussidonnaisten vakuutussäästöjen laskuna. Vakuutussäästöissä oli kotitalouksilla varoja vuoden 2008 lopussa noin 21 miljardia euroa, josta yksilöllisen eläkevakuutuksen määrä oli runsaat 6 miljardia euroa ja säästöhenkivakuutusten vajaat 15 miljardia euroa.

Kotitalouksien kulutusmenot ovat kasvaneet useampana vuonna jo suuremmiksi kuin käytettävissä olevat tulot, minkä vuoksi kotitalouksien säästämisaste on viime vuosina alentunut. Säästämisasteen arvioidaan pysyvän alhaalla reaalisen ostovoiman vaimean kasvun vuoksi. Samalla kotitalouksien velkaantumistaso on noussut koko 2000-luvun ja erityisesti tuntuvasti neljän viime vuoden aikana. Huolimatta velkaantumistasen noususta on se Suomessa kansainvälisesti verrattuna vielä keskimääräistä alhaisempi. Tarkasteltaessa kotitalouksien rahoitusvarojen määrää ja velkojen määrää keskenään, ylittävät rahoitusvarat kotitalouksien velkojen määrän. Velkojen ja varallisuuden jakauma ei kuitenkaan ole kotitalouksien kesken tasainen.

Suomessa eläkesäästämistä tuetaan verotuksellisesti vapaaehtoisen eläkevakuutuksen kautta. Yksilöllisessä eläkevakuutuksessa vakuutuksen ottaja maksaa vakuutusmaksuja vakuutusyhtiölle, ja yhtiö palauttaa maksut sekä niille kertyneen tuoton, kun henkilö saavuttaa tietyn iän. Yksilölliseen eläkevakuutukseen maksetut vakuutusmaksut ovat tietyin edellytyksin ja rajoituksin vähennyskelpoisia suhteellisella pääomaverokannalla tuloverotuksessa. Kertamaksuinen eläkevakuutus on kuitenkin rajattu verovähennysoikeuden ulkopuolelle, mutta vastaavasti yksityishenkilön aikanaan saama eläke on tietty osin verovapaata.

Vapaaehtoisten eläkevakuutusten verotuki uudistui vuoden 2005 alusta lähtien. Uudessa järjestelmässä vakuutusten maksut vähennetään ja eläke-etuus verotetaan suhteellisella pääomaverokannalla aikaisemman progressiivisessa ansiotuloverotuksessa tehtävän vähennyksen ja verottamisen sijasta. Näin vähennysvaiheen ja eläke-etuuden nostovaiheen rajaveroaste-erosta aiheutuva ja yleensä suurituloisia suosiva verotuki poistuu. Eläkkeen nostovaiheessa jäljelle jää verotuki, joka muodostuu eläkesäästäjän omien sijoitusten tuottojen verottomuudesta sen jälkeen, kun eläkkeestä on maksettu suhteellisen pääomatuloveron mukainen veroprosentti. Samalla verovähennykseen oikeuttavaa enimmäissummaa laskettiin 8 000 eurosta 5 000 euroon vuodessa. Vähennysoikeuden edellytyksenä oleva eläkeikä korotettiin 62 vuoteen. Vakuutettu voi vähentää vapaaehtoisen eläkevakuutuksen maksuja pääomatuloistaan enintään 5 000 euroa vuodessa.

Uusia eläkevakuutuksia on ostettu vilkkaasti, sillä eläkevakuutussopimuksia on 2000-luvulla solmittu vuoden 2009 alkuun mennessä noin 600 000 kappaletta. Eläkesopimuksia onkin jo kaikkiaan 750 000, joista 600 000 on otettu yksityishenkilöiden toimesta. Tämä tarkoittaa, että eläkevakuutus on joka viidennellä Suomen aikuisväestöstä.

Eläkevakuutustuotteessa on usein samanlaisia ominaisuuksia kuin normaalissa säästötuotteessa: sen takaisinmaksu on määräaikainen ja kuolemantapauksessa säästöt periytyvät edunsaajalle. Eläkevakuutuksista valtaosa on sijoitussidonnaisia, mutta eläkesäästöjen kokonaismäärästä niiden osuus on 40 prosenttia. Suurin osa säästäjistä kantaa siis itse sijoitustoiminnasta aiheutuvat riskit. Toisaalta sijoitussidonnaisen tuotteen vaihtoehto ei enää välttämättä ole laskuperustekorkoinen eläkevakuutus, jossa on pysyvä takuutuotto ja sen lisäksi mahdollisesti annettavat sijoitustoiminnan onnistumisesta riippuvat asiakashyvitykset. Sen sijaan useat henkivakuutusyhtiöt tarjoavat niin sanottua korkoperusteista eläkevakuutusta, jossa korko määritellään joka vuosi erikseen.

Siva-työryhmän selvitysten mukaan yksilölliset eläkevakuutukset ja erityisesti sijoitussidonnaiset eläkevakuutukset saattavat olla kulurakenteeltaan raskaita, sillä ne sisältävät sekä henkivakuutusyhtiön

että esimerkiksi rahastoyhtiön perimät kulut. Tuotteiden vertaaminen toisiinsa ja kokonaiskulujen hahmottaminen saattaa olla hankalaa. Yksilöllistä eläkevakuutusta ei voi siirtää toiselle palvelun tarjoajalle. Toisaalta eläkevakuutukseen liittyvän kuolemanvaraturvan perusteella maksetun korvauksen verovapaus ja eläkevakuutussäästöjen verovapaus perintöverotuksessa ovat saattaneet osaltaan lisätä eläkevakuutusten houkuttelevuutta.

Tyypillisen eläkevakuutussäästäjän profiili on 2000-luvulla muuttunut ja nuorten säästäjien osallistumisaste on voimakkaasti kasvanut. Suurituloisten osuus eläkevakuutussäästämisessä on laskenut, ja vakuutusyhtiöiden antamien tietojen mukaan uudet eläkevakuutuksen ostajat ovat tavallisimmin teollisuus- ja palvelutyöntekijöitä. Koska eläkesäästäjät ovat entistä nuorempia ja myös pienituloisempia, myös eläkevakuutuksen sijoitettava keskimääräinen summa on pienentynyt. Samalla säästöaika pitenee tyypillisen säästäjän nuorentuessa. Pidempi säästöaika mahdollistaa kuitenkin korkeammat tuotot, jolloin säästötavoite voidaan saavuttaa huolimatta pienemmistä maksuista.

2. Nykytilan arviointi

2.1 Yksilöllisen eläkesäästämisen merkitys ja taustatekijät

Vapaaehtoinen yksilöllinen eläkesäästäminen täydentää lakisääteistä eläketurvaa. Aina 1990-luvun puoliväliin saakka vapaaehtoinen eläkesäästäminen oli Suomessa vähäistä. Muutokset taloudessa ja väestön ikärakenteessa ovat lisänneet tarvetta yksilölliseen varautumiseen. Kansalaisilla voi olla eri syistä, esimerkiksi vajaan työhistorian vuoksi, tarvetta täydentää lakisääteistä työeläketurvaansa. Tarve vapaaehtoisen eläketurvan parantamiseen johtuu myös työmarkkinoiden muutoksista, kuten lyhytaikaisten työsuhteiden yleistymisestä.

Yksilöllisen eläkesäästämisen kehittämisedellytyksiä on merkittävästi parantanut vuoden 2005 eläkeuudistuksessa toteutettu eläkekaton poisto, yksilöllisten eläkevakuutusten siirtäminen pääomatuloverotuksen piiriin vuoden 2005 alusta lukien sekä varallisuusveron poisto vuonna 2006. Nämä uudistukset ovat luoneet entistä paremmat edellytykset kilpailuvien säästötuotteiden neutraalille kilpailuympäristölle.

2.1.1 Yksilöllisen eläkesäästämisen suhde lakisääteiseen eläketurvaan

Vapaaehtoisen yksilöllisen eläkesäästämisen rooli on 2000-luvulla huomattavasti kasvanut. Eläkesäästäjien määrä on moninkertaistunut ja vuonna 2012 eläkesäästösopimus arvioidaan olevan miljoonalla ihmisellä, joista suuri osa on vasta työuransa alussa. Tämä tarkoittaa, että eläkesäästöjen osuus kotitalouksien kokonaissäästämisestä kasvaa merkittävästi. Kansalaisten eläketurvan tuntemus on kuitenkin yleisesti heikkoa ja pitkäaikaissäästämisen kilpailuedellytysten ja kuluttajansuojan parantaminen lisäävät säästäjien ja palveluntarjoajien kiinnostusta eläkesäästämiseen, mikä osaltaan edistäisi odotusten mukaisen eläketason saavuttamista.

Vapaaehtoisen eläkesäästämisen kehittäminen tukee ihmisten omaehtoisia mahdollisuuksia täydentää joustavasti ja tehokkaasti lakisääteistä eläketurvaansa. Tämä on entistä tärkeämpää, kun työeläkejärjestelmään tehdyt uudistukset heikentävät eläkkeiden korvausasteita tulevaisuudessa, jollei työuraa pidennetä. Erityisesti nuorten sukupolvien lakisääteinen eläketulo alenee suhteessa palkkoihin. Reaalisesti eläkkeet kyllä kasvavat, mutta hitaammin kuin reaali-palkat. Vuonna 1965 ja sen jälkeen syntyneillä työeläkkeet ovat vajaat puolet palkoista ensimmäisinä vanhuuseläkevuosina. Eläkkeellä olon myötä eläke suhteessa keskipalkkaan kuitenkin alenee.

Työeläkejärjestelmän uudistuksessa käyttöön otetulla elinaikakertoimella poistetaan 62 vuotta täyttäneiden eliniänodotteen nousun johdosta aiheutuvaa eläkemenon kasvua. Kerroin pienentää alkavan vanhuuseläkkeen määrää vuodesta 2010 alkaen. Se vaikuttaa alentavasti myös työkyvyttömyyseläkkeeltä vanhuuseläkkeelle siirtyvän eläkkeeseen. Elinaikakerroin leikkaa vuonna 2030 eläkkeitä 9 prosenttia ja 2040 noin 11 prosenttia. Samanaikaisesti hoiva- ja terveystennojen kustannukset nousevat yleistä hintojen nousua nopeammin. Lisäksi eläkemaksujen nousupaine pakottaa edelleen miettimään keinoja, joilla menoja voitaisiin vähentää.

Palvelujen tarjoajien kannalta on myös merkitystä sillä, että työeläkkeiden yhteensovitus eli eläkekatto poistui vuoden 2005 alusta voimaan tulleen eläkeuudistuksen myötä. Eläkeselvitysten teko säästäjän kokonaiseläketurvasta ja monimutkaiset ennakkolaskelmat lisäeläkkeiden sallitusta tasosta ovat tarpeellisia. Tämä yksinkertaistaa ja helpottaa merkittävästi uusien vapaaehtoisten eläkesäästötuotteiden sääntelyä ja myyntiä.

Yksilöllinen eläkesäästäminen eli sidottu pitkäaikaissäästäminen ja eläkevakuutus eroavat pakollisesta eläkevakuutuksesta muun muassa siinä, että se on vapaaehtoista ja rahastointi on 100-prosenttista, kun

esimerkiksi nykyisestä TyEL-maksusta rahastoidaan vanhuuseläkettä varten vain pieni osa. Esimerkiksi 30 000 euron vuosipalkasta rahastoidaan keskimäärin noin 900 euroa vuodessa (2,9 prosenttia palkasta). Rahastointi maksun kautta lopetetaan 54 ikävuoden jälkeen. Lakisääteisessä eläkevakuutuksessa rahastointi ei kuitenkaan vaikuta eläkkeen tasoon, kuten yksilöllisessä eläkevakuutuksessa, vaan ainoastaan eläkemaksun tasoon. Eläke määräytyy työhistorian pituuden ja ansiotulojen mukaan.

Uusimmat selvitykset osoittavat, että vapaaehtoisen eläkevakuutuksen ottaneista yhä suurempi osa on pieni- ja keskituloisia, joiden vuotuiset säästösummat ovat noin 900 euron tuntumassa eli 75 euroa kuukaudessa. Maksutulolla mitattuna yksityisalojen työntekijä, joka säästää vapaaehtoista eläkettä, rahastoi siis vuosittain keskimäärin yhtä paljon omaa lisäeläkettänsä varten kuin kollektiiviseen eläke-rahastoon.

Vapaaehtoista eläkettä säästävien lukumäärän nopea kasvu on johtanut tilanteeseen, jossa vapaaehtoiisiin lisäeläkkeisiin (ryhmä- ja yksilöllisiin eläkkeisiin) maksutulona rahastoitava vuotuinen summa on noussut noin miljardiin euroon, joka on vain hieman vähemmän kuin TyEL-järjestelmään vuosittain maksutulosta rahastoitava runsaan miljardin euron määrä. Jos yksilöllisen eläkesäästämisen kasvuvauhti pysyy nykyvuosien suuruisena, on Suomessa vuonna 2012 miljoona pitkäaikais- ja eläkevakuutussäästäjää, joiden vuotuinen rahastointi yhdessä muun lisäeläkesäästämisen kanssa ylittää TyEL-järjestelmän vuosittain maksutulon kautta rahastoitavan määrän.

2.1.2 Verotukseen liittyvät taustatekijät

Tutkimustulosten mukaan yksilöllisen eläkevakuutuksen ja pitkäaikaissäästämisen verokannusteet lisäävät kokonaissäästämistä, mutta vain osittain. Yksi selitys tähän on se, että tarve kokonaissäästämiseen kasvaa, koska kansalaisten on erikseen säästettävä likvidejä säästöjä epävarmuudelta suojautumiseen. Suomessa elinkaarimallin avulla tehtyjen laskelmien mukaan eläkevakuutusten verotuksellinen tukeminen lisää kokonaissäästämistä. Eläkevakuutusten verokohtelun kiristäminen samalle tasolle kuin vaihtoehtoisessa säästämiskohteessa eli neutraaliksi vähentäisi selvästi eläkesäästämistä. Toisaalta kansainvälisissä tutkimuksissa on päädytty myös tuloksiin, joiden mukaan sidottu pitkäaikaissäästäminen ei juuri ollenkaan lisää kokonaissäästämistä. Nyt työelämässä olevat ihmiset pystyvät kuitenkin eläkesäästämisjärjestelmän avulla toteuttamaan siihen liitetyn tavoitteen eli he voivat siirtää tarvitsemaansa varallisuutta elinkaarensa loppupuolelle eläkkeitä sekä hoivaa ja terveystalveta- ja varten.

Pääomatuloverotukseen perustuvaan verovähennysjärjestelmään siirtymisen seurauksena koko eläkesäästämisen kenttä on selkiytynyt: työ- ja kansaneläkkeet sekä pääasiassa työnantajan kustantamat ryhmäeläkkeet ja ammatilliset lisäeläkkeet ovat ansiotuloverotuksen piirissä, mutta kolmannen pilarin yksilölliset eläkkeet pääomatuloverotuksen piirissä, kuten muutkin säästötuotteet. Tämä seikka yhdessä varallisuusveron poiston ja sen kanssa, että eläkkeiden yhteensovittamisesta on uuden eläkelainsäädännön myötä luovuttu, luovat perustan kilpailevien säästötuotteiden neutraalille kilpailuympäristölle.

Kilpailun edistämisen näkökulmasta yksi keskeinen lähtökohta on, että jos pitkäaikaissäästämisen markkinoilla ei vallitse täydellinen kilpailu, jakavat säästäjät ja henkivakuutusyhtiöt veroedusta saatavan hyödyn. Kun yhtä säästötuotetta suositaan verotuksellisesti, voi se tuottaa voittoa kilpailijoihinsa nähden, vaikka sen rakenne olisi tehoton. Eläkevakuutuksen nykyinen veroetu antaa sille siten kilpailuedun suhteessa muihin säästötuotteisiin.

Epätäydellisen kilpailun vallitessa osa verotuesta siirtyy verotuetuille palveluntarjoajille eli nykyisessä järjestelmässä henkivakuutusyhtiöille. Useiden selvitysten perusteella voidaan todeta, että esimerkiksi kulurakenne on vapaaehtoisessa eläkevakuutuksessa poikkeuksellisen raskas verrattuna muihin säästötuotteisiin. Veroedun laajentuminen useisiin säästötuotteisiin vähentäisi veroedun rahoitusmarkkinoita vääristävää vaikutusta. Kansantaloustieteessä tunnetun tuloksen mukaan epäneutraalista

verotuksesta seuraavan vääristymän vaikutukset ovat sitä pienemmät, mitä suurempaa osaa markkinoista epäneutraali verotus koskee.

2.2 Yksilöllisen eläkesäästämisen kehittämisen yleiset edellytykset

Keskeisiä edellytyksiä yksilöllisen eläkesäästämisen kehittämiseksi on, että markkinoilla on riittävästi kilpailua ja että eri kuluttajat voivat tehokkaasti vertailla eri tuotteiden hyötyjä ja kustannuksia. Nykytilan arvioinnin keskeisenä lähtökohtana on, että ainoa nykyisin käytettävissä oleva väline yksilölliseen eläkesäästämiseen on käytännössä eläkevakuutus, joita ainoastaan vakuutusyhtiöillä on oikeus tarjota. Vakuutusyhtiöiden yksinoikeus yksilöllisten eläkesäästämistuotteiden tarjoamiseen johtuu käytännössä siitä, että ainoastaan eläkevakuutussäästämiseksi on nykyisessä verolainsäädännössä säädetty verokannusteita.

Yksilöllinen eläkevakuutus, jonka suomalainen kuluttaja nykyään ostaa, on yleensä takaisinmaksultaan määräaikainen. Näin yksilöllinen eläkevakuutustuote on usein normaalin säästötuotteen kaltainen. Kuluttajien näkökulmasta nykymuotoisen eläkevakuutussäästämisen ongelmina on pidetty vakuutustuotteiden raskasta kustannusrakennetta, tuotteiden heikkoa vertailtavuutta ja sitä, että vakuutuksenottajalla ei sopimuksen tekemisen jälkeen ole mahdollisuutta vaihtaa palveluntarjoajaa. Sijoittaja ei siten voi enää eläkevakuutuksen ostettuaan kilpailuttaa eri vakuutuksen tarjoajia keskenään.

Toinen kuluttajansuojan kannalta huomionarvoinen seikka eläkevakuutusten myynissä on, että riskin yksilöllisten eläkevakuutusten sijoitustoiminnasta kantavat yhä useammin vakuutuksenottajat. Tämä johtuu siitä, että säästäminen kohdistuu useimmiten sijoitussidonnaisiin tuotteisiin. Nykyään valtaosa uusista myydyistä eläkevakuutuksista on sijoitussidonnaisia. Sijoitussidonnaisen eläkevakuutuksen suosio ei ole paljoakaan riippunut pörssikurssien vaihteluista, vaan sijoitussidonnaisia eläkevakuutuksia on ostettu vuosi vuodelta enemmän. Sijoitussidonnaisen vakuutuksen nettoriski vakuutusyhtiölle on usein hyvin pieni tai sitä ei ole lainkaan. Näiden tuotteiden tarjoaminen edellyttää yhtiöiltä pienempiä vakavaraisuusvaatimuksia kuin laskuperustekorkoisten tuotteiden, koska vakuutuksenottajat kantavat itse sijoitusriskin.

Yksilöllisen eläkesäästämisen kehittäminen laajentamalla siihen käytettävien tuotteiden ja palveluntarjoajien valikoimaa edellyttää siten, että tällaisia tuotteita voidaan kohdella verotuksessa samalla tavoin kuin eläkevakuutuksia. Henkivakuutusyhtiöiden nykyinen yksinoikeus tarjota verotuettuja säästötuotteita on kansainvälisesti poikkeuksellinen. Jos kilpailu pitkäaikaissäästämässä jäisi osittaiseksi, merkitsisi se tuotteiden vaikeaa vertailtavuutta, korkeita kustannuksia ja heikkoa kuluttajansuojaa. Uhkana olisi, että julkiset kustannukset järjestelmästä kasvaisivat.

Edellytyksenä verokannusteiden ulottamiselle koskemaan muitakin pitkäaikaissäästämistuotteita kuin vakuutustuotteita on kuitenkin niitä koskeva riittävä sopimus- ja elinkeino-oikeudellinen sääntely. Tämä johtuu erityisesti siitä, että yhteiskunnallisesti on perusteltua myöntää verokannusteita ainoastaan sellaisille säästämismuodoille, jossa säästövarat voidaan sijoittaa riittävän turvallisesti ja tuottavasti. Tätä vaatimusta korostaa tällaisen säästämisen pitkäaikainen sekä lakisääteisiä eläke- ja muita sosiaaliturvajärjestelmiä osin täydentävä luonne. Lisäksi verokannusteiden edellytyksenä on, että palvelujen tarjonta on järjestetty niin, että se mahdollistaa riittävän verovalvonnan.

Nykyiseen lainsäädäntöön ei sisälly eläkevakuutusta koskevan sääntelyn lisäksi mitään sellaista erityistä sidottua pitkäaikaissäästämistä koskevaa sopimus- ja elinkeino-oikeudellista sääntelyä, joka mahdollistaisi nykyisin eläkevakuutuksiin sovellettavien verokannusteiden laajentamisen koskemaan muita yksilölliseen eläkesäästämiseen soveltuvia tuotteita, kuten pankkitilejä sekä rahasto- ja arvopaperisäästämistä. Tämän vuoksi edellä todettujen yksilöllisen eläkesäästämisen kehittämistä koskevien tavoitteiden saavuttaminen edellyttää, että lainsäädäntöä täydennetään sidottua pitkäaikaissäästämistä koskevalla erityisellä sopimus- ja elinkeino-oikeudellisella sääntelyllä ja siihen perustuvalla verokannusteiden soveltamisalan laajentamisella.

2.3. Yksilöllisen eläkesäästämisen sopimus- ja elinkeino-oikeudellinen sääntely

2.3.1 Yleistä

Uusien yksilöllistä eläkesäästämistä koskevien tuotteiden turvallisuuden ja tällaisiin tuotteisiin liitetävien verokannusteiden edellyttämän tehokkaan verovalvonnan varmistamiseksi nykyiseen lainsäädäntöön olisi tarpeen lisätä ainakin säännökset oikeudesta tarjota tällaisia uusia tuotteita, tuotteita koskeville sopimuksille asetettavista vaatimuksista sekä säästövarojen sijoittamisesta ja säästövarojen oikeudellisesta asemasta säästöaikana eri sivullissuhteissa.

Lainsäädännössä tulisi erityisesti varmistaa säästövarojen turvaamiseksi, että oikeus tarjota tällaisia tuotteita yleisölle on vain julkisen valvonnan alaisilla rahoituspalveluyrityksillä. Tällaisia yrityksiä ovat vakuutusyhtiöiden lisäksi luottolaitokset, sijoituspalveluyritykset ja rahastoyhtiöt.

Yhteiskunnallisesti perusteltavissa olevien verokannusteiden ulottaminen tällaisiin tuotteisiin puolestaan edellyttäisi lisäksi, että tuotetta koskevien sopimusten sisällölle olisi asetettava tietyt vähimmäisvaatimukset, kuten se, että varat voidaan nostaa ainoastaan eläkeiän tai säästäjän elämäntilanteeseen liittyvän erityisen nostoperusteen täytyessä. Samoin laissa olisi säädettävä säästövarojen riittävän turvallisesta sijoittamisesta säästöaikana sekä siitä, että asiakas saa ennen sopimuksen tekemistä ja sen aikana riittävät tiedot säästämissopimuksesta ja sijoitetuista varoista. Tehokkaan kilpailun varmistamiseksi eri eläkesäästämistuotteiden kesken laissa olisi lisäksi tarpeen varmistua siitä, että asiakkaille annettavat tiedot erityisesti sopimuksesta aiheutuvista kuluista ovat mahdollisimman vertailukelpoiset eri tuotteiden ja palveluntarjoajien kesken, ja että asiakkaat voivat halutessaan vaihtaa palveluntarjoajaa kesken säästöajan.

2.3.2 Säästövarojen nostoperusteet ja palveluntarjoajan vaihtaminen kesken säästöajan

Sekä kilpailusyistä että yhteiskunnallisesti perusteltavissa olevien verokannusteiden mahdollistamiseksi muun sidotun pitkäaikaissäästämisen kuin eläkevakuutuksen nostoperusteet tulisi määritellä lähtökohtaisesti siten, että ne eivät estä verokannusteiden soveltamista tällaiseen pitkäaikaissäästämiseen samalla tavalla kuin eläkevakuutukseen. Tämän mukaisesti sallittuina nostoperusteina tulisi olla ainakin eläkeiän saavuttaminen tai säästäjän elämäntilanteeseen liittyvä muu erityinen elämäntilanne kuten työkyvyttömyys, pitkäaikaistyöttömyys, avioero tai puolison kuolema.

Uudentyyppiset yksilölliset eläkesäästämistuotteet poikkeaisivat kuitenkin luonteeltaan eläkevakuutuksista. Tämän vuoksi muun yksilöllisen eläkesäästämisen osalta on tarpeen arvioida erityisesti säästövarojen nostamiseen liittyviä eri vaihtoehtoja.

Tuoreen selvityksen mukaan eläkevakuutussäästäjät aloittivat Suomessa yleensä vapaaehtoisten eläkkeiden nostamisen yhtä aikaa lakisääteisten eläkkeiden kanssa. Vapaaehtoiset eläkkeet ovatkin toimineet lakisääteisen eläkkeen täydentäjinä. Vapaaehtoisen eläkkeen nostoaika on ollut keskimäärin kahdeksan vuotta. Lisäksi eläkevakuutukseen on liitetty useimmiten kuolemanvaraturva eli vakuutus kuoleman varalta, jonka perusteella säästösummaa vastaava korvaus maksetaan edunsaajalle. Ns. elinikäinen annuiteettieläke, jolloin lisäeläkettä maksetaan aina kuolemaan saakka, on ollut yksilöllisessä eläkevakuutuksessa erittäin harvinainen. Tähän on ilmeisesti useita syitä, ehkä keskeisempänä se, että suomalainen työeläke on luonteeltaan elinikäinen annuiteettieläke. Näin ollen elinikäistä lisäeläkettä ei ole koettu tarpeelliseksi, vaan enemmänkin on haluttu varautua eläkeajalla tapahtuviin erilaisiin menoihin.

Eläkesäästämisen kehittämisestä käydyssä keskustelussa on esitetty myös mallia, jossa säästäminen voi tapahtua eri palveluntarjoajien toimesta ja voi sisältää erilaisia säästämismuotoja. Säästöeläke olisi

siirrettävissä palvelun tarjoajalta toiselle säästämisvaiheessa. Eläkkeelle siirryttäessä säästöt tulisi kuitenkin siirtää eläkevakuutukseen elinikäisiksi annuiteettieläkkeiksi ilman vaihto-oikeutta.

Elinikäiset työ- ja kansaneläke ovat suomalaisen eläkepolitiikan peruselementtejä. Koska odotettavissa oleva elinikä pitenee, on syytä tavoitella lisäeläkejärjestelmää, joka sopeutuu pitenevään eläkeikaan. Pakottava velvoite muuttaa sopimukset elinikäisiksi eläkevakuutuksiksi on kuitenkin pulmallinen muun muassa kilpailu- ja kuluttajapoliittisista näkökohdista. Tällöin vakuutustuotteiden yksinoikeus säilyisi eläkeaikana ja säästötuotteen hinnoittelu olisi läpinäkyvä. Tuotteen houkuttelevuus edellyttäisi myös siihen liittyvää kuolemanvaraturvaa, jolloin pitkä takaisinmaksuaika nostaisi tuotteen henkivakuutusosan kustannuksia. Säästämiseen kannustava vaikutus olisi oletettavasti nykyistä vähäisempi.

Tämän vuoksi vanhojen eläkevakuutusten siirron uusiin säästämissopimuksiin tulisi tapahtua vapaaehtoiselta pohjalta. Olisi myös kyseenalaista, haluaisivatko nykyisen eläkevakuutussopimuksen haltijat vaihtaa määräaikaista tuotettaan elinikäiseen, vaikka siihen annettaisiin mahdollisuus. Vanhojen eläkevakuutussopimusten pakollinen siirtovelvollisuus elinikäiseen annuiteettiin olisi mitä todennäköisimmin perustuslain takaaman omaisuuden suojan vastainen. Käytännössä kilpailu koskisikin vain uusia tuotteita ennen eläkeikää.

Lopputuloksena pitkäaikaissäästämisen markkinoille muodostuisi kolme toisistaan erillistä pitkäaikaissäästämisen osamarkkinaa: (1) nykyiset noin 750 000 henkivakuutusyhtiöiden piirissä olevaa eläkevakuutussäästäjää, joilla on oikeus nostaa säästönsä kahdessa vuodessa, (2) uudet annuiteettisäästäjät, jotka voivat säästöaikana kilpailuttaa palvelun tarjoajia sekä (3) henkivakuutusyhtiöiden piirissä elinikäistä annuiteettieläkettä nostavat eläkeläiset. Tällaiset toisistaan erilliset osamarkkinat, joilla olisivat erilaiset säännöt ja säästäjiä koskevat oikeudet ja velvollisuudet, loisivat tehottomuutta ja lisäisivät kuluttajien ja yhteiskunnan kustannuksia. Kansainvälinen kehitys on ollut sen suuntainen, että kansalaisten oikeuksia ja valinnanvapautta on entisestään lisätty.

Valtaosa Siva-työryhmän työryhmämuistiosta annetuista lausunnoista kannatti työryhmän ehdotusta, että asiakkaalla on oikeus irtisanoa pitkäaikaissäästämissopimus ja vaihtaa säästöjä hallinnoivaa palvelun tarjoajaa. Ehdotus irtisanomis- ja vaihto-oikeuden ulottumisesta toimialarajojen yli sai lähes yhtä suuren kannatuksen. Kun sijoittaja voi vapaasti valita itselleen parhaiten soveltuvat tuotteet tai halvimmin tarjotut palvelut, voidaan varmistaa tuotteiden mahdollisimman tehokas hinnoittelu.

Tuotevalikoimaa ja palvelujen tarjoajien piiriä olisi myös aiheellista laajentaa kilpailun lisäämiseksi ja kustannusten alentamiseksi. Tällöin muun muassa eläkesäästöjen nostoaika määräytyisi tiettyjen nostojen vähimmäissääntöjen sekä kansalaisten tarpeiden mukaan ja esimerkiksi henkivakuutusyhtiöiden tarjoama elinikäinen eläke kilpailisi yhdessä muiden säästö- ja vakuutustuotteiden kanssa.

Vapaaehtoisen eläkesäästämisen nostoehdot, kuten eläkkeelle siirtymisikä, riippuvat eläkepolitiikan muutoksista. Periaatteessa olisi mahdollista edistää säästövarojen käyttämistä esimerkiksi sairaus- ja hoivamenoihin ja muihin sellaisiin menoihin, jotka muuten jäisivät mahdollisesti kokonaan julkisilla varoilla kustannettaviksi. Koska verokannusteet käytännössä määrävää sen, minkälaisin ehdoin yksilöllisiä eläkesäästämissopimuksia tarjotaan, on nostoperusteista kuitenkin tarkoituksenmukaista säätää yksityiskohtaisemmin erikseen säädettävissä verolaeissa kulloinkin asetettujen eläkepoliittisten tavoitteiden mukaisesti ja jättää yksilöllistä eläkesäästämistä koskeva sopimus- ja elinkeino-oikeudellinen sääntely tältä osin mahdollisimman yleiseksi. Yksilöllistä eläkesäästämistä koskevan sopimus- ja elinkeino-oikeudellisen sääntelyn ei tulisi kuitenkaan estää verokannusteiden laajentamista koskemaan myös muita menoja, jos se myöhemmin katsotaan aiheelliseksi.

2.3.3 Eläkesäästämistuotteiden vertailtavuus

Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto SVK antoi kesällä 2005 jäsenyhtiöilleen suosituksen eläkevakuutuksen kulujen yhtenäisestä esittämistavasta vakuutustarjouksessa. Suosituksen mukaan kulut esitetään vuotuisena keskimääräisenä kuluprosenttina, joka kertoo laskelmassa mukana olevien kulujen osuuden vakuutuksen tuotosta koko vakuutusajalta.

Esimerkiksi rahastojen ja muiden sijoitussidonnaisten kohteiden kulut eivät sisälly vuotuisen kuluprosenttiin. Myöskään vapaaehtoista eläkevakuutusta varten otettava kuolemanvaravakuutus ei sisälly laskettavaan kuluprosenttiin. Nämä kulutekijät, kuten myös muut vakuutusmaksusta, säästöstä ja eläkkeestä veloitettavat kulutekijät, on kuitenkin erikseen liitettävä tarjousmateriaaliin.

Suosituksen lähtökohtana on, että kaikki henkivakuutusyhtiöt käyttävät samansuuruisia tuotto-oletusta, eli niin sanottua vertailutuottoa. Sen suuruus perustuu eläkevakuutusten kolmen edeltävän vuoden keskimääräiseen laskuperustekorkoon ja asiakashyvitykseen. Vertailutuoton suuruus vahvistetaan vuosittain ja kaikki henkivakuutusyhtiöt käyttävät sitä tarjouslaskelmissaan.

Suositus otettiin käyttöön syksyllä 2005. Tarjousten yhteydessä esitetään kulutasoa kuvaava esimerkkilaskelma. Alan käyttöön ottama suositus ei kuitenkaan anna riittävää informaatiota kuluttajalle eläkevakuutusten vertailuun. Ensinnäkin, kuluvertailuun otetaan mukaan vain osa vapaaehtoisen eläkevakuutuksen kuluista. Toiseksi, ne kulut, jotka ovat mukana, ilmoitetaan vain vuotuisina kuluina. Tämä tarkoittaa, että mitä pitempi säästöaika on, sitä pienemmiksi vuotuiset keskimääräiset kulut luonnollisestikin käyvät, kun vuosien määrä kasvaa. Jos kululaskelmaan otettaisiin mukaan kaikki eläkevakuutukseen sisältyvät kulut, muodostuisi keskimääräinen kulu suuremmaksi.

Olisi myös tarpeellista ilmoittaa kulut erikseen sekä säästäjälle että varsinaiselle eläkkeen nostoajalle. Kulut nimittäin ovat säästöaikana yleensä eläkeaikaisia kuluja suuremmat, kun vakuutuksenottaja maksaa eläkemaksuja ja rahastojen allokaatiota mahdollisesti aktiivisesti muutetaan. Eläkeaikana rahastojen allokaatiota ei juuri lainkaan muuteta; pääsääntöisesti nostetaan kuukausittaista lisäeläkettä ja mahdollisesti maksetaan kuolemanvaraturvan riskimaksuja.

Myös kokonaiskulujen ilmoittaminen on kuluttajan kannalta tärkeää. Mitä pitemmästä ajanjaksosta on kysymys, sitä suuremmiksi säästötuotteen kokonaiskulut saattavat nousta. Esimerkiksi Siva-työryhmän tekemien laskelmien mukaan sijoitussidonnaisten (osake- ja yhdistelmärahastoissa) vapaaehtoisten eläkevakuutusten kokonaiskulut – tällöin mukana olivat kaikki eläkevakuutuksen kulut lukuun ottamatta kuolemanvaravakuutuksen kuluja – muodostuivat nolлатuotto-odotuksella ja 20 vuoden säästöajalla 25 – 30 prosentin suuruisiksi säästösummasta. Jollei kululaskelmassa ole mukana myös kokonaiskuluja, saattaa vakuutuksenottajalle jäädä virheellinen kuva, että pidentämällä aikahorisonttia myös automaattisesti vähennetään vakuutuksen kuluja.

Kolmanneksi, tuotto-oletuksena ei ole realistista käyttää laskuperustekorkoisesta tuotteesta johdettua tuottoa, koska yhä useampi eläkevakuutus on sijoitussidonnainen tai kuluttajalla ei ole oikeutta täysimääräisesti hyötyä vakuutuksen tuottamasta ylijäämästä. Kuluttajalle olisi tärkeää tuoda esille, että kulut peritään siitakin huolimatta, että sijoitussidonnainen eläkevakuutus ei ollenkaan tuottaisi positiivista tuottoa. Näin ollen kaikki kuluvertailut tulisi tehdä myös nolлатuotto-oletuksella.

Valvovan viranomaisen tulisi antaa nykyistä huomattavasti kattavammat ja yhdenmukaiset määräykset siitä, kuinka vakuutustuotteiden ja erityisesti vapaaehtoisten eläkevakuutustuotteiden kulut tulisi ilmoittaa. Tällöin lähtökohtana voidaan pitää Siva-työryhmän ehdotusta vuotuisten kulujen ja kokonaiskulujen ilmoittamisessa.

Vakuutustoiminnan sääntelyn tavoitteena tulisi olla vakuutuksenottajien tasapuolinen kohtelu. Tämän vuoksi on tärkeää, että nykyisten ja uusien vakuutusten ominaisuudet on selkeästi ilmaistu. Jos säästö-vakuutuksessa ei ole tosiasiallista riskiä tai se on siirretty vakuutuksenottajalle, tulisi tämä kertoa vakuutuksenottajalle. Myös kuolevuushyvityksistä tulisi informoida erikseen, jotta vakuutuksenottaja ymmärtäisi sen yhteyden, mikä on edunsaajan mahdollisesti saamassa korvaussummassa ja vakuutuksenottajan saamissa kuolevuushyvityksissä.

Kilpailun tasapuolisuuden kannalta olisi myös tärkeää, että henkivakuutusyhtiöt veloitettaisiin informoimaan asiakkaitaan vakuutustuotteiden ominaisuuksista, kuten riskeistä ja niihin liittyvistä maksuista tai kuolevuushyvityksistä läpinäkyvällä ja vertailukelpoisella tavalla. Tämä on sitä tärkeämpää, mitä pitkäaikaisemmasta sopimuksesta on kysymys. Tällöin on keskeisesti kysymys kohtuusperiaatteesta, jonka soveltamiseen tulisi löytää selkeät pelisäännöt, jotka turvaavat vakuutustuotteiden läpinäkyvyyden ja vertailumahdollisuuden sekä valvontaviranomaisen mahdollisuudet valvoa ehtojen tasapuolisuutta.

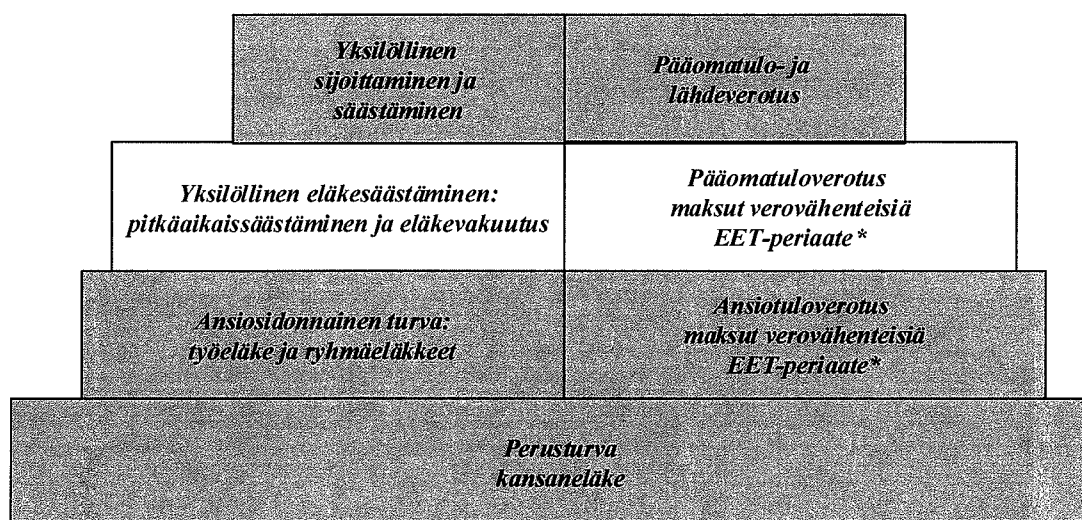
3. Esityksen tavoitteet

3.1 Yleiset lähtökohdat

Esityksen lähtökohtana on yksilön tulevaisuuden taloudellisiin tarpeisiin varautumista koskeva neliportainen malli, jossa erotetaan toisistaan alla olevan kuvion mukaisesti perusturva, ansiosidonnainen turva, yksilöllinen eläkesäästäminen, joka jakautuu sidottuun pitkäaikaissäästämiseen ja eläkevakuutukseen sekä likvidin varallisuuden sijoittaminen (kuvio 2).

Esitys perustuu Siva-työryhmän väliraportissa omaksuttuun ja siinä tarkemmin perusteltuun näkökulmaan, jonka mukaan pankkitalletuksia, sijoitusrahasto-osuuksia, sijoituspalveluna tarjottavaa suoraa arvopaperisijoittamista ja henkivakuutusta on pidettävä lähtökohtaisesti keskenään kilpailevina säästötuotteina, joiden sääntelyn ei tule perusteettomasti poiketa toisistaan esimerkiksi verotuksen ja asiakkaansuojan osalta.

Yksilöllinen eläkesäästäminen osana eläketurvaa

*) EET = Exempt contributions (eläkemaksujen verovähenteisyys), Exempt investment income and capital gains of the pension institution (tuottojen verottomuus), Taxed benefits (etujen verollisuus)

Kuvio 2

Väestön ikääntyminen lisää tulevaisuudessa merkittävästi eläke- ja hoivamenoja, mikä todennäköisesti edellyttää kokonaisveroasteen korottamista. Kun verotukseen toisaalta kohdistuu kuitenkin alentamispaineita, valtion tulisi suosia verokannustein rajallisesti tuettua järjestelmää, joka mahdollistaisi kansalaisten vapaaehtoisen varautumisen vanhuusajan menoihin ja täydentäisi nykyistä eläkejärjestelmää. Lakisääteisen työeläkejärjestelmän sekä vapaaehtoisten ryhmäeläkkeiden ja ammatillisten lisäeläkkeiden rinnalla on katsottu tarvittavan täydentävä yksilöllinen järjestelmä, joka voi kansalaisten tulo- ja asuinpaikasta riippumatta tasapuolisesti, oikeudenmukaisesti ja tehokkaasti edistää varautumista vanhuusajan menoihin. Järjestelmän tulisi antaa eri kotitalouksille mahdollisuus hoitaa pitkäaikaissäästäminen kunkin kotitalouden oloihin parhaiten sopivalla tavalla paitsi vakuutusyhtiön myös pankin, sijoituspalveluyrityksen tai sijoitusrahaston kautta.

Vapaaehtoisen eläkevakuutuksen suosio on viime vuosina kasvanut voimakkaasti ja uusimpien tietojen mukaan vakuutus sopimusten määrä on jo 750 000 kappaletta, joista 600 000 on yksityishenkilöiden ottamia. Vapaaehtoisten eläkevakuutussäästöjen yhteenlaskettu määrä oli syyskuussa 2007 noin 9 miljardia euroa ja vuotuinen maksutulo on ollut viime vuosina 0,8 miljardin euron tuntumassa. Va-

paaehtoisen yksilöllisen eläkesäästämisen suosion odotetaan edelleen kasvavan kotitalouksien rahoitusvarallisuuden kasvaessa. Jos talouden kehitykseen liittyy epävarmuuksia, se on omiaan lisäämään kansalaisten omaehtoista varautumista.

Esityksessä ehdotetuilla ratkaisulla on merkittävä yhteys kansalaisten riittäväksi kokemaan vanhuudenturvaan, tehokkaiden ja monipuolisten rahoitusmarkkinoiden kehittämiseen sekä säästäjien valinnanvapauteen ja palveluistaan maksamiin hintoihin. Tavoitteena on johdonmukainen kokonaisuus, joka mahdollistaa eläke-, rahoitusmarkkina- ja veropoliittisten sekä valtiontalouden tavoitteiden saavuttamisen.

Keskeisenä lähtökohtana ehdotuksissa kilpailun edistämiseksi sekä tuotteiden monipuolisuuden ja vertailtavuuden parantamiseksi pitkäaikaissäästämismarkkinoilla on asiakkaan näkökulma. Tasapuolinen kilpailu sekä tuotteiden monipuolisuus, läpinäkyvyys ja vertailtavuus parantavat merkittävästi asiakkaiden mahdollisuuksia saada käyttöönsä ominaisuuksiltaan tarkoituksenmukaisia ja kustannuksiltaan mahdollisimman edullisia säästämistuotteita

Lisäksi eri toimialoilla toimivien palveluntarjoajien edellytykset tarjota kustannustehokkaasti keskenään kilpailevia pitkäaikaissäästämistuotteita tulisi olla mahdollisimman yhdenmukaiset. Eri toimialojen keskinäisten kilpailuedellytysten neutraliteettia korostava lähtökohta ei kuitenkaan ole kaikilta osin yhteen sovitettavissa asiakaspainotteisen, tuotteiden neutraliteettia, monipuolisuutta ja läpinäkyvyyttä korostavan lähtökohdan kanssa. Erityisesti pakottavasta EU-sääntelystä seuraa, että toimialojen kustannusrakenne väistämättä poikkeaa toisistaan.

3.2 Eläkepoliittiset tavoitteet

Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen yksi keskeisistä tavoitteista on kestävä eläkepolitiikka. Sen perustana ja tavoitteina ovat *”talouden kasvu, yleinen luottamus järjestelmän kestävyYTEEN, sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus ja nykyistä pidempi jaksaminen työelämässä. Kansaneläke- ja työeläkejärjestelmät muodostavat lakisääteisen eläkejärjestelmän pohjan”*. Talouden kasvupotentiaalin vahvistamisen lisäksi hallituksen keskeisiä politiikkahankkeita ja –kokonaisuuksia ikääntymiseen varautumisen osalta ovat etuusjärjestelmien uudistaminen, pitkäaikaissäästämisen edistäminen sekä palveluiden kehittäminen.

Suomen eläkejärjestelmän päätavoitteena on väestön toimeentulon turvaaminen vanhuuden, työkyvyttömyyden ja perheenhuoltajan kuoleman varalta. Kaikille maassa asuville henkilöille taattu pakollinen lakisääteinen eläketurva sisältää osittain rahastoivan työeläkejärjestelmän sekä kansaneläkejärjestelmän. Työeläkejärjestelmä takaa tuloihin suhteutetut vakuutus pohjaiset aikaisemman kulutustason kohtuullisessa määrin turvaavat eläkkeet kaikille palkansaajille ja yrittäjille sekä kansaneläkejärjestelmä sitä täydentävän vähimmäiseläkkeen kaikille maassa asuville. Nämä kaksi eläkettä muodostavat yhdessä eläkeläisen lakisääteisen kokonaiseläkkeen, jota vapaaehtoiset ammatilliset ja ryhmäeläkkeet sekä yksilölliset eläkkeet täydentävät.

Vapaaehtoinen yksilöllinen eläkesäästäminen eli yksilöllinen eläkevakuutus ja esityksessä ehdotettu sidottu pitkäaikaissäästäminen, kuuluvat eläkejärjestelmiä koskevan luokituksen mukaan ns. kolmannen pilariin, jossa eläkemaksut ja niille saatava tuotto kokonaan rahastoidaan käytettäväksi pääasiassa vanhuuden turvaa varten. Esityksen mukaan yksilöllisellä sidotulla pitkäaikaissäästämällä voisi, kuten yksilöllisessä eläkevakuutuksessa, varautua myös muihin riskeihin, kuten aviopuolison kuolemaan, avioeroon, pitkäaikaistyöttömyyteen ja työkyvyttömyyteen. Tältä osin esityksen tavoitteena on luoda sellainen joustava puitelainsäädäntö, joka mahdollistaa yksilöllisen eläkesäästämisen kulloistakin eläkepoliittisten linjausten mukaisiin tarkoituksiin.

Vuonna 2005 voimaantulleen eläkeuudistuksen tärkeimpiä tavoitteita on nostaa tosiasiallista eläkkeellejäämisikää 2 - 3 vuodella pitkällä aikavälillä ja sopeuttaa eläkejärjestelmä elinajan kasvuun. Tavoit-

teisiin on pyritty muun muassa karsimalla varhaiseläkejärjestelmiä sekä kannustamalla jatkamaan työelämässä pidempään korotettujen eläkekarttumien avulla sekä ottamalla käyttöön elinaikakerroin. Lisäksi vanhuuseläkeikä muutettiin joustavaksi ikävuosien 63 - 68 välillä. Laaja ja kattava eläketurva nähdään keskeisenä keinona turvata koko vanhusväestön toimeentulo ja sukupolvien välinen oikeudenmukainen tulonjako. Yksilöiden eläketurvan täydentämisen tarvetta saattaa kuitenkin syntyä muun muassa silloin, kun tulotasoltaan matalia jaksoja – kuten esimerkiksi vanhempainloma- ja opiskelujaksoja - halutaan täydentää. Vaikka eläkeuudistuksen yhteydessä eläkkeen karttumista parannettiin muun muassa opiskelu- ja lastenhoitojaksoilta, jää eläkekertymä näiltä ajanjaksoilta hyvin matalaksi. Odotukset eläkeajan riittävästä tulotasosta edistävät osaltaan myös työssä jaksamista.

Esityksen lähtökohtana on, että yksilöllinen sidottu pitkäaikaissästäminen ja eläkevakuutus ovat osa yksilön toimeentuloturvaa, jolla pyritään saamaan lisäturvaa erityisesti eläkeajan toimeentuloon. Yksilöllisen pitkäaikaissästäminen ja eläkevakuutuksen avulla ihmiset voivat varautua myös työttömyyden ja muiden syiden johdosta syntyviin puutteisiin eläketurvassaan ja toimeentulossaan. Täydentämisen tarvetta korostaa se, että eläkeuudistuksen mukaisesti elinaikakerroin pienentää alkavan vanhuuseläkkeen määrää vuodesta 2010 alkaen. Vaikka puutteelliseksi jäävää eläkekertymää on vuodesta 2005 lähtien ollut mahdollista kompensoida työskentelemällä pidempään, ei tämä kuitenkaan ole käytännössä mahdollista kaikille työntekijöille.

Eläkepoliittisena lähtökohtana pidetään myös sitä, että vapaaehtoinen yksilöllinen eläkesäästäminen on kiinteästi integroitu muuhun eläkejärjestelmään. Tämä tarkoittaa, että vapaaehtoisen eläkesäästämisen sopeutuu joustavasti pakollisessa työeläkejärjestelmässä tapahtuviin muutoksiin. Työeläkkeiden osalta on luovuttu vuodesta 2005 alkaen asteittain yhteensovitukselta. Aikaisemmin voimassa ollutta 60 prosentin eläkekattoa ei enää sovelleta vapaaehtoiisiin eläkkeisiin. Eläkekaton poistaminen vähentää vapaaehtoisen eläkevakuutuksen hallinnon ja valvonnan tarvetta ja niistä aiheutuvia kuluja. Se mahdollistaa aikaisemmasta poiketen myös vapaaehtoisen yksilöllisen eläkesäästämisen kehittämisen säästämismuotona sellaisella tavalla, jossa voidaan eläkepoliittisten tavoitteiden lisäksi ottaa huomioon myös rahoitusmarkkinapoliittiset sekä yleiset elinkeino- ja veropoliittiset tavoitteet, muun muassa vapaa ja tasapuolinen kilpailu, tarjonnan monipuolisuus sekä mahdollisuus soveltaa säästötuotteille luonteenomaista verokohtelua eli pääomatuloverotusta ansiotuloverotuksen sijasta.

Eläkepolitiikan yhtenä keskeisenä tavoitteena on viime vuosien aikana ollut eläkeiän nostaminen. Tämä on eläkejärjestelmän rahoittamisen ja ylipäättään julkisen talouden kestävyysnäkökulmasta välttämätöntä. Ehdotuksen peruslinjauksena on, että vapaaehtoisen eläkesäästämisen sääntelyä kehitetään johdonmukaisesti yleisten eläkepoliittisten tavoitteiden mukaisesti. Yksilöllisellä eläkesäästämällä on kasvava yhteiskunnallinen merkitys lakisääteisen työeläketurvan täydentäjänä, minkä vuoksi sitä on syytä edelleen kehittää tavalla, joka mahdollistaa verokannustimien soveltamisen myös sidottuun pitkäaikaissästämiseen. Näin voidaan parhaiten edistää kilpailua lisäeläkemarkkinoilla ja parantaa asiakkaansuojaa.

3.3 Rahoitusmarkkinapoliittiset tavoitteet

Sidotulla pitkäaikaissästämisellä on merkittävä ja kasvava rooli rahoitusmarkkinoilla. Rahoitusmarkkinoiden yleisenä tehtävänä on välittää mahdollisimman tehokkaasti ja turvallisesti rahoitusylijäämäisten talousyksiköiden säästövaroja alijäämäisten talousyksiköiden käyttöön. Rahoituksenvälitysmekanismien luotettavuus on koko talouden tehokkaan toiminnan ja verotuloja tuottavan kasvun välttämätön edellytys. Myös pitkäaikaissästäminen on voitava järjestää tavalla, joka täyttää myös rahoitusmarkkinapolitiikan vähimmäistavoitteet.

Rahoitusmarkkinapolitiikan keskeisenä tavoitteena on rahoitusjärjestelmän häiriötön toiminta. Toinen rahoitusmarkkinapolitiikan keskeinen tavoite on palveluntarjonnan tehokkuus ja monipuolisuus. Palveluntarjonnan tehokkuutta voidaan edistää varmistamalla mahdollisimman vapaa ja neutraali kilpailu erilaisten palveluntarjoajien kesken. Palveluntarjonnan tehokkuus edellyttää siten, että toimialalla ei

ole kilpailuesteitä valvonnalliset vähimmäisvaatimukset täyttävien kotimaisten palveluntarjoajien välillä eikä myöskään tällaiset vaatimukset täyttävien ulkomaisten ja kotimaisten palveluntarjoajien välillä. Palveluntarjonnan tehokkuus näkyy viime kädessä mahdollisimman edullisina rahoituspalvelujen hintoina ja tuotteiden monipuolisuutena.

Kolmas rahoitusmarkkinapolitiikan keskeinen tavoite on rahoituspalvelujen riittävä asiakkaansuoja. Riittävä asiakkaansuoja edellyttää erityisesti, että markkinoinnissa ei käytetä hyvän tavan vastaisia tapoja, että asiakkaalle tuotteesta annettavat tiedot ovat riittäviä ja vertailukelpoisia suhteessa muihin vastaaviin tuotteisiin ja että tuotteisiin sovellettavat sopimusehdot ovat kohtuullisia.

Edellä mainitut rahoituspalveluiden monipuolista tarjontaa ja tehokasta kilpailua rahoitusmarkkinoilla koskevat tavoitteet eivät nykyisellään riittävästi toteudu pitkäaikaissäästämisen osalta. Tämä johtuu ensisijaisesti siitä, että vaikka pitkäaikaissäästämiseen sinänsä soveltuvia tuotteita voivat nykyisin tarjota useat erityyppiset palveluntarjoajat, kuten sijoitusrahastot, talletuspankit ja henkivakuutusyhtiöt, näistä ainoastaan yhden ryhmän, henkivakuutusyhtiöiden, palveluntarjontaa tuetaan verokannustimilla. Tämä rajoittaa tarpeettomasti kilpailua.

Pitkäaikaissäästämisen tasapuoliset kilpailuedellytykset ovat rahoitusmarkkinoiden toiminnan kannalta merkittävät. Rahoitusmarkkinapoliittiset näkökohdat puoltavat sen vuoksi vapaaehtoiseen yksilölliseen eläkevakuutukseen nykyisin liittyvien verokannustimien laajentamista koskemaan myös muita pitkäaikaissäästämiseen soveltuvia tuotteita kuin eläkevakuutuksia. Lisäksi on tarpeen edistää markkinoilla tarjottavien tuotteiden monipuolisuutta ja parantaa niiden ehtojen läpinäkyvyyttä ja vertailtavuutta.

3.4 Veropoliittiset tavoitteet

Esityksen tavoitteena ei ole vaikuttaa veropolitiikkaan, koska yksilöllisen eläkesäästämisen verokannusteista säädettäisiin erikseen. Esityksellä pyritään kuitenkin varmistamaan, että yksilöllisen eläkesäästämisen sopimus- ja elinkeino-oikeudellinen sääntely mahdollistaa kulloistenkin veropoliittisten tavoitteiden saavuttamisen, erityisesti verokannusteiden neutraliteetin ja verokannusteiden edellytyksenä olevan tehokkaan verovalvonnan.

3.5 Kilpailupoliittiset tavoitteet

Ehdotusten lähtökohtana on, että erilaisesta pakottavasta EU-säätelystä johtuvia eroja yleisissä toimintaedellytyksistä ei tulisi yleisten lähtökohtien mukaisesti kompensoida tarjoamalla yhdelle toimialalle erityisiä lainsäädännöllisiä etuja tai asettamalla muille toimialoille erityisiä lainsäädännöllisiä rasitteita pelkästään toimialojen ulkoisten kilpailuedellytysten tasoittamiseksi. Tällainen menettely merkitsisi käytännössä elinkeinotukea yhdelle toimialalle ja lisäisi palveluntarjonnan yleisen rakenteen tehottomuutta eikä olisi yleisten elinkeino- ja kilpailupoliittisten tavoitteiden mukaista. Se lisäisi viime kädessä asiakkaalle palvelun hankkimisesta aiheutuvia kustannuksia ja olisi siten ehdotuksessa lähtökohdaksi omaksutun asiakasnäkökulman vastaista.

4. Keskeiset ehdotukset

4.1 Soveltamisala

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki sidotusta pitkäaikaissäästämisestä. Lailla luotaisiin yleiset edellytykset sellaisten pitkäaikaissäästämistuotteiden kehittämiseksi, joihin voisi liittyä myös verokannusteita. Tarkoituksena olisi mahdollistaa kilpailukykyisiä vaihtoehtoja eläkevakuutuksille, joita nyt on käytetty nimenomaan säästämisen- ja sijoitusmuotona täydentämään eläketurvaa. Ehdotettu laki olisi perusluonteeltaan elinkeino- ja sopimusoikeudellinen. Verokannusteiden myöntämisen perusteet säädettäisiin erikseen verolaeissa. Ehdotetulla lailla ei siten ole suoria liittymiä verolainsäädäntöön. Tätä on pidetty perusteltuna, jotta sopimusoikeudellista sääntelyä ei tarvitsisi muuttaa pitkäaikaissäästämistä koskevien veroratkaisujen myöhemmin mahdollisesti muuttuessa.

Ehdotettu laki koskisi talletuspankin, sijoituspalveluyrityksen ja rahastoyhtiön sekä niihin rinnastettavien ulkomaisten palveluntarjoajien tarjoamia laissa tarkemmin säänneltyjä pitkäaikaisia säästämistuotteita. Uusi laki ei sitä vastoin koskisi vakuutus sopimukseen perustuvaa säästämistä, koska siitä on säädetty erikseen yksityiskohtaisesti vakuutusyhtiölaissa ja vakuutus sopimuslaissa. Ehdotetun lain soveltamista vakuutussäästämiseen voimassa olevan sääntelyn lisäksi ei ole pidetty perusteltuna, koska se olisi omiaan lisäämään sopimusjärjestelyjen monimutkaisuutta ja sopimusjärjestelyistä asiakkaalle aiheutuvia kustannuksia ilman vastaavaa hyötyä asiakkaalle.

Ehdotuksen mukaan lakia sovellettaisiin siinä tarkoitettuun pitkäaikaissäästämiseen riippumatta siitä, onko säästäjä luonnollinen henkilö vai oikeushenkilö. Laissa tarkoitettua pitkäaikaissäästämistä koskevan sopimuksen voisi siten tehdä esimerkiksi työnantaja, joka haluaa tarjota työntekijöilleen lisäeläketurvaa ehdotetun lain mukaisesti. Käytännössä laissa tarkoitettuja sopimuksia tehtäisiin verotusyistä todennäköisesti pääasiassa vain luonnollisten henkilöiden kanssa.

Lakia sovellettaisiin ainoastaan sellaisiin pitkäaikaissäästämissopimuksiin, joiden ehtojen mukaan säästövarat saadaan nostaa vasta, kun säästövaroihin oikeutettu saavuttaa määrätyn iän tai kun muu ehdoissa mainittu säästövaroihin oikeutetun elämäntilanteeseen liittyvä erityinen nostoperuste täyttyy. Laki olisi tarkoitettu ensisijaisesti eläkesäästämiseen mutta säästövarojen nostoperusteeksi voitaisiin sopia eläkeiän saavuttamisen sijasta myös muu erityinen nostoperuste. Nostoperusteen olisi kuitenkin oltava säästämissopimuksen pitkäaikaisuuden mukaisesti säästövaroihin oikeutetun henkilön poikkeuksellinen elämäntilanne, kuten avioero, työttömyys tai työkyvyttömyys taikka esimerkiksi tarve erityisten sairaanhoito- tai hoivapalvelujen käyttöön. Käytännössä nostoperuste määräytyisi sopimuksessa sen mukaan, minkälaisiin tarkoituksiin kohdistuvalle pitkäaikaissäästämiseksi myönnetään verokannusteita.

4.2 Palveluntarjoajat

Ehdotetun lain mukaista pitkäaikaista sidottua säästämissopimusta saisivat tarjota talletuspankit, sijoituspalveluyritykset ja rahastoyhtiöt sekä niihin rinnastettavat ulkomaiset palveluntarjoajat ja niiden Suomessa toimivat sivuliikkeet toimilupansa ja mahdollisten muiden toimintaansa koskevien rajoitusten puitteissa. Oikeus tarjota pitkäaikaissäästämistä koskevia sopimuksia on katsottu tarpeelliseksi sallia vain toimiluvan omaaville ja viranomaisvalvonnassa oleville rahoituspalveluyrityksille säästövarojen ammattitaitoisien ja luotettavien hoitamisen varmistamiseksi. Oikeutta tarjota ehdotetussa laissa tarkoitettuja säästämissopimuksia ei kuitenkaan ulotettaisi luottolaitostoiminnassa annetussa laissa tarkoitettuihin luottoyhteisöihin eikä maksuliiketehtäviin, koska niiden tyypillinen liiketoiminta on merkittävästi suppeampaa kuin ehdotetun lain mukainen toiminta.

Ehdotuksen mukaan palveluntarjoaja voisi säästämissopimuksen tarjoamisen yhteydessä tarjota säästövarojen sijoittamiseksi kaikkia niitä sijoituspalveluja ja sijoituskohteita, joita se saa tarjota asianomaista palveluntarjoajaa koskevan erityislainsäädännön ja toimilupansa nojalla. Laissa tarkoitettuun pitkäaikaissäästämiseen sovellettaisiin siten ehdotetun lain lisäksi sijoituskohteiden ja sijoituspalvelun tarjoamista koskeva erityislainsäädäntö, kuten luottolaitostoiminnasta annettua lakia, sijoituspalveluyrityksistä annettua lakia, arvopaperimarkkinalakia tai sijoitusrahastolakia siltä osin kuin palveluntarjoaja itse tarjoaa säästäjälle myös säästövarojen sijoittamiseen liittyviä palveluja. Käytännössä laki tulisi useimmiten sovellettavaksi liiketoimintaan, jossa säästämissopimuksen tarjoaja samalla tarjoaa säästövarojen sijoittamiseen liittyvät palvelut. Ehdotetut säännökset eivät toisaalta estäisi sitä, että säästämissopimuksen tarjoaja tarjoaa ainoastaan puitesopimuksen ja hankkii sopimuksen mukaiset sijoituspalvelut ja sijoituskohteet ulkopuoliselta tarjoajalta.

Laajimmillaan pitkäaikaissäästämiseen soveltuvia tuotteita voisi tarjota talletuspankki ja siihen rinnastuva ulkomainen palveluntarjoaja, jonka toimilupa kattaa talletusten hankkimisen lisäksi kaikki sijoituspalvelut.

Sijoituspalveluyritys voisi ehdotetun lain mukaisen puitesopimuksen lisäksi tarjota niitä sijoituspalveluja, joita se toimilupansa nojalla on oikeutettu tarjoamaan, laajimmillaan yksilöllistä omaisuudenhoitopalvelua.

Rahastoyhtiö voisi tarjota sidottua pitkäaikaissäästämistä, jossa säästövarat sijoitettaisiin sijoitusrahastoihin.

Ehdotetut säännökset eivät estäisi myöskään toisessa ETA-valtiossa asianomaisten direktiivien perusteella toimiluvan saaneita ulkomaisia palvelun tarjoajia tarjoamasta ehdotetussa laissa tarkoitettuja säästämissopimuksia direktiivien ja toimilupansa sallimissa rajoissa joko suoraan rajan yli tai sivuliikkeestä käsin. Sidottua pitkäaikaissäästämistä voisi ehdotuksen mukaan tarjota myös ETA-alueen ulkopuolella toimiluvan saanut palveluntarjoaja, jolla on Suomessa sivuliike. Tällaisen palvelun, kuten muidenkin palvelujen tarjoamisen aloittaminen, edellyttää kuitenkin, että palvelun tarjoaminen on sallittu Finanssivalvonnan sivuliikkeelle myöntämässä toimiluvassa.

Ulkomaisten palveluntarjoajien olisi kuitenkin täytettävä niiden toimintaa Suomessa koskevat yleiset vaatimukset, kuten ETA-alueen ulkopuolisten palveluntarjoajien sivuliikkeitä koskeva toimilupavaatimus. Voimassa olevasta EU-lainsäädännöstä ja palvelujen kaupan vapauttamista koskevista kansainvälisistä sopimuksista seuraa, että ulkomaisten palveluntarjoajien oikeutta tarjota Suomessa palveluja samoilla ehdoilla kuin suomalaiset palveluntarjoajat ei laissa voida rajoittaa. Samanaikaisesti tämän ehdotuksen kanssa annettavista verolakien muutosehdotuksista seuraisi kuitenkin, että ulkomaisten palveluntarjoajien tarjoamat säästämissopimukset olisivat verotuksen kannalta siinä määrin epäedullisia, että laki tulisi käytännössä sovellettavaksi todennäköisesti ainoastaan suomalaisiin palveluntarjoajiin.

4.3 Säästövarojen vastaanottaminen

Lakiin ehdotetaan sisällytettäväksi säännökset pitkäaikaissäästämistä koskevasta sopimuksesta (*säästämissopimus*). Luonteeltaan säästämissopimus olisi aina puitesopimus, jossa sovittaisiin säästösuoritusten tekemisestä, säästövarojen sijoituskohteista sekä valitusta sijoitusstrategiasta ja riskitasosta samoin kuin säästövarojen nostoperusteesta. Säästämissopimukseen liittyisi aina sopimus pankkitilistä (*säästämistili*), jonka kautta kaikki säästämiseen liittyvä maksuliikenne olisi hoidettava. Tällainen säästämistili, jolle kaikki säästösuoritukset sekä säästövarojen sijoittamisesta aiheutuvat tililtäotot ja tilillepanot kirjataan, helpottaisi merkittävästi myös verovalvontaa, jonka varmistaminen on erityisen tärkeää, mikäli pitkäaikaissäästämiseen liittyy verokannusteita. Säästämissopimukseen liittyvää säästämistiliä saisi tarjota ainoastaan talletuspankki tai siihen rinnastuvan ulkomaisen luottolaitoksen Suomessa oleva sivuliike.

Ehdotuksen mukaan säästämissopimuksen nojalla voitaisiin vastaanottaa vain rahavaroja. Laissa ei ehdoteta sallittavaksi mahdollisuutta ottaa säästämissopimuksen piiriin asiakkaan jo olemassa olevia arvopapereita, koska arvopapereiden vastaanottamiseen suoraan asiakkaalta liittyisi vaikeasti ratkaistavia arvostus- ja veroneutraliteettiin liittyviä tekijöitä.

Varat olisi vastaanotettava edellä tarkoitetulle säästämistilille. Käyttöoikeus säästämistilillä oleviin varoihin olisi ainoastaan palveluntarjoajalla eikä tilillä olevilla varoilla olisi talletussuojaa. Säästövaroja voitaisiin vastaanottaa joko kertaluonteisesti tai säästämissopimuksen mukaisen säästämishjelman mukaisesti toistuvien säännöllisin suorituksin. Laissa ei rajoitettaisi yksittäisen säästösuorituksen määrää eikä säästövarojen kokonaismäärää.

Säästämistilillä olevat varat ehdotetaan jätettäväksi talletussuojan ulkopuolelle erityisesti kilpailuneutraliteettisyistä. Lisäksi talletussuojan myöntäminen säästövaroilta toimisi lisäkannustimena rahoitusyliäämien kanavoimiseen pankkijärjestelmän kautta vieraan pääoman rahoitukseen. Rahoitusmarkkinoiden kehittämisen kannalta olisi kuitenkin tarkoituksenmukaisempaa edistää rahoitusyliäämien ohjautumista nykyistä enemmän yritysten riskipääomaan. Mikäli huomattava osa pitkäaikaissäästämistä kanavoituisi talletussuojan alaisille pankkitileille, se saattaisi myös kohtuuttomasti kuormittaa talletussuojajärjestelmää. Myöskään muulle pankkitilille sijoitetut säästövarat eivät olisi talletussuojan alaisia, koska ehdotettujen säännösten mukaan tällaiset sijoitukset olisi tehtävä palveluntarjoajan nimissä eivätkä laissa tarkoitettujen palveluntarjoajien saamiset talletuspankilta ole voimassa olevan lain mukaan talletussuojan alaisia.

Sijoituspalveluyritys ja siihen rinnastuva ulkomainen palveluntarjoaja (jäljempänä *sijoituspalveluyritys*) voisi toimiluvassaan sallitusta liiketoiminnasta riippuen vastaanottaa säästövaroja sijoituspalveluyrityksistä annetun lain 5 §:n 2 momentin ja arvopaperimarkkinalain 4 luvun 5 a §:n mukaisesti talletuspankissa olevalle tilille ja sijoittaa tällä tavoin vastaanotetut varat säästämissopimuksessa sovitun mukaisesti sijoituskohteisiin, joista uudessa laissa säädettäisiin. Sijoittajien korvaussuojaa koskevan Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 97/9/EY pakottavien säännösten vuoksi tällä tavoin vastaan otettuihin varoihin sovellettaisiin sijoittajien korvaussuojaa koskevia säännöksiä.

4.4 Säästövarojen sijoittaminen

Ehdotetussa laissa säädettäisiin niistä sijoituskohteista, joihin säästövaroja voidaan sijoittaa. Ehdotuksen mukaan varoja voitaisiin sijoittaa tilille talletuspankkiin, julkisen kaupankäynnin tai monenkeskisen kaupankäynnin taikka niihin rinnastuvan ulkomaisen kaupankäyntimenettelyn kohteena oleviin arvopapereihin ja julkisyhteisöjen liikkeeseen laskemiin arvopapereihin sekä rahasto-osuuksiin ja niihin rinnastettaviin yhteissijoitusyritysten osuuksiin. Säästövarojen sijoittamista myös arvopapereihin ja sijoitusrahasto-osuuksiin on pidetty perusteltuna säästövarojen tehokkaan hajauttamisen ja monipuolisempien ja korkeatuottoisempien sijoitusstrategioiden mahdollistamiseksi. Lisäksi säästövarojen sijoittamisella osakkeisiin edistettäisiin kansantalouden rahoitusyliäämien kanavoimista pankkijärjestelmän lisäksi myös suoraan yritysten omiin pääomiin, mikä edistäisi yritysten vakavaraisuutta ja investointikykyä. Koska osakkeisiin sisältyy kuitenkin muita sijoituskohteita suurempi riski, laissa sallittaisiin säästövarojen sijoittaminen ainoastaan sellaisten yritysten osakkeisiin, jotka ovat markkinoilla jatkuvasti kaupankäynnin kohteena ja joiden taloudellisesta asemasta sijoittajat saavat arvopaperimarkkinalainsäädännön nojalla jatkuvasti riittävät tiedot.

Jos palveluntarjoaja on talletuspankki, sijoituskohteena oleva pankkitili voisi olla joko säästämistili taikka palveluntarjoajan itsensä tai toisen talletuspankin tarjoama muu tili. Jos palveluntarjoaja on muu kuin talletuspankki, palveluntarjoajan varojen sijoittaminen pankkitilille edellyttäisi tilin avaamista talletuspankissa, joka niin ikään voisi olla säästämistili taikka saman tai toisen talletuspankin tarjoama pankkitili. Tilin ehdoista olisi käytävä selvästi ilmi, että tilille voidaan ottaa ainoastaan ehdo-

tetussa laissa tarkoitettuja varoja ja että oikeus käyttää tilillä olevia varoja on ainoastaan palveluntarjoajalla.

Arvopapereiden osalta sijoituskohteena sallittaisiin vain sellaiset arvopaperit, jotka ovat arvopaperimarkkinalaissa tarkoitetun julkisen kaupankäynnin tai monenkeskisen kaupankäynnin tai niihin rinnastettavan ulkomaisen kaupankäyntimenettelyn kohteena. Koska rahasto-osuudet ja yhteissijoitusyrityksen osuudet, jotka myös ovat arvopapereita, eivät yleensä ole julkisen kaupankäynnin kohteena, ne mainittaisiin sallittuina sijoituskohteina laissa erikseen. Sallittuja sijoituskohteita olisivat sekä kotimaiset että ulkomaiset sijoitusrahastodirektiivin (neuvoston direktiivi 85/611/ETY arvopapereihin kohdistuvaa yhteistä sijoitustoimintaa harjoittavia yrityksiä (yhteissijoitusyritykset) koskevien lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta) edellytykset täyttävät sijoitusrahastot ja erikoissijoitusrahastot. Sekä arvopapereiden että rahasto-osuuksien hyväksymistä sijoituskohteiksi rajoitettaisiin kuitenkin siten, että sijoituskohteeksi hyväksyttäisiin vain sellaisten liikkeeseenlaskijoiden liikkeeseen laskemat arvopaperit ja sellaisten sijoitusrahastojen ja yhteissijoitusyritysten osuudet, joita koskee EU-direktiivien mukainen tai niitä vastaava tiedonantovelvollisuus.

Sallittuja sijoituskohteita olisivat myös laissa tarkemmin säädetyin edellytyksin valtioiden, kuntien ja muiden julkisyhteisöjen liikkeeseen laskemat ja niiden takaamat arvopaperit, vaikka ne eivät olisi julkisen kaupankäynnin kohteena.

Lakiin ehdotetaan lisättäväksi säästövarojen sijoittamiseen liittyvien riskien vähentämiseksi vaatimus sisällyttää säästämissopimukseen sijoitusstrategiaa ja sijoittamisen riskitasoa koskeva sopimusehto. Koska pitkäaikaissäästämiseen sisältyy aikaan liittyvä riski, tämä olisi otettava huomioon jo säästöso-
pimusta tehtäessä. Säästäjän sijoitusstrategia ja tavoitteleva riskitaso riippuu myös paljon jäljellä olevasta säästämisajasta. Lähellä eläkeikää olevan säästäjän sijoitusstrategiassa olisi huomioitava sijoitusten rahaksi muuttamisajankohdan läheneminen. Lisäksi lakiin ehdotetaan sisällytettäväksi yleisluontoinen vaatimus sijoituskohteiden riskin hajauttamisesta. Laissa ei kuitenkaan ehdoteta säädettäväksi hajauttamista koskevista yksityiskohtaisista vähimmäisvaatimuksista. Tällaiset säännökset olisivat ongelmallisia useasta syystä. Esimerkiksi säästämisen alkuvaiheessa säästämissummat olisivat niin pieniä, että sijoituskohteiden hajauttaminen ei olisi taloudellisesti kannattavaa. Toisaalta hajautusvaatimuksen sitominen kertyneiden säästövarojen määrään olisi ongelmallinen, koska se saattaisi edellyttää sijoituskohteiden myymistä sellaisena ajankohtana, jolloin myynnistä aiheutuisi tappioita.

Laissa ehdotetaan lisäksi rajoitettavaksi säästövarojen sijoittamista johdannaissopimuksiin. Johdannaissopimuksia voitaisiin ehdotuksen mukaan käyttää ainoastaan sijoituskohteisiin liittyvien kurssi- ja korkoriskiltä suojautumiseen.

Sen turvaamiseksi, että säästövarat säilyvät niiden tarkoituksen mukaisesti pitkäaikaissäästämisen kohteena, ehdotetaan lisäksi säädettäväksi, että varojen sijoittamisesta saadut tuotot ja sijoituskohteiden luovutuksesta kertyvät varat on lisättävä säästöpääomaan ja ne voidaan maksaa ainoastaan laissa tarkoitetulle säästämiseläkkeelle, johon vain palveluntarjoajalla on käyttöoikeus. Säästäjällä ei siten olisi miltään osin oikeutta myöskään säästövarojen tuottoon säästämisajana.

Lisäksi laissa ehdotetaan säädettäväksi, että palveluntarjoajan olisi sijoitettava säästövarat omissa nimissään säästövaroihin oikeutetun lukuun. Säännöksillä varmistettaisiin, että vaikka palveluntarjoajalla on säästöaikana yksinomainen oikeus määrätä säästövaroista, ne eivät kuitenkaan olisi palveluntarjoajan omaisuutta eikä palveluntarjoajan velkojilla olisi niihin oikeutta. Ehdotetuilla säännöksillä edistettäisiin osaltaan säästövarojen sijoittamista mahdollisimman turvaavalla tavalla.

4.5 Oikeus vaihtaa palveluntarjoajaa

Ehdotettujen säännösten mukaan asiakkaalla olisi oikeus irtisanoa säästämissopimus tai vaihtaa hänen tällaisia säästöjään hallinnoivaa palveluntarjoajaa. Ehdotettu irtisanomis- ja vaihto-oikeus mahdollis-

taisi sen, että säästämissopimuksen nojalla kertyneet varat voitaisiin siirtää toiselle säästämissopimusta tarjoavalle palveluntarjoajalle taikka vakuutusyhtiölle. Tämä mahdollistaisi kilpailun palveluntarjoajien kesken, mikä vaikuttaisi myös palvelusta perittäviin maksuihin säästäjän eduksi.

Palveluntarjoajan tai vakuutuksenantajan vaihtaminen edellyttäisi voimassa olevan sopimuksen irtisanomista. Sopimus tulisi irtisanoa kirjallisesti. Sähköinen irtisanomisilmoitus rinnastetaan kirjalliseen ilmoitukseen, jos se täyttää tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta annetun lain (458/2002) 12 §:n vaatimukset.

Säästämisen sidotun luonteen takia säästäjän tai vakuutuksenottajan ei tulisi saada varoja haltuunsa irtisanomisen yhteydessä. Tämän vuoksi irtisanominen edellyttää ehdotuksen mukaan, että säästäjä tai vakuutuksenottaja tekee samalla uuden säästämissopimuksen toisen palveluntarjoajan tai vakuutuksenantajan kanssa. Kertyneet säästövarat siirrettäisiin suoraan uuden sopimuksen osapuolena olevalle palveluntarjoajalle tai vakuutuksenantajalle. Jos irtisanomisilmoituksessa ei olisi yksilöity uutta palveluntarjoajaa tai vakuutuksenantajaa, irtisanominen olisi mitätön ja vanha sopimus jäisi voimaan sellaisenaan. Palveluntarjoajan tai vakuutuksenantajan olisi siirrettävä varat 60 päivän kuluessa irtisanomisilmoituksen vastaanottamisesta, jollei lyhyemmästä ajasta sovita tai säästäjä tai vakuutuksenottaja määrää myöhempää ajankohtaa.

Uuden palveluntarjoajan tai vakuutuksenantajan olisi viivytyksettä ilmoitettava säästäjälle, että se on vastaanottanut varat. Ilmoitus on tarpeen, jotta säästäjä tai vakuutuksenottaja tietäisi, mistä ajankohdasta lukien aikaisempi sopimus päättyy ja uusi tulee voimaan.

Ehdotuksen mukaan sopimus voitaisiin irtisanoa, kun sen tekemisestä tai edellisestä irtisanomisesta on kulunut yksi vuosi. Näin palveluntarjoajalla tai vakuutuksenantajalla on mahdollisuus sopimusta solmittaessa ottaa huomioon sopimuksen vähimmäiskesto tuotteen hinnoittelussa tai muissa ominaisuuksissa. Sopimuksessa voitaisiin sopia myös lyhyemmästä rauhoitusajasta.

Palveluntarjoajan tai vakuutuksenantajan vaihtamisesta olisi voitava periä toimenpiteestä aiheutuvat kohtuulliset kulut. Kulut voitaisiin vähentää siirrettävien varojen määrästä.

Osa nykyisin tunnetuista pitkäaikaissäästämiseen soveltuvista keskenään kilpailevista säästötuotteista on luonteeltaan sellaisia, että ne tai niihin liittyvä palvelu voidaan irtisanoa milloin tahansa. Sitä vastoin elinikäisen eläkevakuutuksen irtisanominen on monitahoisempi ja ongelmallisempi kysymys. Ongelmat liittyvät tällöin eläkevakuutusten kollektiivisiin piirteisiin: ennen eläkeikää kuolleiden vakuutettujen maksamilla vakuutusmaksuilla rahoitetaan osaltaan eläkeiän saavuttaneille vakuutetuille maksettavia eläkkeitä. Tällainen järjestely ei voisi enää toimia, jos vakuutetut saatuaan esimerkiksi tietää kohtalokkaasta sairaudestaan siirtäisivät vakuutusmaksuista kertyneet säästöt yksilölliseen säästötuotteeseen. Kattava irtisanomisoikeus ei sen vuoksi ole tässä tapauksessa välttämättä asiakkaan edun mukaista.

Edellä esitetyistä syistä ehdotetaan, että säästäjän irtisanomisoikeudesta voitaisiin luopua sellaisessa vakuutus sopimuksessa, jossa ei ole kuolemanvaravakuutusta.

4.6 Palveluntarjoajan tiedonantovelvoitteet

Sijoittajansuojan keskeinen tavoite on, että asiakas saa sekä säästämissopimuksesta että sijoittamiseen liittyvistä riskeistä ja niiltä suojautumisesta riittävästi tietoa jo ennen sopimuksen tekemistä. Rahoitus- ja sijoitustuotteet ovat usein asiakkaan kannalta varsin monimutkaisia ja vaikeasti vertailtavissa. Jotta asiakas voisi vertailla erilaisia säästämis- ja sijoitusvaihtoehtoja, tulee niistä annettavien tietojen olla mahdollisimman yhteismitallisia. Tämän vuoksi sidottua pitkäaikaissäästämistä koskevaan lakiin otettaisiin nimenomainen säännös palveluntarjoajan tiedonantovelvollisuudesta säästämissopimusta tarjottaessa ja sopimussuhteen aikana. Palveluntarjoajan olisi hyvissä ajoin ennen säästämissopimuksen

tekemistä annettava säästäjälle perustiedot itsestään sekä riittävät ja olennaiset tiedot sopimuksesta, jotta säästäjä voi luotettavasti arvioida palveluntarjoajaa, sopimusta ja erityisesti sopimukseen liittyviä riskejä. Tiedot on annettava yhdessä yhtenäisessä asiakirjassa selkeästi ja mahdollisimman helposti ymmärrettävässä muodossa.

Yhdenmukaisuuden saavuttamiseksi tiedonantovelvollisuutta täsmennettäisiin valtioneuvoston asetuksella. Asetuksenantovaltuutus koskisi sekä ennen sopimuksen tekemistä että sopimussuhteen aikana annettavia tietoja. Lisäksi Finanssivalvonta antaisi tarkempia määräyksiä pitkäaikaissäästämiseen liittyvien tuottojen ja kulujen laskentaperusteista ja niiden ilmoittamisesta säästäjälle.

Asetuksella tulisi säätää ainakin seuraavien tietojen antamisesta säästäjälle ennen sopimuksen tekemistä:

- 1) sopimuksen keskeinen sisältö ja erityisesti mahdolliset rajoitukset;
- 2) sopimuksen kesto ja perusteet, joilla asiakas voi irtisanoa sopimuksen ennaikaisesti;
- 3) tieto oikeudesta siirtää varat toiselle palveluntarjoajalle ja siitä, kuinka asiakkaan on tällöin meneteltävä;
- 4) tieto sopimussuhteen alussa mahdollisesti olevasta ajanjaksosta, jolloin asiakkaalla ei ole oikeutta siirtää varoja;
- 5) varojen siirtämisestä toiselle palveluntarjoajalle perittävät kulut;
- 6) tieto peruuttamisoikeudesta, peruuttamisaika, sen korvauksen määrä, joka asiakkaalta voidaan peruuttamisen johdosta vaatia ja muut peruuttamisoikeuden käyttämisestä koskevat ehdot ja ohjeet;
- 7) palveluntarjoajan asiakkaalta palvelusta säännöllisesti perimät kulut ja niiden määräytymisperusteet; kulut on ilmoitettava vuotuisina euro- ja prosenttimääräisinä kuluina sijoitussuunnitelman mukaiselta ajalta laskettuna ilman tuotto-oletusta, lisäksi on ilmoitettava kokonaiskulu prosentteina laskettuna sijoitussuunnitelman mukaisen ajanjakson jokaisen sijoituksen yhteenlaskettujen kulujen summien keskiarvona;
- 8) kaksi havainnollista esimerkkiä kuluista;
- 9) jos palveluntarjoaja perii palkkiota yksittäisistä toimeksiannoista, niiden määrä ja määräytymisperusteet;
- 10) tieto siitä, periikö palveluntarjoaja asiakkaalta toisen palveluntarjoajan kuluja ja niiden suuruus;
- 11) tieto pitkäaikaiseen sijoittamiseen liittyvistä riskeistä;
- 12) tarvittaessa tieto siitä, että sopimuksen tarkoittamiin varoihin ei sovelleta, mitä luottolaitostoinnista annetun lain 7 luvussa säädetään talletussuojasta;
- 13) tieto sopimuksen tarkoittamien varojen verokohtelusta, jonka palveluntarjoaja tietää, ja maininta siitä, että verokohtelu saattaa myöhempien lain muutosten johdosta muuttua palveluntarjoajasta riippumattomista syistä.

Edellä tarkoitetun tiedonantovelvollisuuden lisäksi tulisivat edelleen sovellettavaksi tiettyä tuotetta tai palvelua koskevan erityislainsäädännön tiedonantovelvollisuuksia koskevat säännökset. Siten ehdotettu säännös täydentää esimerkiksi arvopaperimarkkinalain ja sijoitusrahastolain tiedonantovelvollisuuksia koskevia säännöksiä. Ehdotetuista säännöksistä seuraisi, että silloin kuin ehdotetun lain mukaisen säästämissopimuksen mukaiset säästövarat on sopimuksen mukaan sijoitettava muihin sijoituskohteisiin kuin pankkitilille, kysymys olisi sellaisen sijoituspalvelun tai rahasto-osuuksien tarjoamisesta, johon sovellettaisiin ehdotetun lain mukaan joko arvopaperimarkkinalain tai sijoitusrahastolain säännöksiä.

Laissa säädettäisiin lisäksi, että säästämissopimukseen perustuviin asiakkaan sijoituspäätöksiin sovellettaisiin arvopaperimarkkinalain 4 luvun 3 a §:n mukaista tiedonantovelvollisuutta, jos säästövaroja saadaan sopimuksen mukaan sijoittaa muuhun kohteeseen kuin tilille talletuspankkiin.

Lakiin sisällytettäisiin lisäksi säännös palveluntarjoajan tiedonantovelvollisuudesta sopimussuhteen aikana. Palveluntarjoaja olisi velvollinen lähettämään säästäjälle vuosittain tiedon säästövaroista, perityistä kuluista ja muista sellaisista sopimusta koskevista seikoista, joilla on säästäjän kannalta ilmeistä merkitystä.

4.7 Vastuu markkinoinnissa annetuista tiedoista

Lakiin ehdotetaan otettavaksi nimenomaiset säännökset palveluntarjoajan vastuusta markkinoinnissa annetuista tiedoista. Ehdotetut säännökset koskisivat markkinointitietojen sopimusoikeudellisia vaikutuksia ja selkeyttäisivät oikeustilaa erityisesti tietojen antamatta jättämisen sopimusoikeudellisista vaikutuksista.

Ehdotetut säännökset vastaisivat vakuutusopimuslain 9 §:n mukaista sääntelyä. Vakuutusopimuslaki on valittu sääntelymalliksi erityisesti siksi, että ehdotetun uuden lain mukainen säästötuote rinnastuu eläkevakuutukseen. Kilpailuneutraliteettisyistä on perusteltua, että palveluntarjoajan vastuu säästötuotteesta annetuista tiedoista ei jää yksinomaan yleisten oikeusperiaatteiden varaan, vaan kirjataan lakiin samalla tavalla kuin vakuutuksenantajan vastuu vakuutuksesta annetuista tiedoista.

4.8 Säästämissopimukseen liittyvä muu sääntely

Muut ehdotetun uuden lain säännökset koskevat pääosin asiakkaansuojaa. Niitä valmisteltaessa on pidetty erityisesti silmällä riittävää yhdenmukaisuutta eläkevakuutukseen sovellettavien vakuutusopimuslain säännösten kanssa.

Ehdotetussa laissa säädettäisiin asiakkaan oikeudesta peruuttaa säästämissopimus seuraamuksitta 30 päivän kuluessa sopimuksen tekemisestä. Ehdotuksen mukaan säästämissopimukseen perustuvaa oikeutta ei saisi luovuttaa tai pantata.

Ehdotetun uuden lain säännökset sopimusehtojen muuttamisesta ja säästämisen keskeyttämisestä vastaavat henkivakuutusta koskevia vakuutusopimuslain säännöksiä. Säästämissopimukseen perustuva oikeus olisi suojattu ulosmittaukselta samoin perustein kuin henkivakuutukseen perustuva oikeus vakuutusopimuslain ja ulosottokaaren (705/2007) mukaan. Myös takaisinsaantia konkurssipesään koskeva sääntely vastaa ehdotuksessa henkivakuutuksia koskevaa sääntelyä.

5. Esityksen vaikutukset

5.1 Yleiset vaikutukset

Laki pitkäaikaissäästämisestä on luonteeltaan puitelaki, jonka taloudelliset vaikutukset riippuvat olennaisesti verolainsäädäntöön tehtävistä muutoksista. Pitkäaikaissäästämislain toimivuuden lähtökohtana on, että verolainsäädännöllä mahdollistetaan eläkesäästötuotteita tarjoavien palveluntarjoajien tasapuolinen ja neutraali kohtelu. Tässä esitetyt taloudelliset vaikutusarviot perustuvat tälle oletukselle. Esityksen kanssa samanaikaisesti annettavassa pitkäaikaissäästämisen verolain muutoksia sisältävässä hallituksen esityksessä on arvioitu tarkemmin uudistuksen valtiontaloudellisia vaikutuksia.

Kansantalouden kannalta yksilöllisen sidotun pitkäaikaissäästämisen kuten yksilöllisen eläkevakuutuksenkin vaikutukset ovat pitkälti samanlaiset kuin kollektiivisen työeläkerahastoinnin. Säästäminen merkitsee tämän hetken kulutuksesta pidättäytymistä vapauttaen varat investointeihin. Pitkäaikaissäästöjen nostovaiheessa valtio saa verolainansa tuottoineen takaisin, mikä parantaa osaltaan veropohjaa. Kysymys on siis kulutuksen ja verotuksen siirtämisestä erikseen määriteltyjä tarkoituksia varten kauemmaksi tulevaisuuteen. Rahastojen hoidosta puolestaan riippuu se, kuinka paljon työeläkerahastoinnilla voidaan vähentää eläkemaksujen nousua ja näin veroasteen kiristymistä ja kuinka paljon yksilöllinen pitkäaikaissäästäminen tuo valinnan varaa yksilön valintoihin ja eläkeajan kulutukseen.

Käytettävissä ei ole tietoa siitä, kuinka suuri osa vapaaehtoisesta eläkesäästämisestä tapahtuu kulutuksen ja kuinka suuri osa muun säästämisen kustannuksella. Verotukilaskelmat perustuvat olettamukseen, että sidottu pitkäaikaissäästäminen tapahtuu suurimmaksi osaksi muun säästämisen kustannuksella.

Kokemukset Ruotsin IPS-järjestelmän käyttöönotosta osoittavat, että kysynnän tasossa ei ensimmäistä vuotta lukuun ottamatta tapahtunut mitään erikoista kasvusykäystä. Siirtymä eläkevakuutus tuotteista puhtaisiin säästötuotteisiin on kuitenkin ollut Ruotsissa voimakasta. Näin voi olettaa tapahtuvan myös Suomessa.

Yksilöllisen eläkevakuutuksen kokonaissäästöt olivat vuoden 2008 lopussa runsaat 9 miljardia euroa, ryhmäeläkkeiden noin 5 miljardia euroa sekä eläkesäästöiden ja eläkekassojen ammatillisten lisäeläkkeiden noin 5 miljardia euroa. Säästöjen määrä on yhteensä kymmenesosa bruttokansantuotteesta. Yksilöllisen eläkesäästämisen suosion kasvu ja yhä nuorempien ikäluokkien mukaantulo 2000-luvun alusta lähtien tarkoittaa, että rahastot kasvavat nopeasti. Myös ryhmäeläkkeiden markkinoiden odotetaan kasvavan ja eläkesäästöjen voidaan arvioida ainakin kaksinkertaistuvan muutamassa vuosikymmenessä. Kilpailuedellytyksiä palveluntarjoajien välillä on parannettu sallimalla henkivakuutusyhtiöiden lisäksi työnantajakohtaisille eläkesäästöille ja eläkekassoille mahdollisuus tarjota työntekijöilleen maksuperusteisia ryhmäeläkkeitä.

Vapaaehtoisten eläkesäästöjen voidaankin odottaa kasvavan muutamassa vuosikymmenessä huomattavan suuriksi. Nykyisen kaltaisella kasvavalla maksutulokehityksellä yksilöllisten pitkäaikaissäästöjen ja eläkevakuutuksen säästövarat saavuttaisivat 40 miljardin euron tason sijoituksille saatavista tuotoista riippuen 2030-luvulla. Kun huomioon otetaan lisäksi ammatillisten eläkkeiden ja ryhmäeläkkeiden maksutulon kasvu, nousee vapaaehtoiset eläkesäästöjen arvo vielä selvästi suuremmaksi. Tämä tarkoittaisi, että suhteessa bruttokansantuotteeseen rahastojen osuus nousisi nykyisestä 10 prosentista 30 prosentin tasolle, jos oletetaan, että sijoitukset tuottavat kulujen jälkeen vuosittain 2 prosenttia yli BKT:n kasvun.

Rahastoinnin kokonaismäärää voi myös arvioida tekemällä erilaisia oletuksia keskimääräisen yksilöllisen eläkesäästön koosta tulevaisuudessa ennen säästöjen purkuvaihetta. Jos keskimääräinen yksilöllinen eläkesäästö olisi esimerkiksi 40 000 – 50 000 euroa, tarkoittaisi se miljoonan säästäjän tapauk-

sessä ainakin 30 miljardin euron suuruiseksi kasvavaa säästöpääomaa, jonka sijoittamisesta ja hoidosta säästöjen kerryttämis- ja purkamisvaiheessa kilpailisivat kymmenien vuosien ajan pankit, vakuutusyhtiöt, sijoituspalveluyritykset ja rahastoyhtiöt. Samat palveluntarjoajat kilpailevat myös kasvavien ryhmäeläkkeiden hoitopalkkioista.

Finanssimarkkinoiden kehityksestä ja rahastojen hoidosta riippuu lopulta se, kuinka paljon työeläke-rahastoinnin avulla voidaan vähentää eläkemaksujen nousua ja näin veroasteen kiristymistä. Yksilöllisessä sidotussa pitkäaikaissästämisessä ja eläkevakuutuksessa ovat aivan ratkaisevassa asemassa lainsäädännön kautta määriteltävät pelisäännöt, joilla voidaan varmistaa palvelun tarjoajien välinen kilpailu ja tuotteiden läpinäkyvyys ja vertailtavuus. Mitä tehokkaammin markkinat toimivat, sitä enemmän on mahdollisuutta saada taloudellisia mahdollisuuksia yksilön valintoihin ja eläkeajan kulu-
tukseen.

5.2 Vaikutukset kotitalouksiin

Pitkäaikaissästämisestä, niin kuin säästämisestä yleensäkin, koituvat hyödyt riippuvat keskeisesti siitä, onnistutaanko säästöille saamaan riittävä tuotto. Tuottojen kannalta on taas ensiarvoisen tärkeää, että sijoitusriskit hallitaan hyvin ja että hoitokustannukset ovat mahdollisimman alhaiset. Markkinoilla alhaisten ja kohtuullisten kustannusten edellytyksenä on toimiva kilpailu. Tämä tarkoittaa ensisijaisesti sitä, että asiakkailla on mahdollisuus esteettä vaihtaa palvelun tarjoajaa ja valita eri sijoitusvaihtoehtojen väliltä. Mahdollistamalla pitkäaikaissästämisestä veroneutraaliteetti koskemaan myös muita palveluntarjoajia ja säästötuotteita, parannetaan eläkesäästämisestä kilpailuedellytyksiä ja kuluttajansuojaa huomattavasti.

Uudistuksen voidaan arvioida lisäävän kilpailua säästömarkkinoilla ja eläkesäästötuotteiden kulujen voidaan olettaa pienenevän. Pienenevät kulut ja uuden tuotteen markkinointi todennäköisesti aiheuttavat, että vähennyskelpoisten eläkemaksujen määrä uusille säästötileille kasvaa.

Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD arvioi, että yksityisten eläkejärjestelmien hallinnolliset kustannukset olivat 10–35 prosenttia eläkemaksuista. Siva-työryhmä päätyi Suomessa toimivien rahoitus- ja vakuutuspalvelun tarjoajien osalta samaan kuluhaarukkaan. Saattaisi olla mahdollista, että kulut voisivat kilpailun ja läpinäkyvyyden lisääntyessä vähentyä pitkäaikaissästämisessä esimerkiksi yhdellä prosenttiyksiköllä. Tällöin eläketurvan taso paranisi täyden työuran tapauksessa noin 20 prosenttia. Indeksirahastoja käyttämällä kulut vähenisivät selvästi enemmän ja säästösumma kasvaisi vastaavasti; säästösumman kasvu saattaisi olla kolmanneksen luokkaa.

5.3 Vaikutukset yrityksiin

Ehdotettu laki sidotusta pitkäaikaissästämisestä, varsinkin jos siihen sovelletaan samoja verokannusteita kuin eläkevakuutuksiin, lisääisi talletuspankkien, sijoituspalveluyritysten ja rahastoyhtiöiden palveluvalikoimaa ja vaikuttaisi siten suotuisasti niiden liiketoimintaan. Lisäksi kilpailun lisääntyminen olisi omiaan yleisesti tehostamaan markkinoiden toimintaa.

Kilpailun lisääntyminen saattaa toisaalta jonkin verran laskea vapaaehtoisten yksilöllisten eläkevakuutusten kysyntää. Vaikutusta ei kuitenkaan ole arvioitu merkittäväksi, koska eläkevakuutuksiin sisältyy sellaisia piirteitä, kuten mahdollisuus kuolemanvaraturvaan, joita ei voida liittää muihin pitkäaikaissästämistuotteisiin. Lisäksi mahdollisten toimialaliikemien vaikutusta vähentäisi se seikka, että suurin osa sekä eläkevakuutuksia tarjoavista henkivakuutusyhtiöistä että sellaisista rahoituspalveluyrityksistä, jotka voisivat tarjota ehdotettuja uusia säästämissopimuksia, kuuluvat samoihin konserneihin.

5.4 Vaikutukset julkiseen talouteen ja viranomaisiin

Esitykseen sisältyvillä sopimus- ja elinkeino-oikeudellisilla lakiehdotuksilla ei sinänsä olisi välittömiä vaikutuksia julkiseen talouteen. Esityksellä luotaisiin kuitenkin edellytykset nykyisin yksinomaan eläkevakuutukseen sovellettujen verokannusteiden laajentamiseen myös esityksessä ehdotettuun sidottuun pitkäaikaissäästämiseen.

Ehdotetut säännökset eivät sinänsä merkittävästi vaikuttavasti viranomaisiin. Vaikutukset rajoittuisivat lähinnä siihen, että uuden lain noudattamisen valvonnasta aiheutuisi jonkin verran lisäkustannuksia Finanssivalvonnalle. Nämä vaikutukset on kuitenkin arvioitu vähäisiksi.

6. Asian valmistelu

Siva-työryhmän ehdotukset

Valtioneuvosto asetti 6.5.2002 työryhmän, jonka tehtävänä oli arvioida lainsäädäntötarvetta Suomessa tarjottavien säästö-, sijoitus- ja henkivakuutustuotteiden keskinäisten kilpailuedellytysten tasapuolisuuden varmistamiseksi. Työryhmä otti nimekseen Siva-työryhmä. Väkiraporttinsa se jätti helmikuussa 2003. Työryhmän työn lähtökohdiksi asetettiin, että

- keskenään kilpaileviin säästö-, sijoitus- ja henkivakuutustuotteisiin (eli säästötuotteisiin) ja niiden tarjoajiin ei sovelleta perusteettomasti sellaisia toisistaan poikkeavia säännöksiä, jotka vääristävät kilpailua tällaisten tuotteiden markkinoilla,
- suomalaisten yritysten edellytykset tarjota säästö-, sijoitus- ja henkivakuutustuotteita ovat mahdollisimman yhdenmukaiset suhteessa ulkomaisiin palveluntarjoajiin ja
- kuluttajat voivat luotettavasti vertailla keskenään kilpailevia säästötuotteita.

Siva-työryhmä luovutti raporttinsa joulukuussa 2003. Työryhmä ehdotti eläkevakuutukseen liittyvän veroedun laajentamista tietyin ehdoin myös muihin säästötuotteisiin. Työryhmä katsoi yhtäältä, että pitkäaikaissäästämistä tulee kehittää kansalaisten vapaaehtoisen vanhuusajan menoihin varautumiseksi, kun eläke- ja hoivamenojen kasvu väestön ikääntyessä edellyttää todennäköisesti kokonaisveroasteen korottamista. Toisaalta elinkeino-, ja rahoitusmarkkinapoliittisten sekä veropoliittisten tavoitteiden katsottiin puoltavan tasapuolisen kilpailun, tarjonnan monipuolisuuden ja korkeatasoisen asiakkaansuojan toteutumista myös sidotussa ja verotuetussa pitkäaikaissäästämässä, samoin sen, että kansainvälisesti ja laajasti EU-maissa pitkäaikaissäästämisen kilpailu koskee sekä vakuutus- että säästötuotteita. Työryhmä ehdotti erillistä sidottua pitkäaikaissäästämistä koskevaa lakia. Työryhmän ehdotuksia ei tuolloin kuitenkaan toteutettu.

Matti Vanhasen II hallituksen hallitusohjelman mukaan *"Pitkäaikaissäästämisen verotusta kehitetään kilpailun tehostamiseksi säästötuotteiden tarjonnassa"*. Hallitusohjelman puolivälin tarkistuksen mukaan tarkoituksena on laatia pitkäaikaissäästämistä koskeva lainsäädäntö sijoitus- ja vakuutustuotteiden kilpailuneutraliteettia selvittäneen Siva-työryhmän ehdotusten pohjalta siten, että uusi laki tulee voimaan vuoden 2010 alusta. Asiakkaalla olisi oikeus vaihtaa palvelun tarjoajaa samojen periaatteiden mukaisesti kaikilla toimialoilla. Vapaaehtoisesta eläkevakuutuksesta säädettäisiin kuten nykyisinkin vakuutusopimuslaissa.

Esitys on valmisteltu valtiovarainministeriössä. Esityksestä on pyydetty lausunnot

7. Riippuvuus muista esityksistä

Esitys liittyy samanaikaisesti tämän esityksen kanssa annettuun hallituksen esitykseen Eduskunnalle pitkäaikaissäästämisen verotuksen uudistamista koskevaksi lainsäädännöksi.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1. Laki sidotusta pitkäaikaissästämisestä

1 §. *Soveltamisala.* Pykälässä säädettäisiin lain soveltamisalasta.

Pykälän 1 momentin mukaan lakia sovellettaisiin pitkäaikaissästämistä koskevaan sopimukseen, josta laissa käytettäisiin nimitystä *säästämissopimus*.

Säästämissopimukselle olisi ominaista, että sopimuksen osapuolena oleva luonnollinen tai oikeushenkilö (*säästäjä*) tekee rahasuorituksia sopimuksen toisena osapuolena olevan palveluntarjoajan tarjoamalle erityiselle tilille (*säästämistili*) ja palveluntarjoaja sijoittaa säästämistilille kertyvät varat säästämissopimuksessa sovitun sijoitusstrategian mukaisesti laissa tarkemmin säädettyihin sijoituskohteisiin. Säästäjän säästämistilille tekemien rahasuoritusten sekä niiden sijoittamiseksi hankittujen varojen ja niiden sijoittamisesta kertyneiden tuottojen yhteismäärästä käytettäisiin laissa nimitystä *säästövarat*.

Säästämissopimukselle olisi niin ikään ominaista, että säästövarat ovat nostettavissa vasta, kun varoihin oikeutettu henkilö saavuttaa määrätyn iän tai kun muu ehdoissa mainittu henkilön elämäntilanteeseen liittyvä erityinen nostoperuste täyttyy. Säästämissopimus olisi tarkoitettu ensisijaisesti eläkesäästämiseen mutta nostoperusteeksi voitaisiin sopia eläkeiän saavuttamisen sijasta myös muu erityinen nostoperuste. Nostoperusteen olisi kuitenkin oltava säästämissopimuksen pitkäaikaisuutensa mukaisesti säästövaroihin oikeutetun henkilön poikkeuksellinen elämäntilanne, kuten avioero, työttömyys tai työkyvyttömyys. Ehdotettu säännös mahdollistaisi myös sen, että nostoperusteeksi voitaisiin sopia tarve erityisten sairaanhoito- tai hoivapalvelujen käyttöön. Säännös on tältä osin tarkoitettu sovellettavaksi siten, että nostoperusteet vastaisivat niitä perusteita, jotka ovat edellytyksenä samanaikaisesti tämän esityksen kanssa ehdotettavissa verolaeissa säädettävälle verokannusteille. Tässä laissa ehdotetaan kuitenkin sovellettavaksi ehdotettavia verolakeja jossain määrin väljempinä nostoperusteita, jotta ehdotettu laki ei aiheuttomasti hankaloittaisi verolainsäädäntöön myöhemmin mahdollisesti tehtäviä muutoksia.

Momentissa tarkoitettu säästövaroihin oikeutettu henkilö voisi olla joko säästäjä itse tai säästäjän säästämissopimuksessa määräämä muu luonnollinen henkilö kuten säästäjän puoliso tai lapsi. Koska säästövaroihin oikeutettu ei ole sopimuksen osapuoli vaan ainoastaan edun saaja, säästövaroihin oikeutettu voisi olla myös alaikäinen lapsi tai muu oikeustoimikelvoton henkilö. Jäljempänä 11 §:ssä säädettäisiin lisäksi siitä, sopimuksessa voitaisiin lisäksi määrätä muusta edunsaajasta, jolle säästövarat on suoritettava säästäjän tai muun säästövaroihin oikeutetun kuoltua.

Säästämissopimusta saisi tarjota ainoastaan ehdotetussa 3 §:ssä tarkoitettu palveluntarjoaja ja sopimuksen olisi täytettävä 10 §:ssä ehdotetut vähimmäisvaatimukset. Jäljempänä ehdotetuissa verolaeissa säädettäisiin erikseen niistä lisäehdoista, joita säästämissopimuksen tulee täyttää, jotta säästövarojen verotukseen sovellettaisiin ehdotettuja verokannusteita.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin lisäksi selvyiden vuoksi siitä, että silloin kuin säästämissopimukseen liittyy sijoituspalvelun tarjoamista, sovellettaisiin tämän lain lisäksi, mitä sijoituspalvelujen tarjoamisesta on muualla laissa säädetty. Tästä seuraisi muun muassa, että palveluntarjoajan olisi noudatettava ehdotetun lain lisäksi arvopaperimarkkinalain 4 luvun säännöksiä silloin, kun säästövaroja voidaan säästämissopimuksen mukaan sijoittaa arvopapereihin. Vastaavasti silloin, kun säästämissopimukseen liittyy rahasto-osuuksien tarjoamista, tämän lain lisäksi olisi noudatettava, mitä siitä on säädetty sijoitusrahastolaissa. Tältä osin säännös koskisi ainoastaan rahastoyhtiöitä, koska muut tässä laissa tarkoitettut palveluntarjoajat eivät saa tarjota rahasto-osuuksia.

tövaroilla hankittuja sijoituskohteita ei saisi ulosmitata tai kuitata palveluntarjoajan veloista eivätkä ne kuuluisi palveluntarjoajan konkurssipesään.

Jäljempänä 18 §:ssä säädetään erikseen säästövarojen ulosmittauksesta säästövaroihin säästäjän tai muun säästövaroihin oikeutetun velasta. Momentissa säädettäisiin selvyiden vuoksi, että tällainen ulosmittaus on mahdollinen tämän momentin estämättä. Vastaavasti säästövaroja voitaisiin momentin estämättä peräyttää säästäjän konkurssipesään ehdotetun 19 §:n mukaisesti.

Säästämistili voisi samalla olla 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu sijoituskohde, jos säästämissopimuksessa on sovittu, että säästövaroja voidaan sijoittaa pankkitilille ja säästämistili on yksilöity tällaiseksi sijoituskohteeksi. Toisaalta ehdotetut säännökset eivät estä sitä, että säästämissopimuksessa erikseen sovitaan säästövarojen sijoittamisesta yhdelle tai useammalle saman tai eri palveluntarjoajan tarjoamalle 6 §:ssä tarkoitettulle pankkitilille. Jos palveluntarjoaja on arvopaperinvälittäjä, säästämistili olisi samalla arvopaperimarkkinalain 4 luvun 5 a §:ssä tarkoitettu talletuspankin tili. Jos palveluntarjoaja on rahastoyhtiö, sen olisi avattava erillinen säästämistili säilytysyhteisössään tai muussa ulkopuolisessa palveluntarjoajassa, joka on talletuspankki tai ulkomaisen luotto- tai rahoituslaitoksen Suomessa oleva sivuliike.

Ehdotetussa 2 momentissa säädettäisiin tarkemmin siitä, miltä osin säästämistiliin sovelletaan luottolaitostoiminnasta annetussa laissa olevia talletusta koskevia säännöksiä. Erilliset säännökset ovat tarpeen, koska säästämistilit eivät olisi talletussuojan alaisia eivätkä siten sisältyisi luottolaitostoiminnasta annetun lain mukaiseen talletuksen määritelmään. Sovellettavia säännöksiä olisivat mainitun lain 10 §:n 3 momentin säännös tiliehtojen hyväksymisestä, 135 §:n säännös talletusta koskevan sopimuksen tekemisestä ja 138 §:n säännös tilillä oleviin varoihin kohdistuvasta kuittauskiellosta. Kuittauskielto koskisi tilillä olevia säästövaroja siltä osin kuin varoja ei saa ulosmitata. Kuittauskielto olisi siten voimassa siinä laajuudessa kuin ehdotetussa 18 §:ssä säädetään säästövaroihin kohdistuvasta ulosmittauskiellosta.

Momentin 1 kohdan mukaan säästämistilillä olevat säästövarat olisi pidettävä erillään muista mahdollisista asiakkaan rahavaroista siten, että säästämistilille ei saisi vastaanottaa muita kuin säästämissopimukseen perustuvia varoja. Tällä tavoin varmistettaisiin, että talletussuojan ulkopuolella olevat säästövarat ja talletussuojan piirissä olevat varat voidaan jatkuvasti pitää selkeästi erillään.

Momentin 2 kohdassa edellytettäisiin sidotun pitkäaikaissäästämisen luonteen mukaisesti, että käyttöoikeus tileillä oleviin varoihin voisi olla ainoastaan palveluntarjoajalla.

Esitykseen sisältyvässä ehdotuksessa luottolaitostoiminnasta annetun lain 105 §:n muuttamisesta ehdotetaan eri säästökohteiden tasapuolisen kohtelun varmistamiseksi, että säästämistilillä olevilla säästövaroilla ei ole talletussuojaa. Tästä olisi momentin 3 kohdan mukaan oltava nimenomainen maininta säästämissopimuksessa.

6 §. *Säästövarojen sijoittaminen.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin niistä kohteista, joihin säästövarat voidaan sijoittaa siltä osin kuin niitä ei ole säästämissopimuksessa sovittu jätettäväksi säästämistilille. Ehdotetut säännökset mahdollistaisivat siten myös sen vaihtoehdon, että lain tarkoittama pitkäaikaissäästäminen toteutetaan säästämällä varoja yksinomaan laissa tarkoitettulle säästämistilille, jolle palveluntarjoaja maksaisi säästämissopimuksen mukaista korkoa. Muita sallittuja sijoituskohteita olisivat momentin 1 kohdassa tarkoitettut muut pankkitilit, 2 kohdassa tarkoitettut julkisen kaupankäynnin tai monenkeskisen kaupankäynnin tai niitä vastaavaan ulkomaisen kaupankäyntimenettelyn kohteena olevat arvopaperit, 3 kohdassa tarkoitettut julkisyhteisöjen liikkeeseen laskemat arvopaperit sekä 4 kohdassa tarkoitettut rahasto-osuudet.

Varat voitaisiin sijoittaa joko palveluntarjoajan itsensä tarjoamaan kohteeseen, jos palveluntarjoajan toimilupa sallii tällaisen palvelun tarjoamisen, taikka ulkopuolisen palveluntarjoajan tarjoamaan sijoi-

tuskohteeseen, esimerkiksi toisessa talletuspankissa olevalle pankkitilille, ulkopuolisen sijoituspalveluyrityksen välittämiin arvopapereihin tai ulkopuolisen rahastoyhtiön tarjoamiin rahasto-osuuksiin. Jäljempänä 10 §:n 3 kohdassa säädetäisiin siitä, että säästämissopimuksesta on käytävä ilmi, mihin tässä momentissa tarkoitetuista sijoituskohteista säästövaroja saadaan sijoittaa. Säästämissopimuksessa sovittaisiin sijoittamisessa noudatettavasta sijoitusstrategiasta, sijoitustavoitteista ja riskitasosta tai sallitusta riskitason vaihtelusta, jonka säästäjä sijoittamiselle asettaa. Sovitun sijoitusstrategian mukaisesti sopimuksessa voitaisiin sallia sijoittaminen yleisesti kaikkiin tässä momentissa tarkoitettuihin sijoituskohteisiin taikka yksilöidä sijoituskohteet sopimuksessa tarkemmin. Sijoittaminen eri sijoituskohteisiin tapahtuisi säästäjän valitseman sijoituspalvelun mukaisesti. Talletuspankki voisi tarjota kaikkia sijoituspalveluja, sijoituspalveluyritykset ja rahastoyhtiöt toimilupansa puitteissa. Sijoituskohde voisi yksinkertaisimmillaan olla pankkitili. Säästäjä voisi toisaalta tehdä palveluntarjoajan kanssa yksilöidyn omaisuudenhoitosopimuksen, jonka mukaan palveluntarjoaja vastaisi säästövarojen sijoittamisesta esimerkiksi yksittäisiin osakkeisiin tai muihin sallittuihin arvopapereihin.

Momentin 1 kohdassa tarkoitettu pankkitili voisi edellä sanotun mukaisesti olla sama kuin 5 §:ssä tarkoitettu säästämistili, jos säästämissopimuksessa on sovittu, että säästövaroja ei sijoiteta muihin kohteisiin, taikka muu pankkitili. Vaikka sijoituskohteena oleva pankkitili olisi muu kuin säästämistili, sillä ei kuitenkaan olisi talletussuojaa. Tämä johtuu siitä, että varat olisivat ehdotetun momentin mukaisesti palveluntarjoajan nimissä ja voimassa olevista talletussuojan soveltamisalaa koskevista säännöksistä johtuu, että kaikkien ehdotetun lain mukaisten palveluntarjoajien saamiset talletuspankilta jäävät talletussuojan ulkopuolelle.

Momentin 2 kohdan mukaan säästövaroja saisi sijoittaa ainoastaan sellaisiin arvopaperimarkkinalain 1 luvun 2 §:n 1 momentissa tarkoitettuihin arvopapereihin, jotka ovat mainitun lain 3 luvussa tarkoitetun julkisen kaupankäynnin tai mainitun lain 3 a luvussa tarkoitetun monenkeskisen kaupankäynnin tai niihin rinnastettavan ulkomaisen kaupankäynnin kohteena ja joiden liikkeeseenlaskijat ovat velvollisia noudattamaan mainitun lain 2 luvun mukaista tai siihen rinnastettavaa tiedonantovelvollisuutta.

Arvopaperimarkkinalain esitöiden mukaan kohdassa tarkoitettujen arvopaperien yleiset tunnusmerkit ovat, että arvopaperi on vaihdantakelpoinen ja saatettu tai saatetaan yleiseen liikkeeseen useiden samansisältöisistä oikeuksista annettujen arvopaperien kanssa. Lisäksi kyseessä olevan todisteen tulee täyttää arvopaperille yksityisoikeudessa vakiintuneet yleiset tunnusmerkit. Arvopaperi on asiakirja, jonka fyysinen hallinta on sen osoittaman oikeuden käyttämisen edellytys tai jonka omistajalla on mahdollisuus saada omistusta osoittava todiste. Tällainen todiste voi olla osakekirja, tiliote tai muu sellainen todiste arvo-osuustilistä tai muusta säilytysjärjestelmästä, johon hänen omistuksiaan on kirjattu, taikka arvo-osuustilille merkittävä väliaikaistodistus, joka muunnetaan esimerkiksi osakekeksi osakepääomaa rekisteröitäessä.

Arvopaperimarkkinalain 1 luvun 2 §:n 1 momentissa on esimerkkiluettelo niistä erilaisista oikeuksista, joista annetut todisteet voivat kuulua arvopaperimarkkinalain piiriin. Luettelossa mainitaan:

- 1) osake tai muu osuus yhteisön omaan pääomaan tai siihen liittyvä osinko-, korko- tai muu tuotto-oikeus taikka merkintäoikeus,
- 2) joukkovelkakirjalainan osuus tai siihen rinnastuva velallisen sitoumus taikka tällaiseen oikeuteen tai sitoumukseen liittyvä korko- tai muu tuotto-oikeus,
- 3) edellä 1 ja 2 kohdassa mainittujen oikeuksien yhdistelmä,
- 4) edellä mainittuja oikeuksia koskeva osto- ja myyntioikeus,
- 5) sijoitusrahaston rahasto-osuus tai siihen rinnastettava yhteissijoitusyrityksen osuus sekä
- 6) muuhun kuin edellä mainittuun oikeuteen perustuva sitoumus tai sopimus. Myös johdannaisopimukset kuuluvat lainkohdassa tarkoitettujen arvopaperien käsitteen piiriin.

Arvopaperimarkkinalain mukaista arvopaperin määritelmää on pidetty liian laajana, jotta se soveltuisi sidotun pitkäaikaissäästämisen sijoituskohteeksi. Tämän vuoksi kohdassa rajoitettaisiin sijoituskohdeeksi hyväksyttävän arvopaperin määritelmää siten, että sijoituskohdeeksi hyväksyttäisiin ainoastaan

sellainen arvopaperi, jonka liikkeeseenlaskija on velvollinen noudattamaan arvopaperimarkkinalain 2 luvun mukaista tietojenantovelvollisuutta. Ehdotuksesta seuraa, että sijoituskohteeksi voitaisiin hyväksyä ainoastaan suomalaisten ja toisesta ETA-valtiosta olevien liikkeeseenlaskijoiden liikkeeseen laskemat arvopaperit sekä sellaisesta ETA:n ulkopuolisesta valtiosta olevan liikkeeseenlaskijan liikkeeseen laskemat arvopaperit, jossa liikkeeseenlaskijan tiedonantovelvollisuudesta on säädetty vähintään EU-direktiivien tasoisesti.

Momentin 3 kohdan mukaan säästövaroja saataisiin sijoittaa myös julkisyhteisöjen liikkeeseen laskemiin tai niiden takaamiin arvopapereihin riippumatta 2 kohdassa tarkoitetusta tietojenantovelvollisuudesta. Arvopaperimarkkinalain 2 luvun 3 §:n 2 momentin säännöksestä seuraa, että säästövaroja saataisiin sijoittaa vain ETA-alueeseen kuuluvien valtioiden julkisyhteisöjen liikkeeseen laskemiin tai takaamiin arvopapereihin.

Momentin 4 kohdasta seuraa, että säästövaroja saataisiin sijoittaa vain sellaisiin sijoitusrahastoihin ja yhteissijoitusyhtiöihin, joita koskeva tiedonantovelvollisuus vastaa EU-lainsäädännön vaatimuksia.

Pykälän 2 momentin mukaan säästövaroja saataisiin sijoittaa johdannaissopimukseen ainoastaan säästövarojen suojaamiseksi osake- ja valuuttakurssien tai korkojen muutoksilta taikka muulta sijoituskohteiden tuoton tai pääoman arvon alentumiselta riippumatta siitä, täyttääkö johdannaissopimus 1 momentissa tarkoitettua arvopaperin määritelmän.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin palveluntarjoajalle velvollisuus riittävästi hajauttaa säästövarojen sijoittamiseen liittyvät riskit. Momentissa ei tarkemmin määriteltäisi, milloin hajautusta on pidettävä riittävänä, vaan se riippuisi sopimusehdoissa määritellystä sijoitusstrategiasta ja riskitasosta. Lisäksi momentin soveltamisessa olisi otettava huomioon 7 §:n 3 momentissa tarkoitettu sijoittajan taloudellinen asema, sijoituskokemus ja sijoittamisen tavoitteet. Vähimmäisvaatimuksena olisi kuitenkin aina se, että kaikkia säästövaroja ei sijoiteta saman liikkeeseenlaskijan osakkeisiin tai muihin sellaisiin riskipitoisiin arvopapereihin. Jäljempänä 10 §:ssä säädettäisiin lisäksi siitä, että säästämissopimuksessa on nimenomaisesti sovittava sijoittamisesta noudatettavasta sijoitusstrategiasta ja riskitasosta.

Sidotun pitkäaikaissäästämisen luonteen mukaisesti säästövarojen sijoittamisesta kertyviä tuottoja kuten korkoja, osinkoja ja myyntituottoja ei saisi säästämisaikana maksaa säästäjälle, vaan ne olisi lisättävä säästövaroihin ja siten sijoitettava uudelleen sallittuihin sijoituskohteisiin säästämissopimuksessa mahdollisesti tarkemmin sovitulla tavalla. Tämän varmistamiseksi pykälän 4 momentissa säädettäisiin, että säästövarojen sijoittamisesta kertyneet tuotot saadaan maksaa ainoastaan säästämisilille. Säännös koskisi tältä osin sekä palveluntarjoajaa että ulkopuolista sijoituskohteen liikkeeseenlaskijaa, muuta tarjoajaa tai välittäjää. Palveluntarjoaja olisi velvollinen huolehtimaan siitä, että palveluntarjoajan tällaiset ulkopuoliset sopimuspuolet maksavat sijoituskohteisiin perustuvat suoritukset säästämisilille.

Pykälän 5 momentin mukaan pykälässä tarkoitettut sijoituskohteet olisi pidettävä erillään palveluntarjoajan muista varoista. Säännöksellä varmistettaisiin, että sijoituskohteita ei voisi ulosmitata palveluntarjoajan veloista tai muuten käyttää palveluntarjoajan velkojen maksuun. Sijoituskohteet olisivat siten säästäjän omaisuutta siitä huolimatta, että ehdotettujen säännösten mukaisesti palveluntarjoaja saisi yksin määrätä niistä säästöaikana säästämissopimuksessa tarkemmin rajoitetulla tavalla.

7 §. *Tiedonantovelvollisuus ennen sopimuksen tekemistä.* Pykälässä säädettäisiin palveluntarjoajan velvollisuuksista ennen säästämissopimuksen solmimista.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin keskeisten palveluntarjoajaa ja sopimusta koskevien tietojen antamista säästäjälle ennen sopimuksen tekemistä. Tietojenantovelvollisuus vastaisi vakuutuslainsäädännön 2 luvun 5 §:n säännöstä ennen sopimuksen päättämistä annettavista tiedoista. Mikäli säästämissopimuksen tarjoamiseen liittyy samalla sijoituspalvelun tarjoamista, kuten käytännössä useimmiten

tapahtuisi, ja säästäjä katsotaan arvopaperimarkkina-alaissa tarkoitetuksi ei-ammattimaiseksi sijoittajaksi, momentin ohella olisi noudatettava niitä tarkempia säännöksiä, jotka sisältyvät arvopaperimarkkinalain 4 luvun 3 a §:ään.

Pykälän 2 *momenttiin* sisältyisi valtuutussäännös valtioneuvoston asetuksen antamiseen. Asetuksella annettaisiin tarkempia säännöksiä siitä, mitä tietoja palveluntarjoajan on annettava säästäjälle ennen sopimuksen tekemistä. Finanssivalvonta voisi lisäksi antaa tarkempia määräyksiä siitä, miten tiedot on esitettävä ja erityisesti säästämissopimukseen liittyvien tuottojen ja kulujen ilmoittamisesta. Säännöksen, samoin kuin ehdotetussa 8 §:ssä olevan vastaavan säännöksen tarkoituksena olisi varmistaa, että pitkäaikaissäästämiseen liittyvät tuotot ja kustannukset voidaan esittää asiakkaalle sellaisella tavalla, joka mahdollistaa eri palveluntarjoajien tarjoamien säästämissopimusten vertailun. Myös tämän momentin soveltamisessa olisi otettava huomioon, että kyseessä on useimmiten samanaikaisesti sellaisen sijoituspalvelun tarjoaminen, johon olisi sovellettava mainittua arvopaperimarkkinalain säännöstä.

Pykälän 3 *momentissa* säädettäisiin palveluntarjoajalle arvopaperimarkkinalain 4 luvun 3 a §:ää vastaava velvollisuus pyytää säästäjältä riittävät tiedot tämän taloudellisesta asemasta, sijoituskokemuksesta ja sijoittamisen tavoitteista. Momentti tulisi 1 momentista poiketen sovellettavaksi ainoastaan sellaisissa tapauksissa, joissa sijoituskohteena voi olla muu sijoituskohde kuin pankkitili. Siltä osin kuin palveluntarjoaja tarjoaa sellaisia säästämissopimuksia, joihin sisältyy joka tapauksessa sijoituspalvelun tarjoamista, momentissa tarkoitettu velvollisuus tietojen pyytämiseen säästäjältä olisi voimassa suoraan arvopaperimarkkinalain nojalla. Ehdotetulla momentilla varmistettaisiin, että velvollisuus koskisi myös sellaisia säästämissopimuksia, joissa säästäjä voi valita, haluaako hän sijoittaa säästövaroja pankkitalletuksiin, arvopapereihin, rahasto-osuuksiin tai johonkin näiden yhdistelmään.

8 §. *Tiedonantovelvollisuus sopimussuhteen aikana.* Pykälässä säädettäisiin palveluntarjoajan tietojen antovelvollisuudesta sopimussuhteen aikana.

Pykälän 1 *momentin* mukaan palveluntarjoajan olisi annettava säästäjälle vähintään vuosittain tieto keskeisistä säästövarojen hoitoa koskevista seikoista, tuotoista ja kuluista.

Pykälän 2 *momentissa* valtuutettaisiin valtioneuvosto antamaan asetuksella tarkemmat säännökset 1 momentin soveltamisesta.

Pykälän 3 *momentin* mukaan Finanssivalvonta voisi lisäksi antaa tarkemmat määräykset siitä, miten säästämissopimukseen liittyvät tuotot ja kulut on laskettava ja miten nämä tuotot, kulut ja muut keskeiset seikat on säästäjälle ilmoitettava.

9 §. *Vastuu puutteellisista tai virheellisistä tiedoista.* Pykälässä säädettäisiin palveluntarjoajan vastuusta, jos palveluntarjoaja tai sen edustaja on antanut säästäjälle markkinoinnissa tai sopimuksen aikana puutteellisia tai harhaanjohtavia tietoja. Tällöin sopimus olisi voimassa sen sisältöisenä kuin säästäjällä oli saamiensa tietojen perusteella ollut aihetta käsittää. Säännös vastaisi sitä, mitä vakuutusopimuslain 9 §:ssä säädetään vakuutusopimuksesta.

Markkinoinnilla tarkoitettaisiin säännöksessä samaa kuin kuluttajansuojalaissa (38/1978). Markkinointikäsite on siten ymmärrettävä laajasti. Markkinointia ovat muun muassa mainonta, esitemateriaali, tarjoukset ja myös suullisesti esimerkiksi sopimusneuvottelujen yhteydessä annetut tiedot.

Sekä palveluntarjoajan että sen edustajan antamat tai antamatta jättämät tiedot ovat ehdotuksen mukaan merkityksellisiä syntyneen sopimuksen sisällön kannalta. Edustajalla tarkoitetaan henkilöä, jolla on asemansa tai nimenomaisen tehtävämäärittelyn taikka toimeksiannon perusteella kelpoisuus antaa tietoja palveluntarjoajan lukuun.

Asiakkaan aiheellisen käsityksen arvioinnin tulisi perustua objektiivisiin näkökohtiin. Lähtökohtana olisi se, mihin käsitykseen keskivertoasiakas kyseisessä tilanteessa voi perustellusti päätyä. Jos asiakkaalle syntynyt väärä käsitys johtuu esimerkiksi siitä, ettei hän ollut kohtuullisen huolellisesti perehtynyt saamiinsa tietoihin, hän ei voisi vedota ehdotettuun säännökseen. Asiakas ei myöskään voisi vedota tietoon, jonka hän tiesi virheelliseksi. Palveluntarjoaja voisi sopimuksen tekohetkeen saakka oikaista markkinoinnissa mahdollisesti olleet virheelliset tiedot ja täydentää puutteelliset tiedot.

Arvioinnissa voitaisiin poikkeuksellisesti nojautua myös subjektiivisiin seikkoihin. Siten voitaisiin esimerkiksi edellyttää, että alaa hyvin tuntevan henkilön olisi pitänyt ymmärtää sopimuksen sisältö oikein, vaikka markkinointi objektiivisesti arvioiden on ollut harhaanjohtavaa.

Ehdotuksen mukaan vastuu puutteellisista tai virheellisistä tiedoista ei edellyttäisi palveluntarjoajan tai sen edustajan tuottamusta. Sopimus voisi saada palveluntarjoajan tarkoitusta vastaamattoman sisällön, vaikka kukaan hänen puoleltaan ei ole menetellyt huolimattomasti. Vastuu on tältä osin samanlainen kuin myyjän vastuu markkinointitiedoista kauppalaan ja kuluttajansuojalaan mukaan.

Ehdotetun pykälän mukaan vastuu annetuista tai antamatta jätetyistä tiedoista koskisi myös sellaista sopimuksen voimassaoloaikana saatua informaatiota, jonka voidaan katsoa vaikuttaneen asiakkaan menettelyyn.

10 §. *Säästämissopimuksen sisältö.* Pykälässä säädettäisiin niistä seikoista, jotka säästämissopimuksessa on ainakin mainittava. Säästämissopimuksen lisäksi säästäjän kanssa olisi tehtävä säästämistiliä koskeva sopimus, johon olisi sovellettava ehdotettua 5 §:n 2 momenttia ja siinä mainittuja luottolaitostoiminnasta annetun lain säännöksiä. Säästämistiliä koskeva sopimus voitaisiin sisällyttää osaksi säästämissopimusta tai tehdä erillisenä sopimuksena.

11 §. *Säästämissopimuksen lakkaaminen säästäjän tai muun varoihin oikeutetun kuoleman johdosta ja edunsaajamääräys.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin sopimuksen lakkaamisesta siinä tapauksessa, että säästäjä kuolee ennen 1 §:ssä tarkoitetun nostoperusteen täyttymistä. Momentin mukaan säästämissopimus lakkaisi säästäjän kuollessa ja oikeus varoihin siirtyisi säästäjän oikeudenomistajille riippumatta sopimuksen mukaisesta nostoperusteesta. Momenttia sovellettaisiin ainoastaan siinä tapauksessa, että säästäjä on samalla säästövaroihin oikeutettu eikä edunsaajamääräystä ole annettu. Palveluntarjoajan olisi tällöin viivytyksettä saatuaan tiedon säästäjän kuolemasta siirrettävä säästötilillä olevat varat ja niiden sijoittamiseksi hankitut sijoituskohteet kuolinpesän nimiin sekä kuolinpesän niin vaatiessa realisoitava sijoituskohteet ja siirrettävä siitä kertyvät varat kuolinpesälle.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin sopimuksen lakkaamisesta siinä tapauksessa, että muu säästövaroihin oikeutettu kuin säästäjä kuolee ennen 1 §:ssä tarkoitetun nostoperusteen täyttymistä eikä edunsaajamääräystä ole annettu. Koska tällaisessa tilanteessa sopimuksen alkuperäinen tarkoitus ei täyty, säästäjällä olisi oikeus irtisanoa säästämissopimus ja saada säästövarat takaisin sopimuksen mukaisesta nostoperusteesta riippumatta. Varojen irtisanomiseen sovellettaisiin soveltuvin samoja menettelytapavaatimuksia kuin ehdotetussa 15 §:ssä tarkoitettussa irtisanomisessa.

Pykälän 3 ja 4 momentissa säädettäisiin tarkemmin siitä, kenet voidaan määrätä säästämissopimuksen edunsaajaksi säästäjän tai muun säästövaroihin oikeutetun kuoleman varalta. Edunsaajamääräykseen sovellettaisiin pääosin vakuutusopimuslain 47-50 §:ää, kuitenkin siten, että jos säästäjä on oikeushenkilö, sopimuksessa olisi määrättävä nimeltä mainittu luonnollinen henkilö edunsaajaksi, ja jos säästäjä on luonnollinen henkilö, edunsaajaksi olisi määrättävä nimeltä mainittu henkilö taikka nimiä mainitsematta puolison, lapset, puolison ja lapset tai omaiset.

Edellä 10 §:ssä säädettäisiin lisäksi siitä, että jos edunsaaja on määrätty, säästämissopimuksessa olisi aina sovittava myös edunsaajaan sovellettavasta nostoperusteesta. Edunsaajaan sovellettavia nostoperusteita ei laissa rajoitettaisi, vaan sopimuksesta riippuen edunsaaja voisi esimerkiksi nostaa säästöva-

rat kokonaan itselleen heti säästövaroihin oikeutetun kuoltua taikka säästövaroja voitaisiin maksaa edunsaajalle vähitellen perhe-eläkkeen tavoin. Käytännössä edunsaajaan sovellettava nostoperuste määräytyisi pääsääntöisesti sen mukaan, miten edunsaajalle maksettavia säästövaroja verotetaan.

12 §. *Säästämissopimuksen peruuttaminen.* Pykälässä säädettäisiin säästäjän niin sanotusta katumisoi-
keudesta eli oikeudesta peruuttaa säästämissopimus pykälässä tarkemmin säädetyssä ajassa sopimuk-
sen tekemisestä.

13 §. *Sopimusehtojen muuttaminen.* Pykälässä säädettäisiin palveluntarjoajan oikeudesta yksipuolises-
ti muuttaa säästämissopimuksen ehtoja. Tällainen oikeus olisi pykälän 1 momentin mukaan vain pa-
kottavan lainsäädännön muuttumisen johdosta. Pykälän 2 momentissa säädettäisiin sopimusehtojen
muuttamisessa noudatettavassa menettelyssä.

14 §. *Palveluntarjoajan oikeus irtisanoa tai purkaa säästämissopimus.* Pykälässä säädettäisiin palve-
luntarjoajan oikeudesta yksipuolisesti kokonaan irtisanoa tai purkaa säästämissopimus. Palveluntar-
joaja ei saisi yksipuolisesti irtisanoa tai purkaa sopimusta muissa kuin pykälässä tarkoitetuissa tapauk-
sissa.

Pykälän 1 momentin mukaan palveluntarjoajalla olisi irtisanomisoikeus pakottavan lainsäädännön
muuttuessa ja purkamisoikeus, jos säästäjä on olennaisesti rikkonut sopimukseen perustuvia velvoit-
teitaan tai jos purkuun on muu säästäjästä johtuva painava peruste.

Pykälän 2 ja 3 momentissa säädettäisiin säästämissopimuksen irtisanomisesta, kun palveluntarjoaja on
menettänyt toimilupansa mukaisen oikeuden tarjota säästämissopimuksia joko selvitystilaan tai kon-
kurssiin asettamisen johdosta tai sen vuoksi, että Finanssivalvonta on rajoittanut toimiluvan ehtoja.
Palveluntarjoajan olisi tällöin kehotettava säästäjää siirtämään säästövarat toiselle palveluntarjoajalle
tai vakuutuksenantajalle momenteissa tarkemmin säädettävällä tavalla uhalla, että säästövarat suorite-
taan säästäjälle mahdollisista vero- tai muista seuraamuksista riippumatta. Jos säästäjä ei tällöin tee
uutta säästämissopimusta toisen palveluntarjoajan kanssa 3 momentissa säädetyssä ajassa, säästövarat
olisi muutettava rahaksi ja maksettava säästäjälle riippumatta siitä, miten tällaisia suorituksia kohdel-
taisiin säästäjän verotuksessa.

15 §. *Säästäjän oikeus irtisanoa säästämissopimus.* Pykälässä säädettäisiin säästäjän oikeudesta irti-
sanoa säästämissopimus kesken säästöajan. Sopimus voitaisiin pykälässä tarkemmin säädetyin edelly-
tyksin irtisanoa vain, jos säästäjä samalla tekee uuden säästämissopimuksen ja kertyneet säästövarat
siirretään suoraan uuden sopimuksen osapuolena olevalle palveluntarjoajalle. Oikeus irtisanoa sopi-
mus ja siirtää säästövarat toiselle palveluntarjoajalle koskisi sekä säästämisaikaa että eläkeaikaa, jonka
kuluessa säästövarat nostetaan. Sopimusehdoissa voitaisiin kuitenkin rajoittaa säästäjän tämän pykä-
län mukaista oikeutta pykälässä tarkemmin säädetyllä tavalla.

16 §. *Säästämisen keskeyttäminen.* Pykälässä säädettäisiin säästämisen keskeyttämisestä. Säästäjällä
olisi pykälän mukaan oikeus milloin tahansa keskeyttää maksujen suorittaminen säästämistilille ja
jatkaa maksujen suorittamista halutessaan myöhemmin entisin ehdoin, vaikka sopimuksessa olisi alun
perin sovittu siitä, että säästäjä tekee säännöllisiä suorituksia säästämistilille.

17 §. *Luovutus- ja panttauskielto.* Pykälässä kielletäisiin säästäjää luovuttamasta ja panttaamasta
säästämissopimukseen perustuvaa oikeutta. Luovutusta ja panttausta koskeva sopimus olisi suoraan
lain nojalla mitätön.

18 §. *Ulosmittaus.* Pykälässä säädettäisiin säästövaroihin kohdistuvaa ulosmittausta koskevista rajoi-
tuksista. Säästövarat voitaisiin ulosmitata säästövaroihin oikeutetun velasta ainoastaan pykälässä sää-
dettyin edellytyksin. Säästövaroja ei voitaisi ulosmitata säästäjän veloista, jos säästäjä on määrännyt
säästövaroihin oikeutetuksi toisen henkilön.

19 §. *Takaisinsaanti konkurssipesään.* Pykälässä säädettäisiin säästäjän velkojien oikeudesta vaatia säästövaroja maksettavaksi takaisin säästäjän konkurssipesään.

20 §. *Rangaistussäännös.* Pykälässä säädettäisiin rangaistavaksi tämän lain säännösten rikkominen. Säännöksellä tehostettaisiin lain noudattamista erityisesti ulkomaisten palveluntarjoajien osalta, joiden valvontaan ei käytännössä useimmiten ole käytettävissä muita keinoja.

1.2 Vakuutusopimuslaki

12 a §. Vakuutuksenottajan oikeus irtisanoa eläkevakuutus. Pykälässä säädettäisiin eri pitkäaikaissäästämismuotojen yhdenmukaisen kohtelun edistämiseksi vakuutuksenottajan oikeudesta irtisanoa sijoitussidonnainen eläkevakuutus samojen periaatteiden mukaisesti kuin edellä on ehdotettu säästämissopimuksen osalta. Muiden vakuutusten vakuutuksenottajalla olisi näiden periaatteiden mukainen irtisanomisoikeus, jos siitä ei ole toisin sovittu taikka irtisanomisoikeudesta kokonaan luovuttu.

1.3 Laki luottolaitostoiminnasta

105 §. *Korvattavat saamiset.* Pykälän 4 momentissa säädettäisiin edellä esitetyn mukaisesti, että ehdotetun sidottua pitkäaikaissäästämistä koskevan lain 5 §:n 1 momentissa tarkoitettulla säästämistilillä olevat varat jäisivät talletussuojan ulkopuolelle. Momenttia selvennettäisiin lisäksi siten, että talletussuojan ulkopuolelle jäisivät luotto- ja rahoituslaitoksen saamisten lisäksi myös rahastoyhtiöiden saamiset. Säännös on tarpeen, koska rahastoyhtiöt eivät voimassa olevan lain mukaan yksiselitteisesti sisälly lain 13 §:ssä olevaan rahoituslaitokseen määritelmään. Ehdotetulla muutoksella varmistettaisiin, että ehdotetussa sidottua pitkäaikaissäästämistä koskevassa laissa tarkoitettut säästämistilit ja sijoituskohteena olevat muut pankkitilit jäisivät talletussuojan ulkopuolelle samalla tavoin kuin muidenkin mainitussa laissa tarkoitettujen palveluntarjoajien tarjoamat tilit silloinkin, kun palveluntarjoajana on rahastoyhtiö. Lisäksi momentissa olevia pykäläviittauksia tarkistettaisiin vastaamaan voimassa olevaa lainsäädäntöä.

1.4 Sijoitusrahastolaki

5 §. Pykälän 2 momenttiin lisättäisiin selvyiden vuoksi uusi 4 kohta, jossa todettaisiin edellä esitetyn mukaisesti, että rahastoyhtiö saa sille sallitun muun toiminnan lisäksi tarjota edellä ehdotetussa sidottua pitkäaikaissäästämistä koskevassa laissa tarkoitettuja säästämissopimuksia.

2. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan 1.1.2010 samanaikaisesti niihin liittyvien verolain muutosten kanssa.

3. Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa säätämisjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

Lakiehdotukset

1. Laki sidotusta pitkäaikaissästämisestä

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan säästämistä koskevaan sopimukseen, jonka ehtojen mukaan säästövarat ovat nostettavissa vasta, kun säästövaroihin oikeutettu saavuttaa määrätyn iän tai kun muu ehdoissa mainittu säästövaroihin oikeutetun elämäntilanteeseen liittyvä erityinen nostoperuste täyttyy.

Säästämissopimukseen liittyvän sijoituspalvelun tai rahasto-osuuksien tarjoamiseen sovelletaan lisäksi, mitä niistä muualla laissa säädetään.

Tämä laki ei koske vakuutusolosuhteissa (543/1994) tarkoitettuun vakuutusolosuhteeseen perustuvaa säästämistä.

2 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

- 1) *säästämissopimuksella* säästäjän ja palveluntarjoajan välistä 1 §:ssä tarkoitettua sopimusta;
- 2) *palveluntarjoajalla* sitä, jolla on 3 §:n nojalla oikeus tarjota säästämissopimusta;
- 3) *säästäjällä* luonnollista tai oikeushenkilöä, joka on tehnyt säästämissopimuksen palveluntarjoajan kanssa;
- 4) *säästämistilillä* talletuspankissa tai ulkomaisen luotto- tai rahoituslaitoksen Suomessa olevassa sivuliikkeessä olevaa tiliä, jolle säästäjä tekee säästämissopimuksen mukaisesti rahasuorituksia;
- 5) *säästövaroilla* säästäjän säästämistilille tekemiä rahasuorituksia sekä niiden sijoittamiseksi hankittuja varoja ja varojen sijoittamisesta kertyneitä tuottoja;
- 6) *säästövaroihin oikeutetulla* säästäjää tai, jos säästämissopimuksessa on niin erikseen sovittu, muuta henkilöä, jolla on oikeus saada säästövarat 1 §:ssä tarkoitetun nostoperusteen täytyttyä;
- 7) *edunsaajalla* sitä, jolla on säästövaroihin oikeutetun kuoltua tämän sijasta oikeus saada säästövarat.

3 §

Oikeus tarjota säästämissopimusta

Oikeus tarjota säästämissopimusta on:

- 1) luottolaitostoiminnasta annetussa laissa (121/2007) tarkoitettulla talletuspankilla;
- 2) sijoituspalveluyrityksistä annetussa laissa (922/2007) tarkoitettulla sijoituspalveluyrityksellä;
- 3) sijoitusrahastolaissa (48/1999) tarkoitettulla rahastoyhtiöllä ja yhteissijoitusyrityksellä;
- 4) ulkomaisen luotto- ja rahoituslaitoksen toiminnasta Suomessa annetussa laissa (1608/1993) tarkoitettulla luotto- ja rahoituslaitoksella;
- 5) ulkomaisen sijoituspalveluyrityksen oikeudesta tarjota sijoituspalvelua Suomessa annetussa laissa (580/1996) tarkoitettulla ulkomaisella sijoituspalveluyrityksellä;
- 6) ulkomaisen rahastoyhtiön toiminnasta Suomessa annetussa laissa (225/2004) tarkoitettulla ulkomaisella rahastoyhtiöllä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu palveluntarjoaja saa tarjota säästämissopimuksia ilmoitettuaan siitä Finanssivalvonnalle. Ilmoitus on tehtävä kirjallisesti.

4 §

Säännösten pakottavuus

Sopimusehto, joka poikkeaa tämän lain säännöksistä, on mitätön, jollei jäljempänä erikseen toisin säädetä.

5 §

Säästösuoritusten tekeminen

Palveluntarjoaja saa säästämissopimuksen nojalla vastaanottaa säästäjältä vain rahavaroja. Varat on vastaanotettava säästämissopimuksessa yksilöidylle säästämistilille.

Säästämistiliin sovelletaan, mitä luottolaitostoiminnasta annetun lain 10 §:n 3 momentissa säädetään tiliehtojen hyväksymisestä, 135 §:ssä talletusta koskevan sopimuksen tekemisestä ja 138 §:ssä kuittauksesta. Tilille ei saa vastaanottaa muita kuin säästämissopimukseen perustuvia varoja. Tilisopimuksesta on sen lisäksi, mitä mainitussa 135 §:ssä säädetään, käytävä ilmi, että

- 1) tiliä saadaan käyttää, jollei 14 §:n 3 momentista taikka 18 tai 19 §:stä muuta johdu, ainoastaan säästövarojen vastaanottamiseen säästäjältä ja, niiden takaisin maksamiseen säästövaroihin oikeutetulle tai edunsaajalle sekä säästövarojen sijoittamisesta johtuvien maksujen suorittamiseen ja vastaanottamiseen; palveluntarjoaja saa lisäksi veloittaa tililtä säästämissopimuksen mukaiset kulut ja palkkiot;
- 2) omistusoikeus tilillä oleviin varoihin kuuluu säästäjälle, mutta käyttöoikeus tilillä oleviin varoihin on yksinomaan palveluntarjoajalla;
- 3) tilillä olevilla varoilla ei ole talletussuojaa.

6 §

Säästövarojen sijoittaminen

Palveluntarjoajan on sijoitettava säästövarat, siltä osin kuin niitä ei ole sovittu jätettäväksi säästämistilille, omissa nimissään asiakkaan lukuun säästämissopimuksessa tarkemmin sovitulla tavalla yhteen tai useampaan seuraavista sijoituskohteista:

- 1) talletuspankin tai siihen rinnastettavan ulkomaisen luottolaitoksen tarjoama tili;
- 2) arvopaperimarkkinalain (495/1989) 1 luvun 2 §:n 1 momentissa tarkoitettu arvopaperi, joka on mainitun lain 3 luvussa tarkoitetun julkisen kaupankäynnin tai mainitun lain 3 a luvussa tarkoitetun monenkeskisen kaupankäynnin tai niihin rinnastettavan ulkomaisen kaupankäynnin kohteena ja jonka liikkeeseenlaskija on velvollinen noudattamaan mainitun lain 2 luvun mukaista tai siihen rinnastettavaa tiedonantovelvollisuutta;
- 3) arvopaperimarkkinalain 2 luvun 3 §:n 2 momentissa tarkoitettu julkisyhteisön liikkeeseen laskema tai takaama arvopaperi;
- 4) arvopaperimarkkinalain 1 luvun 2 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettu rahasto-osuus tai siihen rinnastettava yhteissijoitusyrityksen osuus, jonka tarjoaja on velvollinen noudattamaan sijoitusrahastolain 6 luvun mukaista tai siihen rinnastettavaa tiedonantovelvollisuutta.

Säästövaroja saa sijoittaa johdannaissopimuksiin vain säästövarojen suojaamiseksi kurssi- tai korkovaihteluilta tai muulta sijoituskohteiden arvon alentumiselta.

Palveluntarjoajan on säästövaroja sijoittaessaan riittävästi hajautettava säästövarojen sijoittamisesta aiheuttavat riskit.

Palveluntarjoajan on huolehdittava siitä, että säästövarojen sijoittamisesta saadut korot, osingot ja muut tuotot sekä sijoituskohteiden luovutuksesta ja pääoman takaisinmaksusta kertyvät varat suoritetaan säästämistilille, jollei 18 tai 19 §:stä muuta johdu.

Tämän pykälän mukaisesti sijoitetut varat on pidettävä erillään palveluntarjoajan omistamista tai muiden hallinnoimista varoista. Niitä ei saa ulosmitata palveluntarjoajan veloista eikä kuitata palveluntarjoajan velkoja vastaan eivätkä ne kuulu palveluntarjoajan konkurssipesään.

7 §

Tiedonantovelvollisuus ennen sopimuksen tekemistä

Sen lisäksi, mitä muualla säädetään tiedonantovelvollisuuksista, säästäjälle on hyvissä ajoin ennen säästämissopimuksen tekemistä annettava perustiedot palveluntarjoajasta sekä riittävät ja olennaiset tiedot sopimuksesta, jotta säästäjä voi luotettavasti arvioida palveluntarjoajaa, sopimusta ja erityisesti sopimukseen liittyviä riskejä. Tietoja annettaessa tulee kiinnittää huomiota säästämissopimukseen mahdollisesti liittyvien sijoituskohteiden valinnan kannalta olennaisiin seikkoihin, ottaen erityisesti huomioon säästäjän aikaisempi sijoituskokemus, sijoittamisen tavoitteet ja siihen liittyvät riskit.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä siitä, mitä tietoja palveluntarjoajan on annettava säästäjälle ennen sopimuksen tekemistä. Finanssivalvonta voi antaa tarkempia määräyksiä siitä, miten säästäjälle ilmoitettavat tiedot on esitettävä.

Mitä arvopaperimarkkinalain 4 luvun 3 a §:ssä säädetään arvopaperinvälittäjän velvollisuudesta pyytää asiakkaalta tämän taloudellista asemaa, sijoituskokemusta ja sijoittamisen tavoitteita koskevia tietoja ennen sijoituspalvelun tarjoamista, sovelletaan vastaavasti tässä laissa tarkoitettuun palveluntarjoajaan ja tässä laissa tarkoitettujen säästövarojen sijoittamiseen, jos säästövarojen saadaan sopimusehtojen mukaan sijoittaa muihin kuin 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuihin kohteisiin.

8 §

Tiedonantovelvollisuus sopimussuhteen aikana

Palveluntarjoajan on annettava säästäjälle ja muulle mahdolliselle varoihin oikeutetulle ainakin vuosittain tieto säästövaroista ja niiden tuotosta, perityistä kuluista ja muista sellaisista sopimusta koskevista seikoista, joilla on säästäjälle ilmeistä merkitystä.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä siitä, mitä tietoja palveluntarjoajan on annettava säästäjälle sopimussuhteen aikana.

Finanssivalvonta voi antaa lisäksi tarkempia määräyksiä siitä, miten kulut on laskettava sekä siitä, miten tuotot ja kulut ja muut tässä momentissa tarkoitettavat tiedot on esitettävä.

9 §

Vastuu puutteellisista tai virheellisistä tiedoista

Jos palveluntarjoaja tai sen edustaja on säästämissopimusta markkinoitaessa jättänyt säästäjälle antamatta tarpeellisia tietoja säästämissopimuksesta tai antanut hänelle siitä virheellisiä taikka harhaanjohtavia tietoja, säästämissopimuksen katsotaan olevan voimassa sen sisältöisenä kuin säästäjällä oli saamiensa tietojen perusteella ollut aihetta käsittää.

Mitä 1 momentissa säädetään, on vastaavasti voimassa, jos säästämissopimuksesta sen voimassaoloaikana on annettu puutteellisia, virheellisiä taikka harhaanjohtavia tietoja, joiden voidaan katsoa vaikuttaneen säästäjän menettelyyn.

10 §

Säästämissopimuksen sisältö

Säästämissopimuksessa on todettava ainakin:

- 1) sopimuksen osapuolet;
- 2) mahdollinen muu säästövaroihin oikeutettu kuin säästäjä ja mahdollinen edunsaaja;
- 3) sopimuksen nojalla perittävät maksut ja muut kulut sekä näiden määräytymisperusteet;
- 4) sijoituskohteet, joihin säästövaroja voidaan sijoittaa, sijoittamisessa noudatettava sijoitusstrategia ja sijoitusten riskitaso;
- 5) säästämisaika;
- 6) ajankohta, jona säästöjen takaisinmaksu alkaa, taikka, jos säästövarojen nostoperusteena on muu seikka kuin säästövaroihin oikeutetun ikä tai muu etukäteen tiedossa oleva ajan kulumisen perusteella määräytyvä seikka, muu 1 §:ssä tarkoitettu erityinen nostoperuste; jos säästämissopimuksessa on määrätty edunsaaja, tätä koskeva nostoperuste on erikseen todettava;
- 7) takaisinmaksun suorittamistapa ja erissä suoritettavien maksujen kesto;
- 8) 15 §:n mukainen säästäjän oikeus irtisanoa sopimus sekä 16 §:n mukainen oikeus keskeyttää säästäminen;
- 9) sopimukseen liittyvän säästämistilin tarjoaja ja tilinumero.

Säästämissopimuksesta on käytävä ilmi, että siihen sovelletaan tätä lakia.

11 §

Säästämissopimuksen lakkaaminen säästäjän tai muun varoihin oikeutetun kuoleman johdosta ja edunsaajamääräys

Säästämissopimus lakkaa säästäjän kuollessa ennen 1 §:ssä tarkoitetun nostoperusteen täyttymistä ja oikeus säästövaroihin siirtyy säästäjän oikeudenomistajille riippumatta siitä, mitä säästövarojen nostoperusteesta on sovittu, jos säästäjä on säästövaroihin oikeutettu ja 3 momentissa tarkoitettua edunsaajaa ei ole määrätty.

Sen estämättä, mitä muualla tässä laissa säädetään, säästäjällä on oikeus irtisanoa säästämissopimus, jos muu säästövaroihin oikeutettu kuin säästäjä kuolee ennen 1 §:ssä tarkoitetun nostoperusteen täyttymistä eikä 3 momentissa tarkoitettua edunsaajaa ole määrätty. Säästövarat on siirrettävä säästäjälle viimeistään 60 päivän kuluessa irtisanomisesta, jollei palveluntarjoajan ja säästäjän välillä ole toisin sovittu. Palveluntarjoaja saa periä säästäjältä säästämissopimuksen irtisanomisesta ja varojen siirtämisestä aiheutuneet kohtuulliset kulut. Kulut saa vähentää siirrettävien varojen määrästä.

Säästäjä voi määrätä edunsaajan, jolla on säästövaroihin oikeutetun kuollessa oikeus saada säästämissopimuksen mukaisen nostoperusteen täytyessä takaisinmaksettavat säästövarat. Edunsaajaksi saa määrätä nimeltä mainitun henkilön taikka nimiä mainitsematta puolison, lapset, puolison ja lapset tai omaiset.

Edunsaajamääräyksestä on muuten soveltuvin osin voimassa, mitä vakuutusopimuslain 47-50 §:ssä säädetään, lukuun ottamatta mainitun 47 §:n 3 momenttia.

12 §

Säästämissopimuksen peruuttaminen

Säästäjällä on oikeus peruuttaa säästämissopimus ilmoittamalla siitä palveluntarjoajalle 30 päivän kuluessa sopimuksen tekemisestä tai siitä päivästä, jona hän on saanut 7 §:ssä tarkoitetut tiedot sekä muut sopimusehdot, jos tiedot ja ehdot toimitetaan sopimuksen tekemisen jälkeen. Jos ilmoitus on tarkoituksenmukaisella tavalla lähetetty, säästäjä saa vedota ilmoitukseen, vaikka se myöhästyisi, vääristyisi tai ei tulisi perille.

Palveluntarjoajan on viivytyksettä ja viimeistään 30 päivän kuluttua peruuttamisilmoituksen saatuaan palautettava kertyneet säästövarat säästäjälle. Jos säästövarojen arvo riippuu rahoitusmarkkinoilla ta-

pahtuvista noteerauksista, arvo määräytyy palautettaessa peruuttamisilmoituksen saapumispäivän kurssin mukaisesti. Jos saapumispäivästä ei voida esittää muuta selvitystä, postitse lähetetyn ilmoituksen katsotaan saapuneen palveluntarjoajalle seitsemäntenä päivänä sen lähettämisestä ja sähköisesti lähetetyn päivänä, jona se on lähetetty.

Tässä pykälässä säädetty peruuttamisoikeus ei koske 15 §:ssä tarkoitettua irtisanomisen yhteydessä tehtävää uutta säästämissopimusta.

13 §

Sopimusehtojen muuttaminen

Palveluntarjoaja saa yksipuolisesti muuttaa säästämissopimuksen ehtoja vain pakottavan lainsäädännön muuttumisen johdosta.

Palveluntarjoajan on ilmoitettava säästäjälle kirjallisesti, miten sopimusehdot muuttuvat. Ilmoituksessa on mainittava 15 §:n mukaisesta säästäjän oikeudesta irtisanoa sopimus. Muutos saa tulla voimaan aikaisintaan 30 päivän kuluttua ilmoituksen lähettämisestä, jollei pakottavasta lainsäädännöstä muuta johdu.

14 §

Palveluntarjoajan oikeus ja velvollisuus irtisanoa tai purkaa säästämissopimus

Palveluntarjoajalla saa irtisanoa säästämissopimuksen vain pakottavan lainsäädännön muuttumisen johdosta tai 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa. Palveluntarjoaja saa purkaa sopimuksen, jos säästäjä olennaisesti rikkoo sopimukseen perustuvia velvoitteitaan tai jos purkuun on muu säästäjästä johtuva painava peruste.

Jos palveluntarjoaja on asetettu selvitystilaan tai konkurssiin taikka muuten menettänyt oikeutensa tarjota säästämissopimuksia, palveluntarjoajan, selvitysmiesten tai konkurssipesän on viivytyksettä irtisanottava säästämissopimus ja siirrettävä säästövarat säästäjän ilmoittamalle toiselle palveluntarjoajalle tai vakuutuksenantajalle. Irtisanomisilmoitukseen on liitettävä kehoitus ilmoittaa palveluntarjoajalle, selvitysmiehille tai konkurssipesälle tässä laissa tarkoitettu palveluntarjoaja tai vakuutuksenantaja, jonka kanssa säästäjä on tehnyt uuden säästämissopimuksen ja jolle säästövarat voidaan siirtää. Irtisanomisilmoituksesta on käytävä ilmi, että jos säästäjä ei tee tässä momentissa tarkoitettua ilmoitusta 3 momentin mukaisessa määräajassa, säästövarat muutetaan viivytyksettä rahaksi ja suoritetaan säästäjälle mahdollisista vero- tai muista seuraamuksista riippumatta.

Jos palveluntarjoaja, selvitysmiehet tai konkurssipesä ei ole saanut 2 momentissa tarkoitettua säästäjän ilmoitusta uudesta palveluntarjoajasta kolmen kuukauden kuluessa irtisanomisilmoituksen vastaanottamisesta, palveluntarjoajan, selvitysmiesten tai konkurssipesän on viivytyksettä muutettava säästövarat rahaksi ja suoritettava säästäjälle.

15 §

Säästäjän oikeus irtisanoa säästämissopimus

Säästäjällä on oikeus irtisanoa säästämissopimus, jos sen tekemisestä tai irtisanomisesta on kulunut vähintään vuosi, jollei lyhyemmästä ajasta ole sovittu. Jos palveluntarjoaja on ilmoittanut muuttavansa sopimusehtoja 13 §:n perusteella, sopimuksen saa kuitenkin irtisanoa tämän momentin estämättä 30 päivän kuluessa muutosilmoituksen vastaanottamisesta. Säästäjällä on sama oikeus, jos on muutettu sellaisen sijoitusrahaston sääntöjä, jonka rahasto-osuuksiin säästövaroja on sijoitettu.

Säästäjän irtisanomisoikeuden edellytyksenä on, että hän samalla tekee uuden säästämissopimuksen tai tarkoitukseltaan vastaavan vakuutussopimuksen ja että kertyneet säästövarat siirretään suoraan uuden sopimuksen osapuolena olevalle palveluntarjoajalle tai vakuutuksenantajalle.

Säästämissopimus on irtisanottava kirjallisesti. Irtisanomisilmoituksessa on mainittava, mille palveluntarjoajalle varat siirretään. Varat on siirrettävä 60 päivän kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta. Varat vastaanottaneen palveluntarjoajan on ilmoitettava säästäjälle viivytyksettä varojen vastaanottamisesta. Irtisanottu säästämissopimus lakkaa, kun varat on siirretty irtisanomisilmoituksessa mainitulle palveluntarjoajalle tai vakuutuksenantajalle.

Palveluntarjoaja saa periä säästäjältä säästämissopimuksen irtisanomisesta ja varojen siirtämisestä aiheutuneet kohtuulliset kulut. Kulut saa vähentää siirrettävien varojen määrästä.

Muu kuin tämän pykälän mukainen irtisanominen on mitätön.

16 §

Säästämisen keskeyttäminen

Säästäjällä on oikeus milloin tahansa keskeyttää säästämissopimuksen mukaisten suoritusten tekeminen säästämistilille. Sopimus jää tällöin voimaan soveltuvien osin entisin ehdoin.

17 §

Luovutus- ja panttauskielto

Säästäjällä ei ole oikeutta luovuttaa eikä pantata säästämissopimukseen perustuvaa oikeutta. Tämän pykälän vastainen sopimus on mitätön.

18 §

Ulosmittaus

Säästövaroja ei saa ulosmitata säästövaroihin oikeutetun velasta, jos sopimuksen tekemisestä on ulosmittausta toimitettaessa kulunut vähintään viisi vuotta, säästämisajaksi on sovittu vähintään kymmenen vuotta eikä säästämistilille ole minään vuonna tehty maksusuorituksia enemmän kuin viidennes niiden suoritusten yhteenlasketusta määrästä, joka olisi ollut suoritettava, jos suoritukset olisi sopimusta tehtäessä tasaisesti jaettu kymmenelle vuodelle; maksun korotusta, joka johtuu sovitusta kustannusten kehitystä kuvaavasta indeksin muutoksesta, ei oteta huomioon.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei sovelleta toimitettaessa ulosmittausta elatuksesta, joka on maksettava puolisolle tai lapselle.

19 §

Takaisinsaanti konkurssipesään

Jos säästäjä asetetaan konkurssitilaan ja hänen havaitaan myöhemmin kuin kolme vuotta ennen takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain (758/1991) 2 §:ssä tarkoitettua määräpäivää tehneen säästämistilille suorituksia, jotka silloin kuin ne suoritettiin, eivät olleet kohtuullisessa suhteessa hänen oloihinsa ja varoihinsa, konkurssipesällä on oikeus vaatia palveluntarjoajalta takaisin, mitä siten on liikaa suoritettu, jos säästövarojen arvo siihen riittää. Jollei säästäjä ole antanut tähän suostumustaan, konkurssipesä on velvollinen, puhevallan menettämisen uhalla, nostamaan kanteen säästäjää vastaan. Sellaisesta kanteesta on voimassa, mitä takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain 23 - 25 §:ssä säädetään.

Mitä 1 momentissa säädetään, sovelletaan siinäkin tapauksessa, että säästäjä on antanut peruuttamattoman edunsaajamääräyksen.

20 §

Rangaistussäännös

Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta tarjoaa tässä laissa tarkoitettuja säästämissopimuksia noudattamatta, mitä tässä laissa säädetään, on tuomittava, jollei teko ole vähäinen tai siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *sidottua pitkäaikaissäästämistä koskevien säännösten rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

21 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

2. Laki vakuutusopimuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään 28 päivänä kesäkuuta 1994 annettuun vakuutusopimuslakiin (543/1994) uusi 12 a § seuraavasti:

12 a §

Vakuutuksenottajan oikeus irtisanoa eläkevakuutus

Vakuutuksenottajalla on oikeus irtisanoa vakuutus, jos sen tekemisestä tai irtisanomisesta on kulunut vähintään vuosi, jollei lyhyemmästä ajasta ole sovittu. Tässä momentissa säädetystä vakuutuksenottajan irtisanomisoikeudesta voidaan sopia toisin tai kokonaan luopua, jos vakuutusopimus on tehty ehdoin, että suoritettut vakuutusmaksut jäävät vakuutusyhtiön hyväksi, jos vakuutuksenottaja kuolee ennen sopimuksen päättymistä.

Jos vakuutuksenantaja on ilmoittanut muuttavansa sopimusehtoja 20 §:n perusteella, vakuutuksen saa irtisanoa 1 momentin estämättä 30 päivän kuluessa muutossilmoituksen vastaanottamisesta. Vakuutuksenottajalla on sama oikeus, jos on muutettu sellaisen sijoitusrahaston sääntöjä, jonka rahasto-osuuksiin vakuutusmaksuja on sijoitettu

Vakuutuksenottajan irtisanomisoikeuden edellytyksenä on, että hän samalla tekee uuden vakuutusopimuksen tai sidotusta pitkäaikaissäästämisestä annetussa laissa (/) tarkoitetun säästämissopimuksen ja että kertynyt säästöosuus siirretään suoraan uuden sopimuksen osapuolena olevalle vakuutuksenantajalle tai mainitussa laissa tarkoitetulle palveluntarjoajalle.

Vakuutus on irtisanottava kirjallisesti. Irtisanomisilmoituksessa on mainittava, mille vakuutuksenantajalle tai 2 momentissa tarkoitetulle palveluntarjoajalle varat siirretään. Varat on siirrettävä 60 päivän kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta. Varat vastaanottaneen vakuutuksenantajan tai muun palveluntarjoajan on ilmoitettava säästäjälle viivytyksettä varojen vastaanottamisesta. Irtisanottu säästämissopimus lakkaa, kun varat on siirretty irtisanomisilmoituksessa mainitulle vakuutuksenantajalle tai muulle palveluntarjoajalle.

Vakuutuksenantaja saa periä säästäjältä säästämissopimuksen irtisanomisesta ja varojen siirtämisestä aiheutuneet kohtuulliset kulut. Kulut saa vähentää siirrettävien varojen määrästä.

Muu kuin tämän pykälän mukainen irtisanominen on mitätön.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

Sopimukseen, joka on tehty ennen lain voimaantuloa, sovelletaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

3. Laki luottolaitostoiminnasta annetun lain 105 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan luottolaitostoiminnasta 9 päivänä helmikuuta 2007 annetun lain (121/2007) 105 §:n 4 momentti seuraavasti:

105 §

Korvattavat saamiset

Talletussuojarahasto ei kuitenkaan korvaa toisen luotto- tai rahoituslaitoksen tai rahastoyhtiön saamia eikä talletuspankin 45 - 48 §:ssä tarkoitettuihin omiin varoihin luettavia eriä. Rahasto ei myöskään korvaa saamisia, jotka perustuvat rikoslain 32 luvussa tarkoitettulla rikoksella saatuihin varoihin. Jos edellä mainittua rikosta koskeva esitutkinta tai oikeudenkäynti on vireillä, talletussuojarahasto voi lykätä korvauksen maksamista tuomioistuimen lainvoimaiseen päätökseen asti. Rahasto ei myöskään korvaa sijoituspalveluyrityksistä annetun lain 38 §:ssä tarkoitettulla asiakasvarojen tilillä, eikä sidotusta pitkäaikaissäästämisestä annetun lain (/) 2 §:n 4 kohdassa tarkoitettulla säästämisstilillä olevia varoja.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

4. Laki sijoitusrahastolain 5 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään 29 päivänä tammikuuta 1999 annetun sijoitusrahastolain (48/1999) 5 §:n 2 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 928/2007, uusi 4 kohta seuraavasti:

5 §

Rahastoyhtiö saa lisäksi tarjota:

4) sidotusta pitkäaikaissäästämisestä annetussa laissa (/) tarkoitettuja säästämissopimuksia.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

